Opłata pocztowá uiszczoná ryczałtem.

Najer Folksblat — פרייז 30 גראשען — היינט 16 זייטען

נייער פאלקסבלאט

אונפארטייאישע פאליטיש - געזעלשאפטליכע טאג - צייטונג.

Nr. 294/1289 | Łódź, Piatek, 23 grudnia 1927 r. | פינפטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג, כט כסלו תרפ"ח | Nr. 294/1289

אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 24-71. | Adres redakcji i administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 2471.

לומדי שעורי ערב בגליל שייבלער קילינסקי 116.

זונטאג, פ' ויגש ז' חנוכה (25. דעצעמבער 1927) פינקטליך 5 אָווענד אָרדענט איין דער שעורי ערב אין גרויסען זאל קילינסקי 116 א

גראנדיעזע חינוך הספר-תורה-פייערונג

צוזאמען מיט א סיום אויף מסכת' פסחים מיט'ן אנטייל פון א גוטען בעוואוסטען חזן מיט א גרויס איינשטודירט כאָר. דער חזן וועט צינדען דאָס לעצטע חנוכה-ליכטעל, ווי אויך א גרויסער אָרקעסטער פון געבר. טוֹיבע. אין דער פייערונג וועלען אויך רעפערירען בעוואוסטע לאָדזער און וואַרשאָווער רעדנער אותיות שרייבען פון 5 אָווענד.— פרויען ווערען העפליך געבעטען צו קומען נייען פון 12 א זייגער מיטאָג.

איינטריטס-קאַרטען צו בעקומען: אלטמאן (גלובנא 36), דארעמבוס (טאַרגאָווא 43), אוֹלינאָווער (פעטריק. 167), ברעסלער (נאָוואָמיעסקא 22), זדונסקי (קילינסקי 119) און אין טאָג פון חינוך — ביים איינגאַנג אויף די פייערונג.

☞ זאל פילהארמאניע נארוטאוויטשא 20 ☜

מארגען, שבת, דעם 24-טען דעצעמבער ד. י. 2 א זייגער נאָכמיטאָג קומט פאָר

א גרויסע בּאראכאוו-אקאדעמיע

:—:—: דער יודישער דיכטער ח' :—:—:

ח' זרבבל משה בּראָדערזאָן

וועט ליינען זיינע אייגענע געדיכטען געווידמעט דעם אָנדענקען פון בּאראכאוו'ן.

ס'וועלען אויך רעדען די ה"ה עדעלמאן, חיים בּראַנד א. אנד.

בילעטען צו בעקומען אין אלע פּראָפ. פּעראיינען און אין טאָג פון דער אקאדעמיע ביי דער קאסע

XXV

Z OKAZJI SREBRNYCH GODÓW MAŁŻONKÓW

REGINY i DAWIDA SZTANGE

SKŁADAJĄ NAJSERDECZNIEJSZE ŻYCZENIA

EDWARD KAUFMAN z ŻONĄ.

Łódź, dnia 23 grudnia 1927 roku.

87

קוואליפיצירטע

פריזיערקעס

קענען זיך מעלדען ביי פּרוי צוקער, קאָנסטאַנטינער 15 אין הויף. ס'איז אויך דאָרט צו בעקומען פּאַלעטשקעס לויט דער לעצטער מאָדע און פּאריזער שרינדען. 101

א קוואליפיצירטע

אָבערהעמדער - נייהערען אויף גוטע בעדינגונגען ווערט געזוכט ביי

צווייגענבּערג, זאכאָדניא 51. 168

א לערן-יונגעל

פון בעסערער פאמיליע, וועלכער וויל דאָס צאָהן-טעכנישע-פאך ערלערנען, ווערט געזוכט פאָלודניאָווא 2, וו. 6. 71

געטרעס

איבערשטרימפּף

פערשידענע מוסטערן גרויסע נומערן צו ביליגע פרייזען צו בעקומען ביי

שיינראָק, זגערזשער 10 111

בעזה"י

88

„תלמוד-תורה דאלטשטאדט", לאדז, בזשעזשינער 23

דערמיט לאַדען מיר איין אלע חובבי ומוקירי תורה צו דער

גראנדיעזער חנוכה-פייערונג

און אַלגעמיינע בחינה פון אַלע תלמידים,

וואָס מיר אָרדנען איין אי"ה זונטאג, פ' ויגש זאת חנוכה 6 אָווענד פינקטליך אין לאָקאַל פון תלמוד-תורה מיט א זעהר רייכען פּראָגראַם ווי געזאַנג דורך ר' ישראל סאביגער און רעפעראַטען דורך די בעוואוסטע רעדנער 1) הרב הגאון ר' ישראל לעון שליט"א ר"מ בישיבה 2) דוד צבי זילבערשטיין, 3) הרב יצחק שפּיגעל, 4) ר' יודל גראהמאַן, 5) הרב ר' יוסף דוב פייגין שליט"א און 6) שלוס רעדע ה"ר חיים דוד ראזאנעס.

די פערוואַלטונג.

ספּאָרט-קלוב „שמשון" לאָדז.

שבת, דעם 24 דעצעמבער פינקטליך 2 נאָכמ. אין ערשטען טערמין און 3 א זייגער נאָכמ. צום 2-טן טערמין קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל פּעטריקאָווער 101

די יעהרליכע פערזאמלונג

פון ספּאָרט-קלוב „שמשון" מיט פאָלגענדער טאָג-אָרדנונג:

1) ערעפנונג, 2) וואהלען פון א פאָרזיצער, 3) בעריכט, 4) דיסקוסיע, 5) וואהלען און 6) פרייע פאָרשלאַגען.

113

מעומק דליבא אני מברך בברכת מז"ט

את חברי וידידי מר

יחיאל ציטרין

לאירשו את העלמה מרת

אסתר גליקסמאן

118 יחזקאל חורוביץ.

א טיכטיגער

קאָרעקטאָרקע

ווערט געזוכט אין דער צוקערניע ביי וויינבּערג, פּיעטריקאָווער 38.

א וואוינונג

פון 2 ביז 3 פענסטער ווערט געזוכט. צו ערפאהרען אין אדמינ. אונטער H. 114

מיר פיהלען מיט דעם צער פון אונזער מיטגליד און פאָרזיצער פון פּאָרל-פאַך מרדכי ציטרינבוים צו-ליב'ן טויט פון זיין

פאטער

אַלס צייכען פון טרויער גיבען מיר 25 זל. פאַר יודישע וועלטליכע שולען

פערוואַלטונג פון מאַגאַזין-שניידער-מייסטער-פעראיין אל. 1. מאי 2. 68

בעקאנטמאכונג.

מיר מאַכען בעקאַנט אונזערע מיטגלידער, אז ס'ווערט געעפענט אין אונזער לאָקאַל **א לייען-זאל** מיט אינלענדישע און אויסלענדישע צייטונגען און אויך פערשידענע וועכענטליכע זשורנעלער

דער זאל וועט זיין גוט בעהייצט און וועט זיין טעטיג פון 8 ביז 11 אָווענד. 90

די פערוואַלטונג

פון מאַגאַזין-שניידער-מייסטער-פעראיין אל. 1-טער מאי 2.

די עלעגאנטסטע און שענסטע דאמען

קויפען איין זייערע

פערפומען

און קאסמעטיק נור אין דער גרעסטער קאנקורענץ-פּערפומעריע פון

S. BUCHWEITZ,

PIOTRKOWSKA 22. ** TEL. 31-43.

גרויסער חנוך הספר תורה-פייערונג

פון דער חברה „נושאי-המטה" — אין לאדז — פרייהייטס-פלאַץ 3

מאנטאג, ב' פ' ויחי (דעם 2 יאנואר 1928) 6 א זייגער אין אָווענד וועט אין גרויסען ענגלישען זאַל אלעיא 1 מאי 2 פאָרקומען א גראַנדיעזע

חינוך הספר תורה פייערונג

אויפ'ן נאָמען פון הרב הגאון אליהו חיים מייזעל זצ"ל.

מיט דער בעטייליגונג פון בעוואוסטע חזנים און א גוט איינשטודירט כאָר פון 40 פערזאָן, מיט א גרויסען אָרקעסטער. רעדעס וועלען האַלטען בעוואוסטע פערזענליכקייטען פון פוילען.

די פערוואַלטונג פון חברה „נושאי-המטה" לאָדז, פרייהייטס-פלאַץ 3.

918

נאָך קורצע און שווערע ליידען איז נעכטען געשטאָרבען אונזער הייס-געליבטער זוהן, אונזער טייערער ברודער נ"ע

יענקל זילבּערשטיין

אין בליהענדען עלטער פון 21 יאהר.

די לויה קומט פאָר היינט, פרייטאָג, דעם 23-טן דעצעמבער 1927, 11 א זייגער בייטאָג פון טרויער-הויז זאכאָדניא 58, וועגען וואָס עס טיילען מיט אין גרויס צער

103

די טיפטרויערנדע עלטערן און פאַמיליע.

דער פאַמיליע פון אונזער פערשטאָרבענעם חבר נ"ע

שבתי אליעזר קריידט

דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען ביילייד!

פערוואַלטונג פון שליטען-שטריקער-מייסטער.

פערוואַלטונג פון קאאפּעראַטיוו „פּשענדזא".

ביים צענטר. האנדווערקער-פערבאנד אין לאָדז פאָלודניאָווא 4.

104

קינא

ביים קאָאָפּעראַטיוו פון מלוכה קאָמונאַלע און געזעלשאַפטליכע באַמטע

40 שיענקעוויטשא 40

אָהויב אין נעה. טעג 3,30 נ.מ. לעצטער 9,30
שבת, זונטאָג און יום-טוב 2 30 נאָכמיטאָג.
אויפ'ן 1-טען סעאַנס—קלענערע פרייזן.

פראַכטפולער פּראָגראַם! פון דינסטאָג דעם 20-טען ביז מאָנטאָג דעם 26-טען דעצעמבער איינשליסליך פראַכטפולער פּראָגראַם!

„דער נביא פון דער גאַס"

פאַסצינירענדע קרעאַציעס פון די אַמעריקאַנער פילם-סטאַרס Milton Sills i Alli Nazimowa

אכטונג! פערגרעסערטער אָרקעסטער אונטער אַ נייער לייטונג. – אויפ'ן ערשטען סעאַנס אין געוו. טעג, חוץ שבת פון 4–5 נאָכמיטאָג, שבת זונטאָג און יום-טוב פון 2.30 ביז 3.30 זענען די פרייזן פון די פּלעצער צו 50 גר. און 30 גראָשען.

פעלץ-וואַרען

אַלערלײַ אין רויהען און פערטיגען צושטאַנד צו צוגענגליכע פרייזען און אויף בעקוועמע בעדינגונגען עמפפעהלט

הורט און דעטייל

M. BRAJTBART

Łódź, Pl. Wolności 8, telefon 53-98.

יוסף זשוראוו
פעלא אנטיגנעס

פערלאבט

לאָדז, אין דעצעמבער 1927.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבען שוואָגער

הערן **יוסף זשוראוו**

מיט פרל. **פעלא אַנטיגנעס**

גראַטולירען הערצליך און ווינשען אייביגעס גליק

ל. באַכראַך און פרוי (בידגאָשטש).

אונזער ליבען ברודער

יוסף זשוראַוו

צו זיין פערלאָבונג מיט פרל.

פעלא אנטיגנעס

ווינשען צו הארציגען מזל טוב און אַ גליקליכע צוקונפט

אהרן און לאה זשוראַוו.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבען ברודער און שוואָגער ה' **יוסף זשוראוו**

מיט פרל. **פעלע אנטיגנעס**

ווינשען פיל גליק און עוויגעס צופרידענהייט.

לוי זשוראַוו און פרוי.

אונזער ליבען שוואָגער און ברודער

יוסף זשוראַוו

צו זיין פערלאָבונג מיט פרל.

פעלא אנטיגנעס

גראַטולירען הערצליך און ווינשען אַ גליקליך צוזאַמענלעבען.

מאַקס קלעפּפיש און פרוי. 63

צו דער פערלאָבונג פון פרל.

מאַניאַ בירנבוים מיט איטשע סאַלניק

גראַטולירען הערצליך און ווינשען פיל גליק

עקיבא גאָלדבלום און פאַמיליע. 99

Biuro Próśb

przy ul. PAŃSKIEJ 1

ש. האַכבערג טעל. 36-77

קויפט אויס פּאַטענטען אויפ'ן יאָהר 1928. 848

MIEJSKI KINEMATOGRAF OŚWIATOWY

Wodny Rynek (róg Rokicińskiej) tel. 18-26

Dojazd tramwajami 16 i 10.

Od wtorku, dnia 20 grudnia 1927 r.

Wesoły dramat w 8 akt.

PAT i PATACHON

JAKO WŁADCY (PODPORY TRONU)

NAD PROGRAM aktualny film p. t.:

Marszał. Piłsudski w Genewie

Dla młodzieży początek seansów o godz. 2 i 4 pp.

Następny program: „METROPOLIS" od 1-go stycznia

Ceny miejsc: dla dorosłych: I—70, II—60, III—30 gr.
dla młodzieży: I—25, II—20, III—10 gr.

וויכטיג פאַר דאַמען!

אויף אויסצאָהלונג: ווי מענטעל, קאָסטיומען, פעלץ-אַרבייט נאָר אויף בעשטעלונג. אייגענע אַטעליע לויט דער לעצטער מאָדע. רעעלע בעהאַנדלונג. פּינקטליכע אויספערטיגונג. ביליגע פרייזען. 967

A. BERGER, Południowa 6.

! אויף ראַטעס! 15 אויף ראַטעס! !

נאָר 15 נאָר

אַ גרויסער פּאָרטרעט

מיט ראַהם

מיר בעטען געפל. דאָס געעהרטע פּובליקום צו בעזוכען אונזער

פּאָרטרעטען-אַטעליער א. פּ.
„WAB"

אויף מאַניושקי 1 № אין הויף

„WAB" פאָטאָגראַפירט אומזיסט צו די פּאָרטרעטען.

„WAB" גיט אויף וואונש, אויף וועכענטליכע און מאָנאַטליכע אויסצאָהלונגען.

„WAB" נעהמט אָן אַלערהאַנד פערגרעסערונגען פון יעדער מעגליכער פאָטאָגראַפיע.

„WAB" מאַכט פאָטאָגראַפיעס אויף פּאָרצעלאַן צו מצבות.

„WAB" וועט אייך איבערצייגען, אַז דאָס איז נישט קיין שום בלאָף, ווייל אַ פּאָרטרעט פאַר 15 זל. גרויס צוזאַמען מיט אַ ראַהם איז אַ רעאַלע זאַך, גוט און שיין.

„WAB" גיט אייך דאָס, וואָס איהר האָט אומזיסט ביז איצט געזוכט: גוטע אַרבייט, נידריגער פּרייז און דעריבער געדענקט, אַז דער פּאָרטרעטען-אַטעליער א. פּ.

„WAB" געפינט זיך אין לאָדז אויף מאַניושקי № 1.

בעמערקונג: דאָס בעזוכען די גאַלעריע פון אונזערע פּאָרטרעטען איז אַבסאָלוט אָהן בעשטעלונגס-צוואַנג. 8

קאָאָפּעראַטיווע
האַנדווערקער-באַנק

אין לאָדז, פּאָלודניאָווא 4

געגר. אין **1911** יאָהר

נעמט אָן וועקסלען, פראַכטען און פערשידענע דאָקומענטען אויף אינקאַסאָ אויף אַלע שטעט און שטעטלעך פון גאַנץ פּוילען ביי אַ מינימאַלער פּראָוויזיע און צאָהלט אויס פּינקטליך דעמזעלבען טאָג, שיקט איבער געלד אויף גאַנץ פּוילען אָהן וועלכען ס'איז אָפּצאָהל, נעמט אָן וקלאַדען, איינלאַגע און נדן-געלד אויף די בעסטע בעדינגונגען, מאַכט דיסקאָנטאָ און גיט אויס אוואַנסען אויף אינקאַסע ביז 75%.

די פערוואַלטונג. 795

פעלץ-ווערקשטעל פון ח. האָכענבערג
קאַמיענאַ-גאַס 2

נעהמט אָן אַלערליי קירזשנער-אויסאַרבייטונגען לויט די נייעסטע אויסלענדישע פאַסאָנען און פיהרט אויס רעפעל און צו קאָנקורענץ-פרייזען. ספּעציאַליסט פון פּאָקען-מאַנטלען, פּאָקענע היטלעך ווי אויך שטריימלעך.

מיט אכטונג ח. האָכענבערג, קאַמיענאַ 2, פּראָנט-געוועלב.

עלעגאַנט געקליידעט

קאָנט איהר נאָר געהן ווען איהר מאַכט זיך אַ מלבוש זאָלט איהר פריהער בעזוכען דאָס לאַנג עקזיסטירענדע געשעפט פון

יודישע לאַנגע מלבושים אַגראַדאָווא 8

ווי איהר בעקומט שטענדיג אויף לאַגער ווינטערדיגע, זומער-דיגע און קינדער מלבושים פון די בעסטע סחורות. אָנ'איי-גענעם ווערקשטעל מיט די בעסטע שניידער-אַרבייטער.

בעמערקונג: אויף בעשטעלונגען בעזיץ איך אַ גרויסען אויסוואַהל פון פערשידענע סחורות. אויסנאַהמס-פרייזען פאַר חתונה-אויסשטייער

חיים מאַנדראָווסקי 8 אַגראַדאָווא 8

HEMOROIDY

STAN ZAPALNY·KRWAWIENIE
SWĘDZENIE

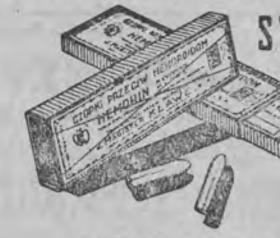

USUWA

HEMORIN-KLAWE

מעבעל | קויפט נישט קיין | מעבעל

מעבעל

בעפאָר איהר איבערצייגט אייך נישט אין מיין

44 מעבעל-געשעפט 44
גדאַנסקא (דלוגא)
טעלעפאָן 62-56

CH. ŁAZNIK

נור ביי מיר קענט איהר **מעבעל** זעהן גוט בעקומען פערשידענע און ביליג.

בעמערקונג: אויך קויף איך פערשידענע מעבעל, דיוואַנעס, מעלצען, ניי-מאַשינעס, סאַמאָוואַרעס, אַנצינגער א. א. ח אויך צאָהל די העכסטע פרייזען. קומט און איבערצייגט אייך.

די מאָדערנסטע

לאָמפּען

פאַר שפּייזע-צימערן און קאַבינעטען

קויפט זיך אַמבעסטען צו פאַבריקס-פרייזען נור ביי

א. י. אייזנער, פּאָלודניאָוואַ 25.

בעמערקונג: ס'ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי איבער-אַרבייטונגען פון גאַז אויף עלעקטריע, ווי אויך אָקסעדירט.

עלטערן!

פאַר 3 זלאָטעס אַ וואָך ווערט געלערנט מיט קינ-דער וואָס לערנען אין פאָלקס-שולען: חומש, רש"י נ"ך משניות, גמרא יהדות היסטאָריע, רעדען און שרייבען העברע-איש און יודישע בריוו זעלבסט צוזאַמענשטעלען דורכ'ן בעוואוסטען אָרטאָדאָקסישען העברעאישען לעהרער י. ד. ראַ-ווענפעלד, פּלאַץ וואָלנאָשטשי 6 קוטער אָפּ. רעכטס 2 שט. נעם. ס'ווערן אויך אָנגענומען אָנפאַנגער פון 5 יאָהר אַז

א שטרענג רעליגיעזע ערציהונג! ערפאָלג גאַראַנטירט!

פערלעכטאָרט טאַקסירונג

פערהאַנטוואָרט-ליכע

פון ביזשוטעריע

„PRECYZJA"

Piotrkowska 123 אין הויף

זונטאַג-רוה וועט נישט געמילדערט ווערען.

„עפּאָקאַ" בעהויפּטעט, אז קיין בעשלוסען וועגען דעם זענען איבערהויפּט נישט אָנגענומען געוואָרען.

וו א ר ש א, 22 (אַטע) נעכטען איז פֿאָרגעקומען די דעצעמבער-סעסיע פון די זאַכקענער אין די פראַגען פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען אין די מזרח-געביטען. דער לייטער פון דער אָפּטיילונג פֿאַר מינדערהייטס-ענינים ביים אינער'ן מיניסטעריום סוכענעק-סוכעצקי האָט אָפּגעגעבען א בעריכט און נאָכדעם זענען ערלעדיגט געוואָרען א רייה אַקטועלע פראַגען. אין דער זיצונג האָבען זיך אויך בעטייליגט פֿאָרשטעהער פון אויסערן-מיניסטעריום.

וו א ר ש א, 22 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן בריף פון דעפ. האַרטגלאַס צום וויצע פרעמיער באַרטעל וועגען לינדערן דעם זונטאָג-רוה טיילס מיט די היינטיגע „עפּאָקא", אַז אין מאַסגעבענדע רעגירונגס פאַקטאָרען האָט מען ערקלערט, אַז די דאָזיגע פראַגע איז ווירקליך בעטראַכט געוואָרען דורך דער עקספּערטען קאָמיסיע פֿאַר מינדערהייטס-ענינים. ס'זענען דערביי אַרויסגערוקט געוואָרען א רייה מיינונגען נאָר אַזוי ווי ס'האָבען זיך אַרויסגעוויזען שוועריגקייטען ביים פּערווירקליכען פֿערשידענע פּערלייכטערונגען, זענען קיין שום בעשלוסען נישט אָנגענומען געוואָרען.

און מיר האָבען דעמאָלס געגלויבט, אַז די פּרעסע ידיעות בתוכם פון דער זעלבער „עפּאָקא" וועגען פערשידענע געפּלאַנטע פּערלייכטערונגען זענען נישט קיין פּרעסע קאַטשקעס. משמעות אַנדערע צייטען, אַנדערע שטימונגען און לידער...

פאר עובר זיין דעם 8-שעה'דיגען ארבייטס-טאָג
וועט מען שטרענג בעשטראָפט ווערען.

וו א ר ש אָ, 22 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט). א דעלעגאַציע פון די אָנגעשטעלטע האָט בעזוכט דעם הויפּט-אַרבייטס-אינספּעקטאָר קלאָט און איהם אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז די ריכטער געבען אַרויס זעהר לייכטע שטראָפען פאַר עובר זיין אויפ'ן 8-שעה'דיגען אַרבייטס-טאָג און דאָס פערשווערט דעם קאַמף פון די אָנגעשטעלטע פאַר אָבהיטען דעם 8-שעה'דיגען אַרבייטס-טאָג.

דער אַרבייטס-אינספּעקטאָר האָט ערקלערט, אַז ער וועט אָבהאַלטען א קאָנפערענץ מיט די פּרעזעסען פון קרייז-געריכט אין וואַרשאַ און אין לאָדז און וועט זיי אויפמערקזאַם מאַכען אויף דעם, אַז זיי זאָלען אַרויפלעגען שווערערע שטראָפען פאַר עובר זיין אויפ'ן דאָזיגען געזעץ. די פּרעזעסען פון די קרייז-געריכטען וועלען אויך אַרויסגעבען אַנטשפּרעכענדע פּעראָרדנונג צו די פרידענס-ריכטער.

יודישע האנדווערקער געהען מיט'ן נאציאָנאלי-טעטען-בלאָק.

וו א ר ש אָ, 22. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט). אויף דער זיצונג פון דער האַנדווערקער-צענטראַלע, וואָס איז פאָרגעקומען אין וואַרשאַ איז אויסגעטיילט געוואָרען א פּאָליטישע קאָמיסיע פון 14 פּערזאָן, וועלכע האָט געדאַרפט ענטשיידען צו וועלכען וואַהל-בלאָק זי זאָל זיך אָנשליסען.

די קאָמיסיע האָט געפיהרט אונטערהאַנדלונגען און אָפּגעהאַלטען א רייה בעראַטונגען און האָט אָנגענומען איהר דעצידירענדע שטעלונג: ס'איז מיט א מעהרהייט פון 10 שטימען געגען 4 בעשלאָסען געוואָרען אָנצושליסען זיך אָן דעם נאַציאָנאַליטעטען-בלאָק. דערביי א"ז בעשלאָסען געוואָרען צו פאָדערען פאַר די האַנדווערקער-פאָרשטעהער 2 מאַנדאַטען אין סיים און 1 – אין סענאַט.

וואהל-קאָמיטעט פון נאציאָנאליטעטען-בלאָק אין ביאליסטאָק.

ב י א ל י ס ט אָ ק, 22 (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) דאָ האָט זיך היינט געבילדעט א וואַהל-קאָמיטעט פונ'ם נאַציאָנאַליטעטען-בלאָק. אינ'ם בלאָק זענען פּערטרעטען אַלע יודישע גרופּירונגען אויך די רעליגיעזע יודען. נישט אַריין אינ'ם בלאָק זענען בלויז – די לינקע.

סכסוכים צווישען די כינעזישע נאציאנאליסטען.

ל אָ נ ד אָ ן, 22 (אַטע) לויט מיטטיילונגען פון כינא האָבען זיך צווישען די גענעראַלען, וואָס זענען איינהייטליך אַרויסגעטראָטען געגען די קאָמוניסטען אָנגעהויבען ערנסטע סכסוכים וועגען דער אויבערמאַכט.

גענעראַל וואַנג טשינג-וועי בעמיהט זיך אונאָפּהענגיג צו ווערען פון דער נאַנקינער רעגירונג און בילדען אַן'אייגענע קאַנטאָנער רעגירונג. די נאַנקינער רעגירונג האָט אַרויסגעשיקט קיין קאַנטאָן 2 דיוויזיעס מיליטער, וועלכע האָבען זיך נאָכדעם ווי ס'איז פעסטגעשטעלט געוואָרען וואַנג טשינג-וועיס כונות, פערהאַלטען און זיך אַרומגעגראָבען נאָהענט פון קאַנטאָן

א סכסוך אין דער קויהלען-אינדוסטריע.

ס אָ ס נ אָ ו י ע ץ, 22 (טעלעפאָניש) די אויסלענדישע אייגענטימער פון אייניגע קויהלען-גרובענס האָבען געמאָלדען די אַרבייטער, אַז פון ניי-יאָהר ווערען אַלע אַרבייטער אָבגעזאָגט. נייע אַרבייטער וועלען אָנגענומען ווערען נאָר לויט א בעדייטענד פּערקלענערטען אַרבייטס-טאַריף. די אינלענדישע אייגענטימער פון די קויהלען-גראָבענס טוען נאָך דעם ביישפּיל פון די אויסלענדישע. דער דאָזיגער פּאַקט האָט אַרויס-גערופען א גוואַלדיגע אויפרעגונג צווישען די אַרבייטער. עס ווערען אָבגעהאַלטען מיטינגען, אויף וועלכע די אַרבייטער פאָדערען, אַז עס זאָל געשאַפען ווערען א קויהלען-ראַט, אין וועלכען עס זאָלען אַריין פאָרשטעהער פון די אַרבייטער און קאָנסומענטען און וועלכער זאָל האָבען דאָס רעכט צו קאָנטראָלירען די קאַלקולאַציע פון די שאַכטען-אייגענטימער.

ארבייט און קאַפּיטאַל אין ענגלאַנד.

ל אָ נ ד אָ ן, 22. (אַטע) נעכטען איז פאָרגעקומען א קאָנפערענץ פון די ענגלישע אינדוסטריעלער, ס'איז בעהאַנדעלט געוואָרען די לאַגע פון דער אינדוסטריע אין ענגלאַנד און אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם די לאַגע פון די אַרבייטער.

ס'איז ספּעציעל בעהאַנדעלט געוואָרען דער פֿאָרשלאַג פון אַלפרעד מאָנד וועגען א געמיינזאַמער קאָנפערענץ פון די אַרבייטסגעבער מיט די אַרבייטער וועגען די צוקונפטיגע בעציהונגען. מאָנד שטרעבט מיט זיין פֿאָרשלאַג צו ברענגען די ענגלישע אינדוסטריע צו איהר אַמאָליגען גלאַנץ, די פּראָדוקציע זאָל זיך פערגרעסערן בפרט אין די קויהלען-גרובען און אַז די אַרבייטער-לוינען זאָלען געהעכערט ווערען, דערביי זאָל די אַרבייטסצייט נישט פערלענגערט ווערען. אויף דער פערשטענדיגונגס-קאָנפערענץ האָט געהערשט א גינסטיגע שטימונג פאַר דעם פֿאָרשלאַג. אַנ'אָפּאָזיציע האָט אַרויסגעוויזען נאָר די עקסטרעמע גרופּע פון די אַרבייטער אונטער דער פיהרונג פון קוק. די קאָנפערענץ וועט וואַרשיינליך אָנעהמען דעם פֿאָרשלאַג און דאַן וועלען אין אָנהויב פון נייעם יאָהר זיך אָנהויבען די אינטערהאַנדלונגען. צווישען די פֿאָרשטעהער פון דער גרויסער אינדוסטריע מיט די אַרבייטער.

די גרויס-אינדוסטריעלער וואָס האָט שוין מסכים געווען צו די אונטער-האַנדלונגען רעפּרעזענטירען א קאַפּיטאַל פון קרוב צו 100 מיליאָן פונט שטערלינג.

ל אָ נ ד אָ ן, 22. (ספּ. טעל.) די הויפּט-פערוואַלטונג פון די פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען, וואָס רעפּרעזענטירען 4 מיליאָן אַרבייטער האָט אָנגענומען די איינלאַדונג פון די ענגלישע אינדוסטריעלער צו א קאָנפערענץ, אויף וועלכער ס'זאָל אַרומגערעדט ווערען דער אופן פון אויסגלייכען די קאָנפליקטען צווישען די אַרבייטער און קאַפּיטאַל.

דער שאַרפער אַרבייטס-קאָנפליקט אין א"י.

י ר ו ש ל י ם, 22. (ספּ. טעל.) די לאַגע אין פּתח-תקוה איז ווייטער זעהר אַנ'אונרוהיגע. די שטרייקענדע אַרבייטער האָבען זיך פערבאַריקאַדירט אין קהלה-הויז און אין דער ביבליאָטעק. די גאַנצע קאָלאָניע געפינט זיך אין דער מאַכט פונ'ם מיליטער. דער וויצע-גובערנאַטאָר פונ'ם דרום-דיסטריקט געפינט זיך נאָך אין פּתח-תקוה און ער האָט מאָבילליזירט די זיהן פון די קאָלאָניסטען און זיי געגעבען געוועהר צו בעקעמפען די אַרבייטער.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז עס האַנדעלט זיך נישט וועגען לוין, ווייל די יודישע אַרבייטער האָבען שוין מסכים געווען צו אַרבייטען פאַר דעם זעלבען לוין, פאַר וועלכען עס אַרבייטען די אַראַבער. דער גאַנצער קאַמף, וועלכען די קאָלאָניסטען פיהרען געגען די אַרבייטער האָט דעם איינציגען צוועק צו ברעכען די אָרגאַניזאַציע פון די יודישע אַרבייטער.

אין גאַנצען לאַנד קומען פאַר מיטינגען און פּערזאַמלונגען אויף וועלכע עס ווערט אויסגעדריקט מיטגעפיהל און סימפּאַטיע פאַר די אַרבייטער. עס ווערט אויך געזאַמעלט געלד זיי צו שטיצען.

ענטדעקט אַנ'אַנטי סאָוויעטישע פערשווערונג אין אדעס.

מ אָ ס ק ו א, 22 (א. וו.) פון אָדעס טיילט מען מיט אַז די מאַכט האָט ענטדעקט א מאַנאַרכיסטישע אָרגאַניזאַציע אויפ'ן נאָמען פון פירשט מיקאָלאַי. ס'זענען אַרעסטירט געוואָרען 60 פּערזאָן. ס'דראָהט זיי טויט-שטראָף. ס'ווערען געמאַכט ווייטערדיגע רעוויזיעס. די געפונענע מאַטעריאַלען ווייזען, אַז ס'זענען פּאָרגעברייטעט געוואָרען אַטענטאַטען אויף א רייה בעאַמטע. מ'זאָל אויך האָבען פּאָרגעברייטעט אויפצורייסען בריקען, באַהנען, וועגען מאַגאַזינס א. א. וו.

מ אָ ס ק ו א 22 (א. וו.) פון מינסק טיילט מען מיט, אַז זייט עטליכע טעג קומען פאָר שרפות אין די רעגירונגס-פאַבריקען. ס'זענען פערברענט געוואָרען די פאַבריק „טאָרגסטראַי", די טאַבאַק פאַבריק „רעקאָרד", די זייף פאַבריק, מינסקער טאַבאַק פאַבריק, פאַבריק פון ניי-גאַרען א. פיל אַנד. נעכטען איז פערברענט געוואָרען דער מיליטערישער מונדירען-לאַגער.

אין שטאָט קורסירען קלאַנגען, אַז די שרפות ווערען אַרויסגערופען דורך א געהיימער אָרגאַניזאַציע.

לאָדזער נייעס.

לאָדזער פּרעזידענט און וויצע-פּרעזידענט
האָבען אָפּגעהאַלטען אין וואַרשא א רייה קאָנפערענצען וועגען וויכטיגע אַקטועלע ענינים.

(מ) בעת זייער אָנוועזענהייט אין וואַרשאָ דעם 20. און 21. ד. ח., האָבען דער פּרעזידענט זשעמיענצקי און וויצע-פּרעזידענט ד"ר וויעלינסקי אָפּגעשטאַט אין נאָמען פון דער לאָדזער שטאָט-פערוואַלטונג אָפיציעלע וויזיטען דעם וויצע-פּרעמיער ד"ר באַרטעל און דעם אינערן-מיניסטער גענעראַל סלאַוואָי-סקלאַדקאָווסקי.

פּרעזידענט זשעמיענצקי און וויצע-פּרעזידענט וויעלונסקי האָבען אָפּגעהאַלטען א רייה קאָנפערענצען אין דעם פינאַנץ - מיניסטעריום און אין „באַנק-גאָספּאָדאַרסטוואַ קראַיאָוועגאָ".

אויף די קאָנפערענצען זענען בעהאַנ-

דעלט געוואָרען אייניגע וויכטיגע און אַקטועלע פראַגען. ספּעציעל וועגען פינאַנץ-הילף אויף דער אַקציע צו בעזאָרגען די אַרבייטסלאָזע אין לאָדז מיט פּראָדוקטען און קויהלען, וועגען דער הלואה אויף דער קאַנאַליזאַציע, בוי-קרעדיטען אויפ'ן קאַמף מיט דעם דירה-הונגער א. ד. גל.

אַ שרעקליכער זעלבסטמאָרד.
דער'הרג'עט געוואָרען אונטער די רעדער פון טראַמוואַי.

(–) די דורכגעהער פון בזשעזשינער גאַס זענען נעכטען ערשיטערט געוואָרען פון פֿאָלגענדען שרעקליכען פֿאַרפאַל. נעבען הויז נומער 41 איז געשטאַנען א יונגער מאַן און ווי ס'האָט זיך אויסגעדאַכט, געוואַרט אויף עפּעס. פון דער זייט פון יודישען בית-עולם איז אָנגעקומען דער טראַמוואַי נומער 1 דער יונגער מאַן האָט זיך אין איין רגע א וואָרף געטון אויפ'ן מיטען גאַס אונטער די רעדער פונם טראַמוואַי.

דער טראַמוואַי - פיהרער האָט נישט בעוויזען באַלד אָפּצושטעלען דעם טראַמוואַי און אַלע רעדער פון ביידע וואַגאָנעס זענען איבערגעפאָהרען איבערן גוף פון דעם זעלבסטמערדער. פון אונטער די רעדער האָט מען דעם אומגליקליכען אַפּוירגענומען א טויטען און א שרעקליך צוהורג'טען.

ווער דער זעלבסטמערדער איז, איז דערווייל נישט געלונגען פעסטצושטעלען, ווייל ער האָט נישט געהאַט ביי זיך קיין דאָקומענטען. די ערשטע אויספאָרשונג האָט נאָר געקענט פעסטשטעלען, אַז דער זעלבסטמערדער איז א קריסט, אַנ'ערך 25 יאָהר אַלט, אַנשטענדיג געקליידעט. דעם טויטען קערפּער האָט מען איבערגעפיהרט אין פּראָזעקטאָריום אויף לאַנקאָווע.

בּיי שטיהל=פֿערהאַלטונג.

זייטען-שמערצען, אָטעם-נויט, האַרץ-קלאַפּען, שווינדעל, געמיטס-פערשטימונג בעווירקט דאָס נאַטירליכע ביטערוואַסער פון

Franciszek Jozef

א סך דאָקטוירים ווענדען אָן דאָס נאַטירליכע ביטער-וואַסער פון

Franciszek Jozef

אויך ביי באַנדווערם-קור מיט א פּאָרצוגליכען ערפאָלג. צו בעקומען אין אַלע אַפּטייקען.

(BIM-BOM) ארעע קאָז-משושקי 93

ערעפנונג–זונטאַג, ד. 25/XII ד. י.

4 א זייגער נאָכמיטאָג.

15 אינטערנאַצ. אַטראַקציעס!

גרויסער יום-טוב-שלאַגער-פּראָגראַם!

ווי כדאַי פּאַר פּריזיערקעס

עס איז נויטיג אייניגע וויכטיגע פּריזיערקעס, אויך א גוטע ווערקפיהרערין ביי

פּרוי שליינאָוויטש,

פּעטריקאָווער 16.

Karakułowe piękne palto sprzedam tanio natychmiast.

Hotel Sawoj pokój 209.

Café CENTRAL Piotrkowska 48 tel. 62-11

היינט, פרייטאַג און זונטאַג דעם 25-טען דעצעמבער ד. י. פון 6 אין אָווענד ביז 12 ביינאַכט

קאָנצערט

פון בעוואוסטען אנסאַמבל אונטער דער דירעקציע פון ה' KAROL ŻELAZO

ביי דער פיאַנינאָ: MAURYCY SZYMKIEWICZ

קאָנצערטען אין געוועהנליכע טעג: פון 8.30 אָווענד ביז 12 א זייגער ביינאַכט.

פּאַנטאָפּעל

פאַר פריהמאַרגען פון די נייעסטע פּאַסאָנען אין א גרויסען אויסוואַהל צו רעדוצירטע פּרייזען

עמפּפעהלט פּאַנטאָפּעל=מאַגאַזין

M. Hr THEMELIS

41 PIOTRKOWSKA 41

איך עמפּפעהל אויך באַטען, קאָלאָשען אוידגריכישע שוואַמען און הירש-לעדערלעך

אפּערטיידיגונגס-קריג מוז מען פיהרען

באלדווינ'ס ענטפער אויף דער פעטיציע פון 129 טויזענד.

ל א נ ד א ן, 22. (ספּ. טעל.) ווי בעקאנט, האט דער ענגלישער פּרעמיער באלדווין דערהאלטען א פּעטיציע מיט 129.000 אונטערשריפטען, אז אויב די רעגירונג וועט אויפפאדערן די בעפעלקערונג צום קריג, וועלען די פעטענטען זיך נישט אונטערוואַרפען.

איצט האט דער פּרעמיער באלדווין געענטפערט מיט א בריף, אין וועלכען ער שטעלט פעסט, אז אמת, די אנגרייפס-מלחמות דארפען פעראורטיילט ווערען, אבער מלחמות אויף צו פערטיידיגען דאס ענגלישע פאטערלאנד מוזען געשטיצט ווערען דורכ'ן גאנצען פאלק. די פעלקער-ליגע אליין איז צו שוואך און דאס אפשוואכען די כוחות פון ענגלאנד וואלט געהייסען אפשוואכען די פעלקער-ליגע.

דער ארטיקעל 16 פון לאקארנער אפּמאך — ווערט ווייטער געזאגט אינ'ם בריף — פערפליכטעט ענגלאנד אויף געוויסע שריט בנוגע דעם אנגרייפענדען צד.

פון די אקציעס

די מהומה און איהרע סיבות.

וו א ר ש א, 22. (טעלעפאניש) אין צוזאמענהאנג מיט דער ירידה פון דעם קורס אויף אקציעס האבען מיר בעקומען פאלגענדע אינטערעסאנטע פרטים:

די ירידה פון די אקציעס איז א פועל-יוצא דערפון, וואס די באנק פּאלסקי האט לעצטענס פערקלענערט דעם קרעדיט פאר די אינדוסטריעלע אקציען-געזעלשאפטען. צוליב מאנגעל אין קאפּיטאל מוזען די אינדוסטריעלער ארויסווארפען זייערע אקציעס אויפ'ן בערזע-מארק, ווייל וועגען ארויסלאזען נייע אקציעס קאן נישט זיין קיין רייד. די אינדוסטריעלער זענען דעריבער געצוואונגען צו זוכען אויסלענדישע קאפּיטאלען. די לאגע איז אבער אזא, אז די אויסלענדישע קאפּיטאליסטען וועלען שטעלען גאנץ שווערע בעדינגונגען, אבקויפענדיג די אקציעס - פּארטפעלען און עס קאן זאגאר געשעהען, אז א גאנצע רייהע אונטערנעהמונגען זאלען אריבערגעהען אין פרעמדע הענד.

די געפאהר דראהט איבערהויפּט מצד די דייטשען, וועלכע ווערען געשטיצט דורך די אמעריקאנער. די אמעריקאנער זענען אנגאזשירט אין דייטשלאנד אויף א קאלאסאלען סכום פון 4 מיליארד דאלאר און זיי האבען מורא, אז די שווערע לאגע פון דער דייטשער אינדוסטריע וועט זיך אברופען אויף דעם צאהלען די פּראצענטער פון די הלואות. דעריבער העלפען די אמעריקאנער מיט די דייטשען אין זייער קאפּיטאליסטישער אפּענסיווע, וואס זיי פיהרען געגען פערשידענע לענדער.

כאראקטעריסטיש איז, אז דאס פערקלענערען דעם קרעדיט פון דער „באנק פּאלסקי" פאר אינדוסטריעלער איז געשעהען כלומר'שט אויף די פאדערונג פון ה' דעווע, וועלכער רעפּרעזענטירט נאך דעם אמעריקאנישען קאפּיטאל אין פוילען.

בוכארין דראהט די כינעזער מיט רעפּרעסיעס.

מ א ס ק ו ו ע. 22. (ספּ. טעל.) בוכארין האט געהאלטען א רעדע, אין וועלכער ער איז שארף ארויסגעטראטען געגען די כינעזישע נאציאנאליסטען און האט געדראהט מיט רעפּרעסיעס בנוגע די כינעזישע נישט קאמוניסטען, וועלכע וואוינען אין רוסלאנד.

צוזאמענפאהר פון אוקראינער אין קאוועל

געגען נאציאנאליטעטען-בלאק.

„עפאקא" טיילט מיט, אז דעם פערגאנגענעם שבת איז אין קאוועל פארגעקומען א צוזאמענפאהר פון אוקראינער ארגאניזאציעס פון וואהלינער קרייז אין פאלעסיע. אין צוזאמענפאהר האבען זיך בעטייליגט 50 פערזאן. ס'זענען אנגענומען געווארען א רייה רעזאלוציעס, צוו. אנד. אז בעת די סיים-וואהלען זאלען די אוקראינער נישט געהן אין בלאק פון די נאציאנאלע מינדערהייטען, ווייל די ציוניסטישע גרופּע פון גרינבוים'ען, וועלכע בלאקירט זיך מיט „אונדא", איז אייגענטליך די זעלבע גרופּע, וואס האט אין צוזאמענהאנג מיט'ן שווארצבארד-פּראצעס געפיהרט אנ'אנטי אוקראינישע אקציע.

דער צוזאמענפאהר האט אויסגעוועהלט א „אוקראינישען נאציאנאלען קאמיטעט" פון 10 פערזאן, וואס דארף ארויסלאזען אנ'אויפרוף צו דער אוקראינישער בעפעלקערונג.

„בונד" און „פועלי-ציון"

צו די פארשטעהענדע סיים-וואהלען.

וועגען די אונטערהאנדלונגען, וואס ווערען געפיהרט צווישען „בונד" און „פועלי-ציון" מכח א געמיינזאמען בלאק, צו די קומענדיגע סיים-וואהלען אינפארמירט מען פון ווארשא:

דער בונד רעכענט, אז מיט דער הילף פון „פועלי-ציון" וועט איהם געלונגען דורכצופיהרען אַויי מאנדאטען צום סיים, איינעם אין ווארשא און איינעם אין לאדז. די דאזיגע אונטערהאנדלונגען האבען נאך אבער ביז-איצט נישט געבראכט צו קיין שום רעזולטאטען צוליב דער שטעלונג פון „בונד", וואס וויל פאר זיך צונעהמען ביידע מעהר-וועניגער זיכערע, ווי זיי גלויבען, מאנדאטען אין ווארשא און אין לאדז. די „פועלי-ציון" דאגעגען ווילן דער „בונד" אַוועקשענקען דעם סיים-מאנדאט אין לובלין, ווי די ביידע גרופּען אפילו צוזאמען האבען נישט די מינדעסטע אויסזיכטען דורכצופיהרען א מאנדאט.

איצט האט דער „בונד", וועלכער האט זיך, ווייזט אויס, ענטשלאסען פאר יעדען פרייז צו דערשלאגען צו א סיים-מאנדאט, — אנגעהויבען צו פיהרען אונטערהאנדלונגען מיט די פ.פ.ס. וועגען א בלאק אין געוויסע בעזונדערע וואהל-קרייזען.

דער „בונד" וויל נעמליך אין געוויסע וואהל-קרייזען אוועקגעבען זיינע שטימען פאר די ליסטעס פון פ.פ.ס. דערפאר זאלען די פ. פ. ס. אין אנדערע וואהל-קרייזען אונטערשטיצען מיט זייערע שטימען די ליסטעס פון „בונד". נאטירליך, ענטשטעהט אין אזא פאל די פראגע, צי וועלען טאקע די פ.פ.ס. וואס בענוצען זיך אויך גאנץ אפט מיט'ן אנטיסעמיטישען ארגומענט, אבגעבען זייערע שטימען פאר די בונדישע ליסטעס און צי וועט דער פ. פ. ס.'ישער ארבייטער, ווען ער וועט האבען צו וועהלען צווישען דער בונדישער ליסטע און דער ליסטע פון דער „סאנאציע" נישט בעסער שטימען פאר דער „סאנאציע" ווי פאר יודען?

צי די אונטערהאנדלונגען מיט פ.פ.ס. וועלען דערפיהרען צו א וועלכען-עס-איז רעזולטאט איז נאך דערווייל נישט בעוואוסט. דער צ. ק. פון פ.פ.ס. האט יעדענפאלס קיין גרויס חשק נישט צו „קאמפּראמיטירען זיך" דורך א בלאק מיט יודישע סאציאליסטען.

פּראטעסטען געגען די פּאגראמען אין רומעניען.

ק א ל י ש, 22 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) אויף דער נעכטיגער זיצונג פון שטאט ראט איז, לויט'ן פארשלאג פון די יודישע ראטמענער, אנגענומען געווארען א פּראטעסט-רעזאלוציע געגען די פּאגראמען אין רומעניען. אויך די קאלישער יודישע קהלה האט אנגענומען א פּראטעסט-רעזאלוציע געגען די פּאגראמען.

די פלאנצען-פעטס מיט אלע מעלות

Nimcos

כשר און גוט

אויסגעארבייט אין דער יודישער פאבריק פון געבר. נימצאוויטש, דאנציג

הויפּט-פערקויף

NIMCOWICZ WARSZAWA.
LESZNO 10 tel. 58-87, 220-90

„GONG"

היינט — גרויסע יום-טוב-פּרעמיערע!
פּראגראם № 7 א. נ.
עס ברענט
פרטים אין די אפישען.
מארגען, צוליב דער וויגיליע, איז דאס טעאטער נישט טעטיג.

Bernhard
Goetzke
די שקלאפין פון שאנכיי

א חברה שווינדלער

האבען אויסגענארט פיל געלד דורך פאלשע וועקסלען און זשירעס.

זינט א לענגערע צייט האט אין ווארשע גראסירט א „נעטע געזעלשאפט" פון 7 פערזאן, וועלכע זענען געפאלען אויף אנ'אריגינעלע המצאה, ווי אזוי צו פיהרען א לייכט לעבען אויפ'ן חשבון פון פרעמדע און זיך בעזארגען מיט, די שענסטע און בעסטע זאכען, און נישט דארפען בעצאהלען. צו דער דאזיגער געזעלשאפט האבען אנגעהערט: אברהם האכמאן, וואס האט אויף די דורך אים אויסגעשטעלטע וועקסלען פיגורירט נאר אונטער'ן נאמען „אדאלף"; זיין פרוי עלקע איידעלמאן, וועלכע האט אויף וועקסלען זיך אונטערגעשריבען אונטערן נאמען „העלענא"; לייב זעלצער, וואס האט זיך אנגעגעבען אלס „לעאן" און זיין פרוי חנה איידעלמאן, וואס האט זיך אנגעגעבען אלס „אננא". די אלע 4 וואוינען אויף גענשא 25. עלקע און חנה איידעלמאן זענען שוועסטער, זייערע מענער האכמאן און זעלצער זענען אזוי ארום שוואגערס.

הגם די ביידע פארפאלקען זענען שוין עטליכע יאהר נאך דער חתונה, האבען, זיי נאך צווישען זיך נישט קיין אפיציעלע חתונה-אקטען. דעריבער פיגורירען ביידע פרויען אומעטום אויף זייערע מיידעלשע פאמיליע-נעמען.

דאס איז טאקי געווען פון גרויסען נוצען פאר די עסקים, אין וועלכע זייערע מענער האבען זיך אריינגעלאזט. חוץ דעם, האבען נאך צו דער „געזעלשאפט" אנגעהערט: ישראל משה פרידמאן (דזיקא 12), מאלא שערמאן (דזיקא 20) און יעקב מילער (טארונסקא 3) וואס האט זיך אונטערגעשריבען אויף וועקסלען אלס „יאנקעל".

די אלע פערזאנען האבען געלאזט אין פערקעהר א אומגעהויערע צאהל וועקסלען אויף צעהנדליגער טויזענדער זלאטעס, דערביי האט איינער זשירירט פאר'ן צווייטען, נישט אונטערשרייבענדיג זיך קיינמאל מיט זיין ריכטיגען נאמען לויט דער מעטריקע אדער ווי ער איז געווען געמאלדען, נאר מיט א נייען נאמען, דאס זעלבע האבען געטון די אויסשטעלער פון די וועקסלען.

דאס עסק פלעגט צוגעהן אזוי, אז מען פלעגט אין די ווארשאווער געשעפטען, מאגאזינען. ווארשטאטען און אפילו קאָלאניאל-געשעפטען זיך איינקויפען דאס שענסטע און דאס בעסטע. מען האט זיך אויף „ראטעס" אויסמעבלירט וואוינונגען מיט דעם שענסטען און טייערסטען מעבעל, געלאזט זיך נייהען צו 10—15 אנצוגען און קליידער. צו 10—15 פאר שיך, ווי אויך זיך בעשאפט די טייערסטע וועש און ציהרונג. עד לחשבון פון די איינגעקויפטע זאכען פלעגט מען איינצאהלען גאנץ קליינע סומעס און דעם רעשט דעקען מיט וועקסלען. אז ס'איז געקומען צום טערמין פון בעצאהלען וועקסלען, וועלכע זענען דאס רוב געווען צאהלבאר אין פּראווינציעלע יודישע קאאפּעראטיווע בענק, זענען די וועקסלען קיין מאל נישט אויסגעקויפט געווארען, נישט דורך די אויסשטעלער און נישט דורך די זשיראנטען, אז מען איז געקומען זיי מאהנען לויט די אנגעגעבענע נעמען און אדרעסען, האבען זיי תמיד ערקלערט, אז זיי ווייסען נישט פון וואס צו זאגען, און אז די אונטערשריפטען זענען גאר אנדערע פערזאנען.

מען האט זיי אויך גארנישט געקאנט טון, מחמת זייערע פאקטישע נעמען זענען געווען ווירקליך גאנץ אנדערע, ווען עמיץ פון די בעל-חובות האט זיי צו שטארק געמאהנט האבען זיי איהם גוט מקיים פסק געווען.

אפילו די צענטראלע כעמישע לאבאראטאריום (מארשאלקאווסקא 9), וואו פרידמאן האט גענומען אויף וועקסלען פּערפומען פאר 450 זל. האט איהם גארנישט געקאנט טון, ווייל פרידמאן האט דערוויזען, אז ער איז נישט דערזעלבער, וועמען די פירמע זוכט.

מאכט זיך אבער א מעשה, אז די „חברותא" האט אנגעטראפען אויף א הארטער נוס. דאס איז געווען דער שוסטער יצחק שלאכטאוויטש (פראנציסקאנער 13), וועלכער האט מיט זיי געלערנט „בלק" און זייער ווייטערדיגע טעטיגקייט פולשטענדיג פאראליזירט ביי שלאכטאוויטש'ן האט פרידמאן בעשטעלט שוכווארג פאר 100 זל. געבענדיג דערויף עד לחשבון 10 זל. דעם רעשט האט ער געדעקט מיט א קורץ - טערמיניגען וועקסעל, זשירירט דורך מילער און האכמאנ'ן. שלאכטאוויטש איז א יוד, וואס האט נאך קיינמאל אין זיין לעבען נישט בעקומען קיין וועקסעל פאר ארבייט. אבער וואס האט ער געזאלט טון, אז מען האט איהם דאך איינגעשליירט א וועקסעל. ווען דער וועקסעל איז נישט געצאהלט געווארען צום טערמין, איז ער, ווי א פער'סמ'טער, ארומגעלאפען צו פרידמאנען, און זיינע זשיראנטען — מילער און האכמאן. אבער אלע 3 האבען איהם אבגעשיקט „לעזאזל" און ארויסגעשליידערט פון זייערע וואוינונגען.

— ווארטס — האט דער שוסטער שלאכטאוויטש זיך געטראכט,—איך וועל אייך שוין אנלערנען פאר אלעמען. קודם-כל האט ער די מעשה מפורסם געמאכט אויף פראנציסקאנער און נאלעווקעס עס האבען זיך געמאלדען פיל געליטענע. עס איז דערלאנגט געווארען אנ'אנקלאגע צו דער געהעריגער מאכט. אלס רעזולטאט פון דער דורכגעפיהרטער אויספארשונג האט מען אלע 7 פערזאן, וואס האבען אנגעהערט צו דער „חברותא" פערהאלטען. פון זיי זענען אברהם האכמאן, לייב זעלצער און ישראל שמה פרידמאן איינגעזעצט געווארען אין תפיסה ביז צום פראצעס. די איבעריגע 4 זענען בעפרייט געווארען אונטער פאליצייאישער השגחה.

די ענטדעקונג האט אין די יודישע סוחרישע קרייזען געמאכט א שטארקען איינדרוק.

Dr. H. Wołkowyski
זאכארניא 57 (צעגעלניאנא 19)
טעלעפאן 37-70
ספּעציאל-ארצט פאר הויט- און ווענעריש קראנקהייטען, מענער - שוואכע, בעהאנדלונג פון קורץ-שטראהלען.
נעהמט אן פון 1—2 און פון 4—8 אוונט.
פאר פרויען פון 4—5 אין א סעפּ. חדר-וואַרט-זאל.

Dr. Z. RAKOWSKI
ספּעציאליסט פאר אויערען-, נאז-, האלז- און לונגען-קראנקהייטען.
קאנסטאנטינער 9, טעל. 27-31.
שפּרעכשטונדען פון 12 ביז 2 און פון 5—7
נעמט אויך אן אין לעטשניצע, וגערושער 17 פון 10—11 און פון 2—3.

Dr. med. GRZEGORZ ROSENBERG
אינערע קראנקהייטען.
ספּעציאל-ארצט פאר מאגען-, דארם- און לעבער-ליידען
Gdańska 44 (דלוגא)
טעלעפאן 24-44
נעהמט אן פון 12,30 ביז 2 נאכמיטאג און פון 6,30 ביז 9 אוונט; זונטאג פון 9 ביז 12.

די גרענעץ

וואו ס'ענדיגט זיך די קאמפעטענץ פון דער רעגירונג

פון
דעפ. דר. י. ראזענבלאט

די נאכקריגס-צייט איז זעהר אָרים אין אָריגינעלע געדאנקען. מ'קאָפּירט אָפּ דאָס, וואָס האָט שוין פריהער עקזיסטירט און דערבײ צייכענט זיך אויס אונזער צייט מיט דעם, וואָס זי בעזיצט א זעהר שמאָלען האָריזאָנט מ'בעקומט זעהר אָפט דעם איינדרוק, אַז אַלע הײנטיגע איינריכטונגען זענען פּראָוויזאָרישע אַז דאָס איז אַנ'אַרבייט פון טאָג צו טאָג, מ'לעגט לאַטעס אויף די אַלטע מלבושים און מ'בעמיהט זיך גאָרנישט צו שאַפען עפּעס נייעס. און ווען מאַנכע דאַכט זיך אַמאָל אויס, אַז די אָדער יענע „רעפאָרם" איז אַ נייע, קומט עס פאָר דערפאַר, ווייל פיל מענשען ווייסען נישט, אַז זי איז שוין געווען פריהער איינגעפיהרט אין אַנדערע לענדער.

מיר האָבען פריהער אָפט געהערט וועגען די אַזוי גערופענע „גאַליצישע וואַהלען" מ'פלעגט דערצעהלען, אַז דאָרט האָט זיך די אַדמיניסטראַציע דירעקט אַקטיוו אַריינגעמישט אינ'ם וואַהלגאַנג. מ'פלעגט גאַנץ אָפען בעאיינפלוסען די וועהלער און מ'האָט נישט איבערגעקליבען דערבײ אין מיטלען, כדי צו דערגרייכען די „געוואונשטע" רעזולטאַטען. ווען מ'האָט דאָס בײ אונז געהערט, פלעגט מען זיך וואונדערען, אַז אַזאַ זאַך איז מעגליך אין אַ קאָנסטיטוציאָנעלער מלוכה מיר, וועלכע זענען געוואוינט געווען צום צאַרישען אַבסאָלוטיזם, האָבען נישט געקענט פערשטעהן, אַז אַדמיניסטראַטיווע אָרגאַנען, אַז אַ רעגירונג גופא זאָל שפּילען בעת די וואַהלען די ראָל פון אַ פּאַרטיי.

די רעגירונג איז דער אָרגאַן אין לאַנד, וואָס האָט די אויפגאַבע און פליכט אָפּצוהיטען די עקזיסטירענדע געזעצען, זי האָט די פליכט צו זאָרגען דערפאַר, אַז די איינוואוינער פון לאַנד זאָלען מיט רעספּעקט און אַכטונג זיך בעציהען צום געזעץ. קוים מישט זיך אַריין די רעגירונג גופא אינ'ם וואַהלקאַמף, הערט זי אויף צו זיין אַ בעשיצערין פון געזעץ, זי פערלירט איהר אָביעקטיוויטעט, זי ווערט אַ צד צווישען די קעמפענדע צדדים; זי האַנדעלט נעגען די געזעצען, ווייל יעדע קאָנסטיטוציע זאָגט אויס דריקליך, אַז די וואַהלען זענען פרייע, ד.ה. אַז יעדער איינוואוינער פון לאַנד קען שטימען אַזוי ווי ער וויל.

די רעגירונג פערוואַלטעט מיט'ן לאַנד און האַלט אין איהרע הענד אַלע פעדים; ווען זי וויל אויסאיבען אַ דרוק אויפ'ן ווילען פון די בירגער, מיטברויכט זי מיט איהר אַמט, ווייל די רעכט און די מיטלען, וועלכע זי בעזיצט, זענען איהר געגעבען געוואָרען דורך דער גאַנצער איינוואוינערשאַפט, נישט נאָר פון בעשטימטע טיילען, און זי איז פערפליכטעט אָפּצוגעבען אַ דין וחשבון פון דעם, וואָס זי האָט געטון און ווי אַזוי זי האָט די מלוכה-מיטלען אויסגענוצט.

וואו איז פערהאַן אַ רעגירונג, וועלכע וועט זיך אָפען מודה זיין, אַז זי האָט זיך בענוצט מיט די מיטלען פון דער מלוכה פאַר איהרע אייגענע צוועקען? אַ רעגירונג טאָר נישט טון קיין זאַך, וואָס זי קען זיך אָפען צו דעם נישט בעקענען. די גרויסע דעמאָראַליזאַציע, אין וועלכער הערשט היינט אויף אַלע געביטען פון מענשליכען לעבען, שטאַמט דערפון, וואָס בעת'ן קריג זענען די מעהרסטע רעגירונגען בעגאַנגען אונגעהויערע פערברעכענס, בעגאַנגען אַזעלכע טאַטען, וואָס זענען לויט'ן קאָדעקס שטראָפבאַר, אַזאַ ביישפּיל האָט געווירקט אַנשטעקענד: יעדער פשוט'ער מענש האָט זיך געטראַכט: ווען דער בעשיצער פון די געזעצען מעג זיי נישט אַכטען, מעג איך אויך טון דאָס זעלבע. אויפ'ן זעלבען אופן ווירקט דעמאָראַליזירענד פאַר דער גאַנצער בעפעלקערונג פון אַ לאַנד, ווען די רעגירענדע אָרגאַנען בעטייליגען זיך בײ די וואַהלען אויף אַנ'אַנדערען אופן, ווי אָביעקטיווע, אונפּאַרטייאישע בעאָבאַכטער.

מיט אַ קורצער צייט צוריק האָבען איינצגע וואַרשאָווער צייטונגען געגעבען אָנצודייטען, אַז די רעגירונג וועט נישט בלייבען גלייכגילטיג צו די וואַהלען. ביז היינט איז נאָך נישט ערשינען קיין שום אָפיציעלע ידיעה. מיר ווילען נישט גלויבען, אַז גראָד די דאָזיגע פאַקטאָרען, וואָס שטעלען זיך פאַר זייער אויפגאַבע צו שאַפען אין לאַנד געזעצמעסיגע פערהעלטנישען זאָלען זיך לאָזען אויף אַזאַ גליטשיגען וועג. ווען דאָס וואָלט זיך אַרויסגעשטעלט פאַר אמת, וואָלט מען נעווען געצוואונגען ענערגיש צו פּראָטעסטירען געגען אַזאַ האַנדלונג, ווען אַ רעגירונג האָט צו בעשטימען ווי אַזוי מ'זאָל וועהלען, דאַן זענען די גאַנצע וואַהלען נישט מעהר ווי אַ פיקציע, זאָל ליבער אַזאַ רעגירונג אַליין נאָמינירען די „פאָלקספערטרעטער", און דאַן וועט געשאַפען ווערען אַ קלאָרע סיטואַציע.

די גאַנצע פראַגע איז ענטשטאַנען צוליב'ן בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען.

די מינדערהייטען זענען אָנערקענט אין דער גאַנצער וועלט, זייערע רעכט זענען געזיכערט דורך אינטערנאַציאָנאַלע מראַקטאַטען. אַלע מלוכות, וועלכע האָבען די טראַקטאַטען אונטערגעשריבען האָבען איבערגענומען געוויסע פערפליכטונגען לגבי די מינדערהייטען. ס'איז נישט פערהאַן קיין איינציגע גאַנצע מינדערהייט, וועלכע זאָל שטעהען אויפ'ן אַנטי-מלוכה'שען באָדען. אמת, ס'זענען דאָ איבעראַל שיכטען, וועלכע שטעהען אין קאָנטראַסט מיט די הערשענדע געזעצען, אָבער אַזעלכע שיכטען זענען פערהאַן אויך בײ די פאָלאַקען גופא. ס'וועט קיינעם נישט איינפאַלען צו פערוועהרען די פּוילישע גרופען זיך צו פערבינדען אויף דעם אָדער אַנ'אַנדערע אופן בעת וואַהלען. ווען יעדע נאַציאָנאַלע מינדערהייט איז דורך דער מלוכה אָנערקענט, ווי קען מען בעהויפּטען, אַז אַ פערבינדונג צווישען די דאָזיגע מינדערהייטען איז אַנ'אַנטי-מלוכה'שע טאַט.

אויף דעם אופן פאַלט אַוועק דער איינציגער מאָטיוו, וועלכען די צייטונגען, וואָס האָבען אויפגעהויבען דעם גאַנצען יאַריד, האָבען אָנגעגעבען. דאָס, וואָס איז שטראָפבאַר, ענטשיידעט דאָס געריכט. ווען ס'ווערט געפיהרט אַנ'אַקציע, וועלכע די רעגירונג בעטראַכט פאַר אַנ'אַנטי-מלוכה'שע, האָט זי די פליכט די יעניגע פאַקטאָרען, וואָס פיהרען אָן די דאָזיגע אַקציע, איבערצוגעבען צום געריכט. זי אַליין האָט נישט דאָס רעכט צו זיין דער אויסטייטשער פון געזעץ.

דער בלאָק פון די נאַציאָנאַלע מינדערהייטען האָט איין וויכטיגען צוועק: צו זיכערען די נישט פּוילישע פעלקער אַנ'אומגעפעהר ענטשפּרעכענדע פערטרעטונג אין די געזעצגעבערישע קערפּערשאַפטען. דאָס איז אַ זעהר וויכטיגער אומשטאַנד, דער פאַרלאַמענט בעשטימט געזעצען, וואָס ווערען אָנגעווענדעט צו אַלע איינוואוינער. ס'איז אַ זעלבסטפערשטענדליכע לאָגישע קאָנסעקווענץ, אַז יעדע מינדערהייט מוז זיין אין פּאַרלאַמענט ענטשפּרעכענד פערטרעטען, כדי אָפּצוהיטען, אַז די געזעצען זאָלען נישט פאַבריצירט ווערען אויף אַזאַ אופן, וואָס וועט מאַכען אומעגליך דאָס נאָרמאַלע לעבען פון דער מלוכה.

צום אומגליק זענען די וואַהל-בעצירקען פערטיילט אויף אַזאַ אופן, אַז די מינדערהייטען האָבען נישט קיין מעגליכקייטען צו בעקומען אַ געהעריגע רעפּרעזענטאַנץ; כדי צו ראַטעווען דאָס, וואָס ס'לאָזט זיך נאָך ראַטעווען, מוזען זיך די מינדערהייטען פערבינדען, כדי זיך געגענזייטיג בײ די וואַהלען צו שטיצען. אַ פשוט'ער ביישפּיל: אין אַ וואַהל-קרייז וואוינט אַ געוויסע צאָהל יודען און אַ געוויסע צאָהל דייטשען; קיינער פון זיי האָט נישט אַזוי פיל שטימען, וויפיל ס'איז נויטיג אויף איין מאַנדאַט, אָבער צוזאַמען קענען זיי בעקומען איין פערטרעטער. קען מען זעהן אין דעם שעדליכעס פאַר דער מלוכה? פערקעהרט: ס'וועט זיין העכסט געפעהרליך פאַר דער מלוכה, ווען די מינדערהייטען וועלען האָבען אַ בערעכטיגטען גרונד צו בעקלאָגען זיך, אַז מען בעזייטיגט זיי פונ'ם איינפלוס אויפ'ן גאַנג פון די מלוכה-אָנגעלעגענהייטען.

אַ חוץ רוסלאַנד הערשט כמעט אין אַלע לענדער פון דער וועלט די בורזשואַזיע. אַרויסגעהענדיג פון שטאַנדפונקט פון שעדליכקייט פאַר די מלוכה-אינטערעסען, וואָלטען די רעגירונגען פון יענע לענדער געווען בערעכטיגט צו ערקלערען אַלע לינקע ריכטונגען פאַר אַנטימלוכה'שע און אויף יעדען מעגליכען אופן צו טעראָריזירען זיי בײ די וואַהלען. טוט מען עס ערגיץ? און דערבײ איז זעהר גוט בעוואוסט, אַז די מעהרסטע פערטרעטער פון די אַלע מינדערהייטען, וואָס זענען געוועהלט געוואָרען צום פאַריגען סיים אויף דער ליסטע פון בלאָק, געהערען צו אַזעלכע ריכטונגען, וואָס שטעהען שטרענג אויפ'ן באָדען פון געזעצליכקייט.

דאָס אינטערעסאַנטסטע פון דעם אַלעם איז, אַז צווישען די מינדערהייטען גופא געפינען זיך עלעמענטען, וואָס ווילען זיין פּויפּסטליכער ווי דער פּויפּסט גופא, און דאָס טרויעריגסטע איז דערבײ, אַז הויפּטזעכליך צייכענען זיך אויס אין דער בעציהונג מיר יודען. געוויסע שיכטען זענען געוואָרען ווירקליך פרומער ווי דער פּויפּסט. זיי בעשיטען זייערע קעפּ מיט אַש צוליב דעם אינטערעס פון דער מלוכה, זיי זענען אַזוי שטאַרק פרום אין דער הינזיכט, אַז זיי קוקען מיט די אויגען אַרויף (נישט צום הימעל) און ערוואַרטען פון דאָרט אָנווייזונגען, וואָס זיי האָבען צו טון; יעדענפאַלס ווילען זיי פערשפּרייטען דעם גלויבען, אַז זיי האַנדלען לויט די דירעקטיווען פון „דאָרט". פּחדנים פון דער נאַטור, פערשפּרייטען זיי אַ פּאַניק אַז אויב די יודען וועלען מיטגעהן מיט'ן מינדערהייטס-בלאָק, וועלען שפּעטער אויף זיי פאַלען בייזע גזירות.

בייזע צונגען זאָגען, אַז באמת גלויבען זיי אַליין נישט אין דעם, וואָס זיי דערצעהלען און האָבען אַליין גאָרנישט אַזוי מורא, ווי זיי שרעקען אַנדערע, אָבער איין זאַך איז זיכער — דער מאָראַלישער שאָדען, וועלכען אַזאַ מין טאַקטיק שאַפט, איז זעהר גרויס. נאָר וועגען דעם אין קומענדיגען אַרטיקעל.

אַ שריט פאָראויס

****** פון ******
טשעסלאוו יאַנקאָווסקי

טשעסלאוו יאַנקאָווסקי, פאָרזיצער פון ווילנער פּוילישען ליטעראַטען- און זשורנאַליסטען-פעראיין, איז איינער פון די עלטסטע און טאַלאַנטפולסטע פּוילישע פּובליציסטען. אַ מענש און שריפטשטעלער מיט אַ ברייטען הומאַניטאַרען בליק, איז ער תמיד געווען אַנ'אייפריגער קעמפער פאַר יודישער גלייכבערעכטיגונג און פאַר דערנעהנטערונג צווישען די פאָלאַקען און יודען. יאַנקאָווסקי וואוינט און אַרבייט אין ווילנאַ און איז דאָרט בעליבט צווישען דער גאַנצער בעפעלקערונג. ער מיידט נישט אויס קיין געלעגענהייט אונטערצושטרייכען זיין סימפּאַטיע צו יודען, וועלכע צאָהלען איהם פון זייער זייט מיט אויפריכטיגער ליבע און אַכטונג. דעם אַרטיקעל „אַ שריט פאָראויס" האָט יאַנקאָווסקי געשריבען אין ווילנער וואָכענבלאַט „פּאַנסטוואָ".

נאָמבערג איז געשטאָרבען.

ווען מ'זאָל אַדורכפרעגען — ביז צו איינעם — די גאַנצע פּוילישע אינטעליגענץ אין ווילנאַ, קען מען גאַראַנטירען, אַז ס'וועט זיך נישט געפינען קיין איין לעבעדיגע נשמה, וועלכע וואָלט געקענט זאָגען, אַז דער נאָמען האָט זיך איהר אָפּגעשלאָגען אין די אויערען.

נאָמבערג? וואָס פאַראַ נאָמבערג?

ווען מ'זאָל נאָך צוגעבען: הערש דוד נאָמבערג, דער פּאָפּולערסטער פּובליציסט פון דער לעצטער צייט. און יודישער בעלעטריסט — דעמאָלסט — ווי אין סידור — וועט מען זעהן ציהען מיט דער פּלייצע און מ'וועט הערען ווערטער ווי געוואָרפען אויפ'ן ווינד:

— וואָס קען מיך אָנגעהן עפּעס דאָרט אַ יוד? איבערהויפּט בין איך מודה, אַז איך האָב נישט קיין שום חשק אַריינצוקוקען אין דער יודישער וועלט! זאָל ער זיך דאָרט זיין... זאָל זיין... אָבער וואָס געהט ער מיך אָן?

דערווייל איז אין וואַרשאָ פאָרגעקומען אַ זעהר פייערליכע לויה פון הערש דוד נאָמבערג, די יודישע צייטונגען זענען פשוט פערגאָסען געוואָרען מיט שילדערונגען, נעקראָלאָגען, כאַראַקטעריסטיקעס פון פערשטאָרבענעם. נאָך דער לויה זענען נאָכגעגאַנגען דעלעגאַציעס פון די יודישע פּאָליטישע קרייזען מיט'ן פרעזעס פון „קאָלאָ" האַרטגלאַס בראש. עס זענען רעפּרעזענטירט געווען אַלע יודישע קולטורעלע אינסטיטוציעס און אָרגאַניזאַציעס, נאָך נאָמבערגס אָרון זענען נאָכגעגאַנגען די בעדייטענדסטע יודישע טוער, דערהויפּט סאָציאַליסטען א. א. וו. אין נאָמען פון דער יודישער פאָלקיסטיש-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי האָט גערעדט ד"ר שאַבאַד. נאָך נאָמבערגס אָרון זענען נאָכגעגאַנגען די גאַנצע יודישע ליטעראַטור און פרעסע אָהן אונטערשיד פון ריכטונג און פּאָליטישע בעפאַרבונג.

און — ס'איז געשעהן אַ זאַך, וואָס איז אין וואַרשאָ און אפילו אין גאַנץ פּוילען נאָך נישט געהערט געוואָרען. אין דער לויה האָבען אָנטיילגענומען סאַמע - אויטענטישע און סאַמע-כשר'ע פּוילישע ליטעראַטען און זשורנאַליסטען און דאָס נישט פון אייגענעם ווילען, נאָר אַלס פאָרשטעהער פון געזעלשאַפטען און פערבאַנדען פון פּוילישע ליטעראַטען און זשורנאַליסטען. אַלזאָ! אַלס דעלעגאַטען פון וואַרשאָווער זשורנאַליסטען-סינדיקאַט די ה"ה באָזילעווסקי און גיעלזשינסקי, אַלס פאָרשטעהער פון פּ. ע. נ.-קלוב די ה"ה געטעל און לעכאָן און אַלס פאָרשטעהער און פרעזעס פון קלוב פון פּאַרלאַמענטאַרע בעריכטס - אָפּגעבער — היעראָנים וויעזשינסקי.

דאָס איז נאָך נישט גענוג. דאָס ערשטע מאָל זייט ס'עקזיסטירט אויף דער פּוילישער ערד די אַזוי גערופענע יודען-פראַגע, האָט דער וואַרשאָווער זשורנאַליסטען - סינדיקאַט געשיקט דער יודישער פרעסע און ליטעראַטור אַ קאָנדאָלענץ „צוליב'ן פערלוסט — ווי מיר לייענען אין דער דעפּעשע — פון אַזאַ בעדייטענדען פאָרשטעהער פון דער יודישער ליטעראַטור, ווי ס'איז געווען דער נישט - פערגעסליכער נאָמבערג". די דעפּעשע האָט אונטערגעשריבען דער פרעזעס דזיסלאַוו דעמביצקי, וועלכען קיינער וועט זיכער נישט חושד זיין אין ספּעציעלען פילאָסעמיטיזם. אַ קאָנדאָלענץ-דעפּעשע האָט אויך איבערגעשיקט דער קראַקאָווער זשורנאַליסטען-סינדיקאַט, וועמענס פאָרזיצענדער ס'איז אַנטאָני באָפּרע.

וואָס איז געשעהן? צי איז אין דער שרייבערישער טעטיגקייט פון נאָמבערג'ן געווען עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט איהם צו פּוילען און פּוילישען פאָלק דערנעהנטערט?

ס'הויבט זיך נישט אָן. נאָמבערג איז געווען אַ התלהבות'דיגער פאָרשער פון די יודישע אינטעליגענטען מיט אַ שאַטען פון דער ציגאַנעריע און אַרבייטסלאָזען יודישען פּראָלעטאַריאַט, אַזעלכע טיפּען, וואָס שלעפּען זיך און וואַרפען זיך צווישען אַ פערמדער און דער יודישער קולטור-אומגליקליכע, שיפּבריכיגע, איבעריגע מענשען בעשלייערט מיט מעלאַנכאָליע... ער איז געווען אַ גלענצענדער פּובליציסט, האָט אָנגעשריבען אַ זעהר פּאָפּולערע פּיעסע „די משפחה", ער איז געווען אַ פעליעטאָניסט פון אַנ'אומגעהויערער מדרגה. ניין, מיר וועלען גאָרנישט געפינען אינגאַנצען נאָמבערג'ס שרייבען, וואָס זאָל איהם מאַכען פאַר אונז ספּעציעל סימפּאַטיש און ליב.

אַלזאָ, וואָס איז געשעהן?

מיר די פּוילישע נאָך-מלחמה'דיגע געזעלשאַפט, הויבען אָן איינציגווייז צו פערלאָזען אונזער גיטווילליגען נאַציאָנאַלען גהעטאָ, אין וועלכען מיר זענען געווען אין פערלויף פון צעהנדליגער יאָהרען נאָך דעם פונאַנדערשפּאַלטען פון פּוילען. מיר געהען אַרויס פון דעם דאָזיגען נאַציאָנאַלען פּוילישען גהעטאָ אויף די ברייטערע וועגען פון אוניווערזאַליזם.

אַזוי לאַנג ווי ס'איז פון אַלע זייטען בעדראָהט געוואָרען אונזער היימלאָזע פּוילישע נאַציאָנאַליטעט, האָבען מיר זי פערטיידיגט, היטענדיג זיך ווי פאַר פייער פון קומען אין בעריהרונג מיט אַ פרעמדער נאַציאָנאַליטעט, כדי, גאָט בעהיט, דורך דעם זאָל נישט האָבען קיין עוולה אונזער אייגענע נאַציאָנאַליטעט. מיר האָבען זיך הערמעטיש פערמאַכט אין אַנ'ענגען קרייז, מיר האָבען זיך געבלאָזען אָקעגען די אינאָראַדצעס אַרום אונז. איצט איז דאָך אונזער פּוילישע נאַציאָנאַליטעט פון קיינעם נישט בעדראָהט, פערקעהרט, זי האָט אָפּגעהאַלטען אַ נצחון, זי בעזיצט אַנ'אייגענע, אונאָפּהענגיגע, סובערענע מלוכה. זי האָט דערגרייכט דעם שפּיץ פון די טרוימען פון די מאַקסימאַלסטע נאַציאָנאַליסטען, אָדער פּאַטריאָטען.

און ס'איז געקומען די צייט — די העכסטע צייט, אויפצוהערען זיך איינצומויערען, כדי צו פערטיידיגען אונזער נאַציאָנאַלען פערמעגען. ס'איז די העכסטע צייט אויפצוהערען צו טראַכטען מיט נאַציאָנאַלע קאַטעגאָריעס, ווי מיר האָבען דאָס מיט רעכט געטון פון דער פונאַנדערנעהמונג פון פּוילען ביז צום געוואונען די מלוכה'שע אונאָפּהענגיגקייט. ס'איז ציינט אָנצוהויבען צו טראַכטען מיט מלוכה-קאַטעגאָריעס.

מיר האָבען היינט אין דער פּוילישער מלוכה אַ גרויסען טייל בעפעלקערונג, וואָס איז אונז פרעמד אין דער נאַציאָנאַליטעט און גלויבען, אפשר אין דער צאָהל נישט אַזוי גרויס, אָבער געזעלשאַפטליך אויסגעאַרבייט, סאָלידאַריש און זיי שפּילען אין אונזער מלוכה אַ גרויסע סאָציאַלע, פּאָליטישע און עקאָנאָמישע ראָל. מ'דאַרף נישט ערשט דערמאָהנען, אַז דער דאָזיגער טייל זענען די יודען. און מיר — וועניגסטענס אין ווילנער קרייז, קענען זיי נישט. מיר האָבען נישט קיין אַהנונג וועגען זייער פּסיכיק, געוואוינהייטען, קולטורעלען און סאָציאַלען לעבען, און, פערבלענדעט פון אַזאַ איגנאָראַנץ, ווילען מיר דעצידירען וועגען דעם, ווי אַזוי צו לעזען די יודען-פראַגע אין פּוילען. נישט נאָר מיר בעמיהען זיך נישט צו קענען די יודען, נאָר מיר זאָגען זיך אָפּ פון יעדען קאָנטאַקט מיט זיי, פון בעשעפטיגען זיך מיט עפּיס דאָרט אַ „זשידאָווסטשיזנאַ"!

ווער רעדט דאָס וועגען „סענטימענטען"? ווער פון די רעאַל-און ניכטערדענקענדע מענשען וועט אידענטיפיצירען די „יודענקענעריי" מיט „פילאָסעמיטיזם"? אַ גוטע מלוכה-אָרדנונג, פערזיכערען די בירגער דאָס וואוילזיין און די מאָראַלישע בעפרידיגונג. דאָס צוזאַמענצעמענטירען די מלוכה-שטיינער אַזוי, אַז אפילו קיין ברעקעל זאָל נישט אָפּפאַלען — דאָס אַלץ קען זיך נישט שטיצען אויף סענטימענטען, אויף סימפּאַטיעס אָדער אַנטיפּאַטיעס, אויף אַזאַ אָדער אַנדער געפיהל, אָבער מוז זיין אַ פעסטער פונדאַמענט: פאַרביידענס אינטערעס, פאַר ביידענס נוצען.

אָבער זאָלען מיר אויפהערען! נאָר מ'האָט געגעבען אַ קלאַפּ, ווי אין אַ גאַנג, אין אַנ'אַקטועלער, ברענענדיגער פראַגע.

מ'האָט נעגעבען אַ קלאַפּ צוליב דעם, כדי צו סיגנאַליזירען ספּעציעל אונזער פּוילישע געזעלשאַפט אין ווילנער קרייז, אונזער אָרטיגע פּוילישע אינטעליגענץ. אַ גרויסען שריט פאָראויס אין דער ברענענדער פראַגע האָט געמאַכט — די פּוילישע פרעסע. יאָ, די פּוילישע פרעסע, וועלכע איז אָרגאַניזירט אין פערבאַנד פון די סינדיקאַטען מיט'ן זיץ אין דער הויפּט-שטאָט וואַרשאָ.

דאָס טראַכטען מיט מלוכה-קאַטעגאָריעס הויבען אָן צו מאַכען אַ וועג אין די מוחות פון די מושלים פון פּוילען. דער שכל עפּענט זיך. צום גלאַנץ פון די נייע צייטען, די אויגען געוואוינען זיך און הויבען אָן צו דערגרייכען מיט'ן בליק ווייטער ווי צו די אָקאָפּעס פון „היילינגען דריילינג" ווי ביז איצט. מ'דאַרף שוין אָנהויבען צוזאַמענצולעגען די האַרמאַטען און אַראָפּנעהמען די אייפריגע וואַך.

אַזוי איז עס אין רומעניען

פון ל. בראַנט

אין אָקטאָבער 1905, ווען איבער רוסלאַנד האָט זיך פעראיבערגעטראָגען די מוֹרא'דיגע פּאָגראָמען-כוואַליע, האָט ניקאָלאַי 2 געשריבען צו זיין מוטער, דער קייזערין אַלמנה מאַריאַ פיאָדראָוונאַ: „אין די ערשטע טעג נאָכ'ן מאַניפעסט האָבען נישט גוטע מענשען שטאַרק אויפגעהויבען דעם קאָפּ, אָבער דערנאָך איז געקומען אַ שטאַרקע רעאַקציע און די גאַנצע מאַסע איבערגעגעבענע מענשען האָבען אויפגעלעבט. דער רעזולטאַט איז געווען אַ פערשטענדליכער און געוועהנליכער ביי אונז: דאָס פאָלק איז עמפּערט געוואָרען פון דער חוצפה און אונפערשעהמטקייט פון די רעוואָלוציאָנערען און סאָציאַליסטען, און אַזוי ווי ניין צעהנטעל פון זיי זענען יודען (זשידי), האָט זיך דער גאַנצער כעס אויסגעגאָסען אויף זיי — דערפון קומען די יודען-פּאָגראָמען. ס'איז מערקווירדיג מיט וואָסער איינמוטיגקייט און מיט אַמאָל דאָס איז געשעהן אין אַלע שטעדט פון רוסלאַנד און סיביר. אין ענגלאַנד, פערשטעהט זיך, שרייבט מען, אַז די אונרוהען זענען אָרגאַניזירט געוואָרען דורך דער פּאָליציי, אָבער דאָס איז אַן'אַלטע און בעקאַנטע מעשה'לע".

„אין ענגלאַנד", פערשטעהט זיך, שרייבט מען אויך איצט — נאָך די גאַסטראָלען פון די רומענישע סטודענטען אין גרויס-וואַרדיין, קלויזענבורג, יאַסי — אַז אין די פּאָגראָמען איז שולדיג די רעגירונג; אָבער די מיניסטאָרען פון דער דינאַסטיע בראַטיאַנו ווערען פון די „מעשה'לעך" נישט געפּלעפט און זיי פּרובען צו איבערצייגען די וועלט, אַז שולדיג איז דאָ נישט די רעגירונג, וועלכע האָט די פליכט און די מעגליכקייט צו פּאָגראָמען נישט צו דערלאָזען, נאָר די „פּאָלקס-סטיכיע", וואָס האָט מיטאַמאָל בעקומען דעם מוֹרא'דיגען דראַנג צו ראַבעווען יודישע קראָמען, צו שלאָגען ביז אַגאָניע אומשולדיגע בירגער און צו טאַנצען טענץ אויף אויסגעשפּרייטע ספרי תורה'ס.

די איבערצייגונגס-קראַפט פון די רומענישע אָפיציעלע קוועלען איז פּונקט אַזוי שטאַרק, ווי די בבא-מעשיות פון צאַר און זיינע מיניסטאָרען, אַז נישט איבערגעטונע פּאָליציאַנטען האָבען געבושעוועט אין אָדעס, האָמעל, קיעוו, ביאַליסטאָק, נאָר אַז דאָס האָט דאָס פאָלק אויסגעגאָסען זיין צאָרן אויף די סאָציאַליסטען און רעוואָלוציאָנערען. די פערברעכערישע אונטעטיגקייט פון די רומענישע מלוכה-אָרגאַנען איז נאָך גרעסער צוליב דעם, וואָס די פּאָגראָמען ווערען פערמאַנענט איינגעאָרדענט דורך די רומענישע בני יקיר'לעך אין צייטען פון רעלאַטיווען רוה און פרידען אין לאַנד.

עס איז לעכערליך צו הערען פון דער רומענישער רעגירונג, פון דער רעגירונג, וועלכע האַלט אין אייזערנע צוואַנגען אַ רייה אָקופּירטע פּראָווינצען, וועלכע דערשטיקט מיט אַ שטאָלערנער פויסט יעדען פּרוב פון ווידערשפּעניסטיגקייט געגען דער איינגעשטעלטער אומגעזעצליכקייט, אַז זי איז אונמעכטיג זיך אַקעגענצושטעלען נעגען אַ באַנדע כוליגאַנעס, וואָס רופען זיך מיט'ן נאָמען סטודענטען פון הויך-שולען.

די בעציהונג פון דער רומענישער רעגירונג צו די ווילדע מעשים פון די סטודענטען האָט ביי אַן'אַנדער געלעגענהייט אויסגעדריקט אַ רומענישער מיניסטער פאַר אַ יודישער דעלעגאַציע, וועלכע האָט געפאָדערט אָנצונעהמען מיטלען געגען די פּאָגראָמשטשיקעס: „וואָס ווילט איהר, האָט דער מיניסטער געענטפערט, אַז מיר זאָלען הייסען שיסען אין אונזערע קינדער?"

די קינדער פון די רומענישע באָיאַרען, פון די מיניסטאָרען און גרעסערע און קלענערע בעאַמטע, שעפען, דירעקטאָרען ווילען זיך אַביסעל. און געטרייע און ליבע עלטערן וועלען דאָך נישט מאַכען קיין בעזונדערע סקאַנדאַלען זייערע קינדער אפילו, ווען די פערווילונג איז פערגאַנגען צו ווייט, ווען פון'ם שפּיל זענען געפאַלען אַ פּאָר טויטע, אַ פּאָר הונדערט פערוואונדעטע און אַ שטעדטעל זעהט אויס ווי נאָך דער באָמבאַרדירונג פון שו"א.

אילא, „אין ענגלאַנד" שרייבט מען מעשיות און מ'בעשולדיגט די רעגירונג. איז דערויף פערהאַן אַ מיטעל: מ'לאָזט אין גאַנג די מאַשין פון דער רומענישער גערעכטיגקייט, מ'שטעלט עטליכע סטודענטען פאַר'ן רומענישען געריכט.

רעדען וועגען רומענישער גערעכטיגקייט הייסט דערצעהלען אָהן אַ שיער בלוטיגע אַנעקדאָטען. דער סטודענט טאָטאַ, וועלכער האָט מיר נישט, דיר נישט — דערשאָסען דעם יודישען סטודענט פאַלעק, האָט געזאָלט געשטעלט ווערען פאַר זיין שרעקליכער טאַט פאַר אַ קריגס-געריכט. אַ קריגס-געריכט איז נישט חל אויף מינדעריעהריגע. און ס'איז געשעהן: טאָטאַ איז „געמאַכט געוואָרען" פאַר אַ מינדעריעהריגען, אין אַלע ביכער און דאָקומענטען איז געענדערט געוואָרען די דאַטע פון זיין געבורט און דער מערדער איז אַנטרינען פון דער פערדינטער שטראָף.

דער סטודענט קאָדרעאַנו, וועלכער האָט דער'הרג'עט דעם יאַסי'ער פּרעפעקט דערפאַר, ווייל יענער האָט געהאַט די עזות צו טאַדלען די פערברעכענס פון דער סטודענטישער רויבער-שאַיקע, קאָדרעאַנו איז דורך'ן רומענישען געריכט בעפרייט געוואָרען און ער פיהרט איצט ווייטער זיין פּרוכטבאַרע טעטיגקייט אַלס רעכטע האַנד פון פּראָפעסאָר קוזאַ.

לייטענאַנט מאַראַרעסקו — אַ נאָמען אַ קאַשמאַר, אַ סיפיליטיקער און סאַדיסט וועלכער האָט אויף זיין געוויסען הונדערטער אומגליקליכע, אומשולדיגע קרבנות; אַ פּראָוואָקאַטאָר, וועלכער האָט מיט דער הילף פון אַגענטען-אויסוואָרפען אַריבערגענאַרט אויף דער רומענישער גרעניץ היימלאָזע פון אוקראַינע, כדי זיי צו בעראַבעווען און דערנאָך צו דערשיסען אָדער דערטרינקען; אַ מענש, וועלכער איז פעהיג געווען מיט'ן שטיוועל אַוועקצוקאָפּען אַ פרוי, וואָס האָט זיך געוואַלגערט פאַר זיינע פיס און געבעטען רחמים פאַר איהרע קינדער — מאַראַרעסקו איז דורכ'ן רומענישען געריכט געוואָרען פרייגעשפּראָכען און איז איצט טעטיג אַלס ערפאָלגרייכער אַדוואָקאַט אין דער בוקאָווינע.

מיט דער הילף פון רומענישען יוסטיץ אַפּאַראַט זענען אַדורכגעפיהרט געוואָרען די וואַהלען צום רומענישען פּאַרלאַמענט, וועלכע זענען געווען אַ קלאַסישער ביישפּיל פון דעם, ווי מ'מאַכט חוזק פון געזעץ און געזעצליכקייט. רומענישע ריכטער זענען געווען די וואַהל-קאָמיסאַרען, וועלכע האָבען אַדורכגעפיהרט די וואַהלען אַזוי, אַז ס'איז אויפגענויסטען אָפּגעהיט געוואָרען די פּאַרטייען-פּראָפּאָרציע, וועלכע איז דיקטירט געוואָרען דורך דער רעגירונג; זיי האָבען געהאַט די אויפזיכט איבער די וואַהל-ליסטעס, וואו עס האָבען פיגורירט מתנות לאַנג פערשטאָרבענע וועהלער; וואו 70-יעהריגע זקנים זענען איבער-אַ נאַכט פערוואַנדעלט געוואָרען אין יונגע לאַשעקלעך אָהן וואַהל-רעכט אונטער דער השגחה פון די קאָמיסאַרען האָט די רעגירונגס-ליסטע בעקומען 95 פּראָצענט שטימען אין קרייזען וואו זי האָט ביי די פריהערדיגע וואַהלען געהאַט בלויז 5; מיט זייער צושטימונג האָבען זשאַנדאַרמען אָנגעוויזען די וועהלער אויף וועלכען קעסטעלע פון דער וואַהל-ליסטע צו שטעלען דעם שטעמפּעל (פון דער רעגירונגס-פּאַרטיי) און זיי האָבען געלאָזט שלאָגען מכת רצח די בירגער, וואָס האָבען געוואָלט אָפּגעבען זייער שטים פריי, לויט'ן געבאָט פון דער אייגענער איבערצייגונג און געוויסען.

אויספּאָרשען דעם ענין פון די פּאָגראָמען וועלען די בעריהמטע רומענישע אויספּאָרשונגס-ריכטער, אייניגע פון די וועלכע פיהרען אַן'אויספּאָרשונג אַ שטייגער, אויף אַזאַ אופן. צו אַ יודישען געוועלבער אין אַ קליין שטעטעל קומט אַריין אַ קריסטין און בעצאָהלט מיט אַ פאַלשען 500-לעי-באַנקנאָט. דער געוועלבער רופט אַ מיליציאָנער, מ'שטעלט צונויף אַ פּראָטאָקאָל, מ'פערפיהרט אַן'אויספּאָרשונג און מ'קומט אויף די שפּורען פון אַ באַנדע געלד-פעלשער. עטליכע מאָל ווערט דער יוד אַרויסגערופען צום ריכטער אין אַ צווייטער שטאָט דער יוד לעגט הוצאות, דאָס עסק טרייבט איהם אַריין אין אַ שעהנער מטבעה, ענדליך נעהמט איהם דער פאָרשער אויפ'ן פערהער און פרעגט איהם:

— פון וואַנען זענט איהר עס אַזאַ מומחה אויף פאַלש געלד? פערנעהמט איהר זיך נישט אַמאָל אַליין מיט פאַבריקאַציע פון פאַלשע באַנקנאָטען?

און ווען ביים יוד הויבען זיך אָן צו טרייסלען די קני פאַר שרעק ער זאָל נאָר דאָ נישט אַריינפאַלען אין דער קאַשע, וועלכע ער האָט פערקאָכט, נעהמט דער בעאַמטער אַרויס פון די אַקטען אַ גוטען 500-טער און ווייזט:

— דעם באַנקנאָט האָט דיר די פרוי געגעבען?

די זאַך איז ערלעדיגט: דער באַנקנאָט איז געווען אַ גוטער, שולדיג איז דער יוד, וועלכער האָט אַרויפגעוואָרפען אַ חשד אויף אַן'אומשולדיגער פרוי נעבעך...

בעת דער דעבאַטע אין איצטיגען רומענישען פּאַרלאַמענט, ווען די אָפּאָזיציע האָט געפּרובט אַרויפברענגען אויפ'ן טיש די אונגעהויערע פעלשונגען און אומגעזעצליכקייטען, וואָס זענען בעגאַנגען געוואָרען אין דער צייט פון די וואַהלען, האָט אַ דעפּוטאַט, איינער פון די גאָר ווייניגע, וועלכע האָבען אין רומעניען דעם מוט צו זאָגען אַן'אָפענען אמת וואָרט, אַ שליידער געטון דער רעגירונג אין פנים אַריין אַזעלכע ווערטער: כדי אין רומעניען זאָלען פאָרקומען ריכטיג-דעמאָקראַטישע, פרייע און נישט געפעלשטע וואַהלען, דאַרף מען אַוועקזעצען נייע 18 טויזענד מענשען אויף די פּאָסטענס פון די רומענישע יוסטיץ-מענער.

די איצטיגע רומענישע רעגירונג האָט נישט געהאַט קיין גרונד צו זיין נישט צופרידען מיט איהרע ריכטער און די רעפאָרם איז נישט געמאַכט געוואָרען. אָט די שופטים, וועלכע האָבען אויסגעפאָרשט און געאורטיילט אין די פּראָצעסען פון די קאָדרעאַנוס און מאַראַרעסקו'ס, וועלען איצט משפט'ען די שולדיגע אין די סטודענטישע פּאָגראָמען.

דער פּראָצעס האָט זיך שוין אָנגעהויבען. גאַנצע 9 (ניין!) סטודענטען שטעהען פאַר'ן געריכט. די רומענישע סטודענטען-אָרגאַניזאַציעס האָבען ערקלערט זייער סאָלידאַריטעט מיט די אָנגעקלאַגטע און האָבען אָנגעזאָגט דעמאָנסטראַציעס אין פאַל פון אַ פעראורטיילענדען ווערדיקט. 17 אַדוואָקאַטען, דערונטער פּראָפעסאָרען האָבען זיך געמאָלדען אַלס פרייוויליגע פערטיידיגער.

די הויך-געשטעלטע טאַטעס קאָנען זיין רוהיג: פון ז יי ע ר ע קינדערס קאָפּ וועט קיין האָר נישט געמינערט ווערען.

אין באַלוטער שטובען

בילדלעך פון נויט און עלענד

מלכה'לע.

רבקה ביילע איז נעביך געווען אַ פינסטערער גלגול אויף דער וועלט: דאָס גאַנצע לעבען אָפּגעהאָרעוועט, ווי אַן'עבד כנעני און קיין פּיצעל נחת נישט געהאַט.

זי איז נאָך געווען אַ יונג ווייבעל, ווען אַנדערע אין איהרע יאָהרען הויבען ערשט אָן צו לעבען—איז זי באַלד פער'חושך'ט געוואָרען: אַרויסגעגאַנגען דער מאַן פון שטוב אַ געזונדער, אַ פרישער און צוריק האָט מען איהם געברענגט צו שלעפּען—שלאַקרירעוודיג געוואָרען און געמוזט ליגען צו בעט איינגעלייגט, ווי זויער קרויט. אַ לעבעדיגער קל-וחומר, נישט צו זינדיגען מיט די רייד.

נו, וואָס וועט זי געהן מהרהר זיין, רבקה ביילע, מסתמא איז דאָך איהר פינסטערער מזל אַזוי, איז זי געוואָרען די פערדינערין, געגאַנגען האַנדלען און אינדערהיים ביים שלאַקרירעוודיגען מאַן איז געבליבען מלכה'לע...

איז די מלכה'לע געווען שעהן — אַ מלכות, אַ קאָפּ מיט קרויזען און אַ פּיסקעל, ווי אַ צייטיגע, אויפגעפּלאַצטע קאַרש און דאָס האָט געבאַלעבאַטעוועט, פאַר דער מאַמען אַ טעפּעל וואַרעמעס אָפּגעקאָכט און דעם טאַטען געהויבען און געלעגט, נישט אַזוי ווי אַנדערע קינדער, וואָס ברעקען זיך מיט קראַנקע טאַטעס, אָדער עקלען זיך—מלכה'לע איז געווען אַ גוט קינד, אַ ליכטיג קינד און אַ שטילע, ווי אַ ציכטיגע טאָק. האָט דער טאַטע איהר דאָס אייביגע לעבען אָנגעווינשען און דער מאַמעס גאַנצע לעבען איז אָן איהר געהאָנגען—זענען איהר די שווערסטע זעק נישט צו שווער געווען, די שרעקליכסטע ווינטען האָבען איהר נישט פון די כחות אַראָפּגעוואָרפען—מלכה'לע האָט איהר די שווערע זעק לייכט געמאַכט, מלכה'לע האָט זי אויף די געשוואָלענע פיס, דערהאַלטען.

איז דער טאַטע, נאָך זיבעצען יאָהר קראַנק זיין, אָפּגעשטאָרבען, זענען די הוצאות אין שטיבעל קלענער געוואָרען, האָט רבקה ביילע אָפּגעשפּאָרט, צונויפגעקליבען אַ גילדען צו אַ גילדען און געהאָפט נחת צו האָבען פון מלכה'לען... און מיט'ן רבונו של עולם, האָט זי זיך אויסגע'טענה'ט:

— האָסט מיך געשטראָפט, געמאַכט פאַר אַן'אַלמנה—מן הסתם ביזטו דאָך גערעכט, צו וואָס דאַרף אַזאַ יודענע, ווי איך—הויט און ביין, צו וואָס דאַרף זי אַ מאַן?—אָבער, אַ יוד, גאָטעלע, וואָס זאָל איך אין היינטיגע צייט לערנען דיין הייליגע תורה דאַרפסטו האָבען אָדער נישט?—דעריבער, גאָטעלע, אַז דו וועסט מיר העלפען, וועל איך דיר געבען אַן'איידעמ'על, וואָס וועט טאָג און נאַכט זיצען און לערנען דיין הייליג תורה'לע...

אָט אַזוי, האָט רבקה ביילע געטענה'ט און גאָט איהר געהאָלפען צו צוויי הונדערט גילדען. פערשטעהט זיך, אַז רבקה ביילע האָט געהאַלטען וואָרט; זי האָט „איינגעפּעדעמט", מלכה'לע איז אַ כלה געוואָרען מיט אַ בחור'ל, אַ בלאַסען און אַן'אויסגעאיידעלטען, ווי עס פּאַסט פאַר אַ וואויל קינד...

מלכה'לע איז געווען אַ גוט קינד, אַ ליכטיג קינד. אַז די מאַמע האָט געזאָגט: „מלכה'לע היינט, למזל, ווערסטו אַ כלה", האָט מלכה'לע זיך אַביסעל פעררויטעלט, זיך אָפּגעוואַשען, אויפגעקעמט, אַ ריין בלוזקעלע אָנגעטון און אַ כלה געוואָרען... און אין אַ פּאָר וואָכען איז אַ חתונה געשפּילט געוואָרען. דאָ האָט שוין רבקה ביילע געפרעהט זיך און פאַר שמחה אַזש געוויינט אויבענאָן זיצט דאָס בחור'ל — בלוט און מילך, מיט דעם הויכען תורה-שטערן, מיט די צוויי געקרויזטע פאות, די שכונה רוהט אויף איהם! צווישען די ווייבער זיצט מלכה'לע — אָהן עין-הרע — אַ מלכות!... נו, פאַרוואָס זאָל זי נישט וויינען פאַר שמחה, רבקה ביילע, אַ סך נחת האָט זי שוין אין לעבען געהאַט?...

איז רבקה ביילע נאָך פריהער אויפגעשטאַנען, ווי אייביג, נאָך מיט מעהר אימפּעט געלאָפען אין די דערפער: יעצט האָט זי דאָך צוויי קינדער, צוויי ליכטיגע קינדער, איז דאָך דאָס געברויך קיין עין הרע גרעסער און ווייטער האָט זי געבעטען ביי גאָט: — פאַר מיר גאָטעלע, פערלאַנג איך גאָר נישט, קיין שטיקעל טריקען ברויט אפילו נישט, בלויז פאַר די קינדערלעך מיינע, פאַר מיינע אָפּגעציטערטע, כשר'ע קינדערלעך און נחת... נחת, גאָטעניו, וויל איך פון זיי האָבען!..

האָט גאָט נישט געוואָלט צוהערען דאָס געבעט פון דער אַלטער רבקה ביילען. באַלד נאָך דער חתונה האָט מלכה'לע אָנגעהויבען צו דאַרען, ווי אַ צוים-שטעקעלע. אַלע טאָג איז איהר עפּיס אַנדערש געווען: אַמאָל האָט דער קאָפּ געדרעהט, אַמאָל האָבען די פּלייצעס געשטאָכען, אַמאָל האָבען די פיס נישט געוואָלט דינען און אויף דעם יונגענמאַנטשיק האָט זי אַן'אומ'חן געוואָרפען — אַ שפּין אין די אויגען, לא עלינו! עפּיס גאָרנישט, ווי אַ יודישע, כשר'ע טאָכטער...

רבקה ביילע האָט זיך די אויגען אויסגעוויינט, דאָס פלייש פון לייב זיך געריסען, עין הרע'ס געשפּראָכען און דער איידעם איז צום רבי'ן געפאָהרען און מלכה'לע איז אַרומגעגאַנגען, ווי אַ שאָטען, מיט גרויסע אַרויסגעזעצטע אויגען, גאַנצע טעג קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט און טאָמער האָט זי אַמאָל דאָס מויל אויפגעמאַכט און אָנגעהויבען צו פּישטשען מיט אַ רחמנות קול, איז אַ ציטער איבער'ן לייב אַדורך:

— מאַמע, מאַמעשי, האָט זי געפּישטשעט: ביי דיר איז מיר גוט, ביי דיר איז מיר וואַרעם און גרינג... ער איז... אַזאַ... אַזאַ... כ'ווייס נישט, ווי כ'זאָל דיר זאָגען, מאַמעשי... און רבקה ביילע, האָט צוגענומען איהר, געטרייסט מיט גוטע, מיט קלוגע ווערטער:

— אַ יונג פון דער גאַס, מלכה'לע, געהט שפּאַצירען מיט'ן ווייב, שפּילט זיך מיט'ן ווייב, כאַפּט זיך אַרום מיט איהר, דיינער אָבער, מלכה'שי איז דאָך אַן'אָרענטליך קינד... אַ כשר קינד... ער וועט זיך צוגעוויינען... דיין טאַטע, איהם צו לענגערע יאָהרען. — — —

ביינאַכט קען זי נישט שלאָפען, מלכה'לע, פיבערט, קלאַפּט אַ צאָן אָן אַ צאָן, קריכט די אַלטע רבקה ביילע אַראָפּ פון בעט, צינדט אַ ליכט אָן און פון די אויגען קאַפּען טרערען אויף מלכה'לען אַרויף, וואָס ליגט אַן'אויסגעמאַטערטע און רעדט:

— כ'ליג אַזוי דרינען אַליין אין שטיבעל; ס'שיינט די לבנה אַריין דורכ'ן פענסטער און קוקט אַריין, ווי אויף בייז-וואונדער, דאָס לייב ברענט, דאָס האַרץ קלאַפּט, ווי מיט האַמער'ס. ווילט זיך דעמאָלט אַזוי גערען הערען אַ גוט וואָרט, אַ ווייך וואָרט פון ווייך... און ער איז נישטאָ, ער זיצט אין שטיבעל... און דער קאָפּ טוט וועה... אַזוי וועה...

— וועסט זיך צוגעוויינען צו איהם, מלכה'לע... דיין טאַטע, איהם צו לענגערע יאָהרען — — —

אויך דאָס קליינע קינדעלע — אַ נאָמען נאָך רבקה ביילעס מאַמען, האָט קיין נחת נישט געברענגט. אויך דאָס קליינע הינדעלע — דער גאַנצער טאַטע, בלוט און מילך, וואָס איז געלעגען אַ מלכות'דיגס אינ'ם וויגעל און האָט מיט תכלת-אויגען זיך נייגעריג אַרומגעקוקט, האָט קיין מזל נישט געבראַכט. נאָכ'ן האָבען עס, איז מלכה'לע, די יונגע מאַמע פאַרדרעהט געוואָרען...

יאָ רבקה ביילע איז גענוג שטאַרק געווען. גאַנצע טעג צו לויפען אין די

(ענדע זעה — 11-טע זייט)

לאָדז, 23דעצעמבער 1927

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 23דעצעמבער 1927

דער ווילנער גאון

זיין גרויסע און שעה־נע פערזענליכקייט *)

•••• פון •••• ראובן בריינין

די תּלמודישע גאונות פון רבינו אליהו איז געווען אַ מאַטעמאַטישע, אַ לאָגישע, אין העכסטען זין פון'ם וואָרט. וויזיאָנערישע, פּאָעטישע, פּראָפעטישע פעהיגקייטען און קרעפטען האָבען איהם געפעלט. דאָס האָט זיך אַרויסגעוויזען אויך אין זיין אורטייל וועגען די חסידים.

קיין צווייפעל, אַז ווען דער ווילנער גאון וואָלט געלערנט אין הויכשולען, וואָלט ער געווען איינער פון די גרעסטע נאַטורפאָרשער און מאַטעמאַטיקער פון זיין יאָהרהונדערט. ער האָט געהאַט אַלע נויטיגע פעהיגקייטען דערצו.

דער גאון האָט געזוכט אין תּלמוד, אין די מפרשים, אין די פוסקים, די ריינע וואַרהייט; ער האָט נישט נושא פנים געווען צו די בעלי פוסקים, אפילו נישט צו די גרעסטע און נישט צו די עלטסטע, די קדמונים פון זיי, דאָרט וואו זיי האָבען פערדרייט דעם שכל הישר, דאָרט וואו זיי האָבען פערשוועכט דעם כבוד פון דער מענשליכער לאָגיק. ער האָט מתּיר געמאַכט אין אַזעלכע פאַלען, וואו די קדמונים האָבען גע'אסר'ט, פערבאָטען.

דער אומדערשראָקענער קריטיקער פון די פוסקים, פון די ראשונים און פון די אחרונים, האָט אין זיין לעבענסאויפפירונג אַלץ מקיים געווען, ער אַליין האָט אָנגענומען די אַלע הומרות, די אַלע סייגים, צוימען, פון די פוסקים, אַפילו די וועלכע ער האָט בעקעמפט.

אָדלער־שוואונג אין דער טעאָריע, צוגלייך אָבער פערשקלאַפענדיג אין די אייזערנע קייטען פון די פוסקים און זייערע חומרות, שטרענגקייטען, אין זיין טאָג־טעגליכער אויפפיהרונג. אין געדאַנק האָט ער געבראָכען די קייטען — אין דער פּראַקטיק, אין לערנען, אַנ'אינערליכע אייזערנע דיסציפּלין. און נישט נאָר האָט ער פערזענליך נישט געפילט דעם אייזערנעם יאָך פון די אַלע חומרות פון די פוסקים — ער האָט זיי אויסגעפיהרט, מקיים געווען, מיט אַ פערגעניגען.

נאָך אַלעם דעם איז אָט דער לעבענס־אַסקעט, דער ווילנער גאון, נישט געווען אַזוי טרוקען און קאַלט, ווי די פּאָעטען פון דעם חסידיזם ווילען איהם האָבען.

אונטער דער אויסערליכער קאַלטקייט און שטרענגקייט האָבען געברענט, געפלאַקערט רעליגיעזע געפיהלען.

דער דאָזיגער גרויסער לאָגיקער און קלאָרער תּלמודישער דענקער האָט זיך בעקאָנט בעגייסטערען אויך מיט'ן „זוהר" און מיט דער קבלה.

אין איינעם פון די פערבאָרגענסטע ווינקעלעך פון זיין נשמה האָט פילייכט געשלומערט, געדרעמעלט, אויך אַ גרויסער וויזיאָנער, אַ רעליגיעזער טרוימער און שווערמער.

*

טאָג ווי נאַכט, אָהן אַנ'אויפהער, אָהן אַנ'אויסרוה, אָהן מיד צו ווערען, איז דער גאון געווען פערטון, פערטיפט אין זיינע למודים, אין דער תּורה. זיין ליידענשאַפט צו מוח־אַרבייט האָט איהם קיינמאָל נישט אָפּגעלאָזט, האָט קיינמאָל איהם נישט אָפּגעשוואַכט אויף אַ רגע *).

זיין אייזערנע התמדה האָט זיך נישט בענויטיגט אין וואָסערע קינסטליכע, אויסערליכע מיטלען צו דער אָנרעגונג, צו אויפהאַלטונג. זיין גאונות, געניאַליטעט, האָט זיך נישט ענטפלעקט פונקענווייז, נישט בליצאַרטיג — דער געטליכער פלאַם, די גאונות, האָט אין איהם קיינמאָל נישט אויפגעהערט צו גליהען, צו לייכטען, ביז זיין לעצטער מינוט, ווען ער איז געשטאָרבען מיט'ן לולב אין האַנט.

די גענאַליטעט בכלל, ווען זי איז נישט פערוואַנדט מיט צייכענס פון משוגעת, ווי צעזאַראָ לאָמבראָזאָ בעהויפּטעט אין זיין בוך „גענאַליטעט און משוגעת" — איז זי דאָך נישט פריי, אין די מעהרסטע פאַלען, פון זאָנדערבאַרקייטען, פון מאָדנע קאַפּריזען, פון פערשידענע שוואַכקייטען, פון טראַגישע, פערפינסטערונג־מאָמענטען.

נישט אַזוי אָבער איז געווען די גאונות פון רבינו אליהו. זיין גענאַליטעט איז געווען שטענדיג געזונד, שטענדיג פול אין איהר גאַנצער קראַפט, אָהן מאָמענטען פון שוואַכקייט, פון פערטונקעלונג און אָהן פגימות. קערפערליכע קראַנקהייטען, נויט און אָרימקייט האָבען זיי נישט געקאָנט ברעכען.

דער פולער געגענזאַץ פון אָט דער געזונטער גאונות איז געווען די גענאַליטעט פון'ם פילאָזאָף שלמה מיימון, וועלכער איז געווען דער צייטגענאָסע און אַ לאַנדסמאַן פון'ם ווילנער גאון.

דער ווילנער גאון האָט נישט געקענט מאָמענטען, מינוטען, פון וואַכעדיגקייטען (רגעי חולין). ער האָט שטענדיג בעשעפטיגט זיין מוח מיט שווערער גייסטיגער אַרבייט, מיט טיפע תּלמודישע קריטישע פּראָבלעמען. ער האָט קיינמאָל זיך נישט גענויטיגט אין לייכטע, אויבערפלעכליכע אָדער אָנגענומענע, לעקטורען (לייכטע ספרים צום לעזען), אום אויסצורוהען זיין מוח פון שווערער, אָנשטרענגענדער אַרבייט.

דער גרויסער מוח פון טשאַרלס דאַרוין פלעגט זיך אויך נויטיגען טעגליך אין אויסרוה, און צו דעם צוועק פלעגט ער טעגליך לייענען לייכטע, שפּאַנענדע ראָמאַנען.

אַפילו דער שטרענג־ערנסטער מוח פון מאָלטקע האָט זיך גענויטיגט אין אָפּשפּאַנונג, אין אויסרוה. אַפילו אין די קריגסטעג, ווען ער האָט צוגעגרייט זיין גלענצענדען זיג פון סודאַן, ער האָט שטונדענווייז געלעזען די ראָמאַנען פון דיקענס, אום צו געבען זיין אָנגעשטרענגטען מוח רוה.

דער גאון אָבער האָט זיך קיינמאָל נישט גענויטיגט אין גייסטיגער שפּילעריי, אין אייל (שמן) פאַר זיין אינטעלעקטועלען מאָטאָר. אַפילו אין זיינע הונגער־טעג און קערפּערליכער קראַנקהייט האָט זיין מוח געאַרבייט אָהן אַנ'אויפהער *).

*

דער ווילנער גאון פלעגט נאָך פיל ווייניגער שלאָפען. ווי נאַפּאָלעאָן דער ערשטער. די תּלמידים פון'ם גאון דערציילען, אַז ער פלעגט שלאָפען נאָר צוויי שעה אין מעת־לעת, און אויך דאָס נישט נאָכאַנאַנד. און דאָך איז זיין מוח שטענדיג געווען קלאָר, פריש, געזונד און עלאַסטיש. זיינע אויסשפּרוכען און בעמערקונגען זענען שטענדיג געווען קורץ, ענערגיש, קלאָהר און ענטשיידען. שיחות חולין, דברים בטלים, האָט ער קיינמאָל נישט גערעדט.

ווען מיר שטודירען די פעסטע גייסטיגע אָרגאַניזאַציע פון'ם גאון, ווי אויך זיין לעבען און ווירקען, מוזען מיר צוגעבען, אַז ער איז געווען אין דער בחינה פון אַנ'איבערמענש. אַנ'איבערמענש (אדם העליון) נישט אין ניטש'עס זין.

ניטשע זאָגט: „אַלע טאַטען פון דער מענשהייט דאַרפען זיין געריכטעט נאָר צו איין צוועק: צו פּראָדוצירען אַ געוויסע צאָהל גרויסע מענשען".

אויך ערנסט רענאַן בעהויפּטעט: דער צוועק פון אַלע מענשליכע שאַפונגען איז צו ברענגען אויף דער וועלט גרויסע מענשען... די דערלייזונג פון דער וועלט וועט קומען דורך גרויסע מענשען.

דער ווילנער גאון, זייענדיג אַנ'איבערמענש, אָדער ווי זיינע צייטגענאָסען האָבען איהם גערופען אויף זייער לשון: „מלאך ד' צבאות", האָט זיך אַליין בעטראַכט אַלס איינער פון פאָלק, נפש אחת מישראל, און ער האָט קיינמאָל נישט בעטראַכט די גרויסע מאַסען אַלס אַ מיטעל, אַלס אַ מאַטעריאַל פאַר זיין פּערזאָן, פאַר זיינע צוועקען. זיין גאונות האָט קיינמאָל נישט פערלאַנגט מען זאָל זיך פאַר איהר בויגען און קניען, מען זאָל זי אָנערקענען.

*

אָבער אויך דאָס מוז מען צוגעבען: די זעלטענע גאונות פון רבינו אליהו האָט נישט געשאַפען קיין נייע מאָראַלישע ווערטען, האָט נישט פערטיפט און נישט בערייכערט דאָס מענשליכע לעבען; האָט נישט ענטדעקט נייע כחות אָדער געזעצען אין דער נאַטור, אָדער אין דער מענשליכער נשמה.

די גאונות פון רבינו אליהו האָט זיך ענטפלעקט אין אַ צייט, אין אַנ'אָרט, אין אַזעלכע שווערע, דערשטיקענדע מאַטעריעלע און גייסטיגע בעדינגונגען, דאָס זי האָט נישט געקאָנט זיין פּראָדוקטיוו און אַלגעמיין מענשליך.

אָבער אויך אָט די ענגע ראַהם, אָט די שווערע לעבענס־בעדינגונגען האָבען נישט געקאָנט דערשטיקען די געזונדע, וואונדערבאַרע קערנער פון דער מענשליכער גענאַליטעט.

---

*) פירטער אַרטיקעל זעה „נ.פ." נ' 288

*) אינ'ם נאָמען פון רבי חיים פון וואָלאָזשין ווערט דערצעהלט, אַז דער גאון האָט זיך אַמאָל געמאַטערט צו פערשטיין אַ שווערע שטעל אין ירושלמי. דריי טעג נאָכאַנאַנד האָט ער געזוכט דעם פשט. אין די דריי טעג האָט ער קיין זאַך נישט געגעסען; זיין פנים איז פערשוואַרצט געוואָרען; זיין קאָפּ איז געווען אַרומגעבונדען מיט אַ נאַסען האַנטוך. און נאָר ווען ער האָט געפינען דעם פשט, האָט ער עטוואָס געגעסען.

*) רבי חיים וואָלאָזשינער זאָגט אין זיין בריף וועגען זיין ישיבה: „איך האָב נישט זוכה געווען צו דער התמדה פון'ם גאון, וועלכע איז אומגלויבליך פאַר דעם וואָס האָט נישט געזעהן ווי געהאַלטין עס איז געווען זיין אָנשטרענגונג צו בעגרייפען קלאָהר יעדען קנייטש אין דער תּורה".

ריהרענדע ראָמאַנטישע געשיכטע פון אַ משומדת

פון מ. גלאַזערמאַן

קאָוונער פרומע יודען האָבען די טעג דערלעבט אַ גרויסע שמחה. אַ קריסטליכע פאַמיליע פון זעקס נפשות: אַ מוטער, דריי דערוואַקסענע זיהן און צוויי טעכטער האָבען זיך מגייר געווען.

די געשיכטע פערמאָגט פיל אינטערעסאַנטע איינצעלהייטען, וועלכע עס איז כדאי צו בעשרייבען. צוערשט דאַרף בעמערקט ווערען, אַז די מוטער פון דער פאַמיליע, איז נישט קיין געבוירענע קריסטין, און אפשר דערפאַר טאַקע האָט איהר גאַנצע הויז־געזונד פערהעלטנישמעסיג גרינג בעקומען די ערלויבניש פון דער רעגירונג צו ווערען יודען.

די מעשה איז ווירקליך אַ מערקווירדיגע:

זי, די מוטער, איז אַמאָל געווען אַ יודיש קינד, אַ טאָכטער פון זעהר אַנ'אָרענטליכען יודישען ישובניק אין אַ קליין ליטוויש דערפעל לעבען יאַנאָווע, נישט ווייט פון קאָוונאָ. געשמד'ט האָט זי זיך מיט זעקס און צוואַנציג יאָהר צוריק, און צוליב גאָר אַנ'אונגעוועהנליכער אורזאַך — צוליב אַ צו־להכעיס. געהייסען האָט זי דאַן נחמה, מיט איהר פאַמיליען־נאָמען מילנער, און מיט איהר שמד'ען זיך האָט דענסטמאָל, ווי מען דערצעהלט, געקלונגען אונזער גאַנצער געגענד.

די שעהנע נחמה'קע.

נחמה איז מיידעלווייז געווען זעהר אַ שעהנע, אָבער אַנ'אָרימע. איהר פאָטער, וועלכער האָט געהאַלטען אין דאָרף אַ וואַסער־מיהל, האָט דאָ געמאַכט קליינע געשעפטען, און דערצו נאָך האָט ער פערמאָגט אַ היבש געזינדעל, מייסטענס מיידלעך, פון וועלכע נחמה איז געווען די עלטסטע און די סאַמע גערעטענסטע. האָט זיך אין איהר פערליבט אַ יודישער יונגער בחור, שלמה העלער, פון דעם זעלבען דאָרף. דאָס איז געווען אַ זוהן פון דעם צווייטען יודישען ישובניק, וועלכער האָט דאָ געהאַלטען די איינציגע שענק. די ביידע יודישע ישובניקעס זענען, אגב, געווען ווייטע קרובים און זייערע ביידע יונגע קינדער, נחמה און שלמה, זענען געווען זעהר צוגעבונדען איינע צו די אַנדערע און זיך ליב געהאַט מיט לייב און לעבען.

דערווייל איז שלמה אַלט געוואָרען איין און צוואַנציג יאָהר און עס איז פאַר איהם געקומען די צייט צו געהן דינען אין סאָלדאַטען. דאָס האָט געדאַרפט געדויערען אין יענע צייטען פינף יאָהר. אַ חוץ דעם פלעגען די יודישע בחורים פון יענער געגענד מוזען דינען אין די ווייטסטע רוסישע גובערניעס. דאָס רוב אין סיביר אָדער אויף קאַווקאַז, וואו עס איז נישטאָ אַ יוד אויף אַ רפואה. זיי פלעגען זיך דאָרטען אָנליידען געברענטע צרות. שלמה'קע האָט עס נישט געוואָלט. גיכער וועט ער אַוועקפאָהרען קיין אַמעריקאַ. ער איז אַ געזונדער יונג, געוואוינט צו האָרעווען. וועט ער בעסער אין די פינף יאָהר, און אפשר נאָך פריהער, אָנקלייבען אַ שטיקעל פערמעגען, וועט ער אַראָפּנעהמען צו זיך זיין נחמה'ן און מען וועט לעבען גליקליך, ווי גאָט האָט געבאָטען...

שלמה'קע אין אַמעריקאַ.

נחמה'קע איז דענסטמאָל אַלט געווען אַכצעהן יאָהר ווען שלמה'קע האָט איהר פערלאָזען און איז אַריבערגעפאָהרען דעם גרויסען און ווייטען ים. זי האָט נישט ווייניג טרעהרען פערגאָסען. פון שלמה'קען פלעגט די ערשטע צייט קומען זעהר אָפט בריף. זיי זענען אָבער געווען נישט קיין פרעהליכע. ער האָט לאַנג נישט געפונען ביי וואָס צו פערדינען. ער האָט געוואַנדערט פון איין אַמעריקאַנער שטאָט אין דער צווייטער; אויסגעפּרובט פערשידענע מלאכות, אָבער ער האָט נישט געהאַט קיין מזל. וואָס ער האָט געטון, איז איהם אַלץ נישט געגאַנגען. ענדליך האָבען זיינע בריף גענומען ווערען אַלץ זעלטענער, ביז נחמה'קע האָט שוין איהם גאָר אינגאַנצען געהאַט פערלוירען. צוליב זיינע אונאויפהערליכע וואַנדערונגען איבער קאָלאָמבוס'עס לאַנד האָט זי אַפילו זיין אַדרעס שוין געהאַט פערלוירען. זיינע עלטערען האָבען נאָך אַלץ געוואוינט אין דעם זעלבען דאָרף, ווי זי. אָבער צו זיי פלעגט דער זוהן שרייבען נאָך ווייניגער ווי צו איהר. נחמה'קען איז געבען ביטער געווען, ווי דער טויט. זי האָט אָבער צו איהם קיין טענות נישט געהאַט. זי האָט פערשטאַנען זיין האַרץ — ווי זי פלעגט זאָגען — עס איז איהם, מסתּמא, נעבעך, נישט גוט... ער זוכט נאָך געוויס אַלץ זיין גליק און געפינט נישט, איז איהם נישט ליב צו שרייבען... ער וואַרט, אַז מיין מזל וועט זיך אויסבעסערען און ער וועט איהר קאָנען מיט אַמאָל דערפרעהען מיט אַ גוטער בשורה... און אפשר האָט ער שוין גאָר פערלוירען די האָפנונג אויף בעסערס, און וויל, אַז זי זאָל אָן איהם פערגעסען... איהרע אייגענע טאַטע־מאַמע, ווי אויך פריינד און בעקאַנטע האָבען די זאַך אויסגעלייגט נאָך פיל ערגער. ווער ווייסט, צי ער לעבט גאָר? און אויב יאָ, — צי טראַכט ער גאָר וועגען איהר? שוין דריי לאַנגע יאָהר אַוועק, — וואָס האָט פאַר אַ ווערט קינדערישע ליבע און קינדערישע צוגעבונדענקייט? אין אַזאַ ווייטען לאַנד, איבער אַזאַ גרויסען ים, ווערט עס אויסגעוועפט מיט דער צייט. עס ווערט פערטראָגען מיט'ן ווינד... מאַכט זיך אַנ'אַנדערע, אַ שעהנערע, אַ רייכערע, — טאָ ווער איז עס טאַקע זיך מחויב צו האַלטען ביי דער דאָרפישער אָרימער מויד, מיט וועלכער מען האָט נאָך אַפילו קיין תּנאים נישט געשריבען?.. עס טרעפט — הלוואי זאָל עס נישט טרעפען — אַז אַנ'אמת'ער מאַן, אַ טאַטע פון קינדער, פאָהרט אַוועק אין אַמעריקאַ און פערגעסט אויך אָן זיין היים און אָן זיין פאַמיליע...

„קלעהר נישט וועגען איהם!"

און מען האָט אָנגעהויבען צו איהר צוזוזשעהן, אַז זי זאָל וועגען איהם אויך מעהר נישט קלעהרען, פונקט אַזוי ווי ער קלערט וועגען איהר נישט. נחמה'קע האָט אין אָנפאַנג וועגען דעם נישט געוואָלט הערען. „זי וועט אייביג זיין געטריי איהר שלמה'קען!..." אָבער די צייט איז אַלץ ווייטער געגאַנגען און פון שלמה'קען איז אַלץ נאָך גאָר קיין שום נאַכריכט נישטאָ, ווי די ערד וואָלט איהם פערשלונגען... און זי איז דאָך די עלטערע טאָכטער; עס וואַקסען שוין אונטער די יונגערע, און זי שטעהט זיי אין וועג..! און ווי לאַנג נאָך וועט זי וואַרטען?... זי איז דאָך שוין אין יאָהרען — פלעגט דער פאָטער און די מוטער מיט איהר איינ'טענה'ען — צוויי און צוואַנציג יאָהר, קיין עין הרע, געוואָרען! און אַנ'אָרים מיידעל ווערט גיך אַלט... מען מוז זעהן חתונה צו האָבען ווי לאַנג די באַקען בליהען נאָך, און די בחורים יאָגען זיך נאָך נאָך איהר. שפּעטער וועט שוין זיין צו שפּעט...

דאָס האָבען דער מילנער און די מילנערקע גערעדט צו דער טאָכטער נישט גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. שוין פון אַ לענגערע צייט האָט צו איהר, צו נחמה'קען גענומען זיך שדכנ'ען אַ יאַנאָווער באַלעבאַטישער יונגערמאַן, אַ זוהן פון אַ נגיד'ישען מהל־הענדלער. ער איז אַמאָל אַראָפּגעקומען פון שטעטעל אין דאָרף, צום מילנער אָפּצומאַהלען פאַר'ן טאַטען אַ פוהר קאָרן. האָט ער דענסטמאָל דערזעהן נחמה'קען און איז באַלד אין איהר פערקאַכט געוואָרען. האָט ער שוין גענומען שפּעטער קומען אַהער, זיך נעהנטער צו בעקאַנען מיט דעם מילנער'ס שעהנער טאָכטער. זי פלעגט איהם אָבער אויסמיידען. מען קאָן נישט זאָגען, אַז ער זאָל האָבען געווען אַזאַ העסליכער, אַז ער זאָל איהר גאָרנישט געווען געפעלען. איז ער דאָך געווען אַ שטעטלדיגער, אַ באַלעבאַטיש קינד — און פון איהר, אַ פּראָסט אונוויסענד דאָרפיש מיידעל, איז ער געוויס פיל חשוב'ער געווען. אָבער אין האַרצען איז איהר נאָך אַלץ געזעסען טיף איינגעוואָרצעלט איהר שלמה'קע, וועלכען זי וועט נישט פערבייטען אויף קיין פּרינץ אין דער וועלט, און זי האָט נאָך אַלץ געוואַרט פון איהם גוטע נייעס

(פאָרטזעצונג זונטאַג.)

„יהודית"

די יודיש = פוילישע = העלדין אין יאן סא = ביעסקי'ס צייטען

(א היסטארישע לעגענדע)

פון משה פיינקינד

מיינע ליבע אייניקלעך ציפקעלע און יהודהלע—חנוכה-געלד

אין דעם פערוואָרפענעם שטעדטעל ביאלאפאלע האט די יודישע העלדין יהודית געוואוינט; זי איז געוועזען די פרוי פון ר' אברהם'קע גביר, וועלכען די קריסטען האבען אנגערופען פאן „אבראמעק".

ביי די פוילישע פריצים איז אבראמעק געוועזען שטארק אנגעזעהן, ער פלעגט מיט זיי גרויסע געשעפטען פיהרען און אמאל אויך זיי ארויסהעלפען מיט א גמילת חסד. דעריבער זענען די פריצים געוועזען ביי איהם אפטע געסט, וועלכע יהודית פלעגט תמיד גאנץ פיין אויפנעהמען און מיט זיי זיך אויך דורכשמועסען וועגען פערשידענע ענינים.

די שעהנקייט פון יהודית'ן און איהר גראציע האט פיל געווירקט אויף דעם קרייז פון ר' אברהם'קעס קריסטליכע פריינד, אז זי זאל זעהר בעליבט און פערעהרט ווערען ביי דער פוילישער שליאכטע.

צו יענער צייט איז פוילען גראד פערטון געוועזען מיט דער אומגליקליכער טערקישער מלחמה, צוליב דעם פערראט פון דעם קאזאקען-העטמאן דאבראשענקא און חוץ דעם מיט גרויסע אינערליכע מחלוקות אין לאנד גופא, וואס האט גורם געוועזען, אז די טערקען זאלען זיך קאנען וואס אמאל נעהענטער צורוקען צו די פוילישע גרעניצען און בעזעצען פוילישע שטעדט.

דעם שונא'ס זיג האט אויך געצוואונגען דעם קעניג מיכאל וויטשניאוועצקי (1669–73) צו אונטערשרייבען דעם אומגינסטיגען פאר פוילען אזויגערופענעם „בוטשאטשער" שלום-טראקטאט (1672), וועלכער האט שטארק דערנידריגט דעם כבוד פון לאנד. פוילען האט פערלוירען אוקראינע און פאדאליען געמוזט צאהלען טערקיי נאך א גרויסע קאנטריבוציע; צוליב דעם אלעם האט דער סיים בעשלאסען, נישט קוקענדיג אויף דעם געשלאסענעם שלום, וויטער צו פיהרען מיט די טערקען מלחמה און האט איבערגעגעבען די הויפט אנפיהרונג פון דער פוילישער ארמעי דעם העטמאן יאן סאביעסקי, וועלכער איז דאן נאכ'ן פלוצלינגען טויט פון וויטשניאוויעצקין צוליב זיין זיג איבער די טערקען הינטער ראטשין געקרוינט געווארען אלס קעניג פון פוילען (1674–96).

יאן III סאביעסקין איז געלונגען אנפאנגס די טערקען צו בעזיגען און זיי צו פעריאגען פון פוילען, אבער באלד האט זיך דאס מלחמה-גליק אויך פון איהם אפגעטון און די טערקען האבען ווידער אמאל וואס טיפער גענומען אריינדרונגען אויף דער פוילישער ערד און אומעטום, וואו זיי האבען נאר א פוס געשטעלט, האבען זיי אלץ אויף די פוילישע בליהענדע פעלדער פערניכטעט, די פריצישע הויפען פערברענט, דעם פויערס כאטע פאגראמירט, צוליב וואס די שליאכטע מיט די פויערים זענען געצוואונגען געוועזען דאס דארף צו פערלאזען און זוכען שוץ אין די מויערען פון די שטעט, צווישען וועלכע עס האט זיך אויך געפונען ביאלאפאלע.

ב.

פון קאמעניעץ, וואס די טערקען האבען געהאלטען פעסט אין זייערע הענד, ביז ביאלאפאלע, איז געוועזען א גאנץ קליינער שטח און דערזעהענדיג די געפאהר, וואס דראהט דער שטאט און די היימלאזע, וואס האבען זיך דארט צונויפגעזאמעלט, האבען אלע איינוואוינער זיך גענומען די שטאט פערטיידיגען. מען האט געשווינד בעפעסטיגט די שטאט מויערען און דעם שלאס, בעוואפענט זיך מיט אלערליי געוועהר, יעדער, וואס איז נאר פעהיג געוועזען געוועהר צו טראגען, האט געמוזט זיך שטעלען אין די רייהען פון די פערטיידיגער, מיט וועלכע עס האט אנגעפיהרט דער דארטיגער סטאראסטע.

ר' אברהם'קע האט געהאט די אויפגאבע צו פערזארגען די שטאט מיט אלעם נויטיגען, יהודית, זיין ווייב, האט זיך אפגעגעבען מיט היילען די פערוואונדעטע און קראנקע, אבער אין דער צייט ווען איהר עדעל הארץ איז געוועזען מיט די ליידענדע, איז איהר קאפ געוועזען אויפ'ן פראנט, זי האט געשטרעבט דורכאויס צו קעמפען אין די ערשטע רייהען פון די פערטיידיגער פון דער פוילישער ערד.

דער שלאס אין ביאלאפאלע איז געוועזען איהר הויפט קווארטיר, פון דארט אויס האט זי אבסערווירט דעם שונא און געגעבען צו וויסען דעם סטאראסטע וועגען יעדע בעוועגונג זיינע און ווען די טערקען האבען זיך דערנעהנטערט צו דער שטאט, איז יהודית בעהערשט געוועזען נאר פון איין געדאנק: ביאלאפאלע אפצוראטעווען פון שונא'ס האנד פאר יעדען פרייז, זי האט צוזאמען מיט אנדערע יודען געוואכט גאנצע טעג און נעכט ביי די מויערען פון דער שטאט און קוים ס'איז געלונגען א טערקישען אויסשפירער איבערצוקלעטערן די הויכע מויערען, האט זי איהם אפגעגאסען מיט הייסע סמאלע אדער קאכעדיג וואסער. איינמאל כאפענדיג א טערק לעבעדיגערהייד אויף דער פוילישער זייט, איז זי ביי איהם דערגאנגען די סודות פון דעם שונא'ס פאזיציע, און טאקע א דאנק דעם איז איהר דאן געלונגען ביאלאפאלע צו בעפרייען פון טערקישער פערניכטונג.

ג.

אן'אויסטערליש שווערער ווינטער איז געוועזען אין יאהר 1675 אין פוילען, בעת די טערקען האבען געהאלטען בעלאגערט דאס לאנד. די גרויסע שנייען, שטארקע פרעסט, הונגער, נויט און קראנקהייטען האבען געמאכט אונמעגליך צו פיהרען אן'אפענעם קאמף מיט'ן שונא. אלע זאפאסען און כוחות האבען שוין געהאלטען ביים אויסשעפען זיך. אויך אין ביאלאפאלע איז געוועזען חושך, ס'איז שוין נישט געוועזען מיט וואס צו היילען די קראנקע און צו שטילען דעם הונגער פון די געזונדע. די פערצווייפלונג פון די איינוואוינער האט דערגרייכט די העכסטע מדרגה, אט, אט, האט מען שוין געוואלט איבערגעבען די שטאט דעם שונא, אבער די איינציגע, וואס איז געבליבען שטאנדהאפטיג אין דעם קריטישען מאמענט, איז געוועזען יהודית, זי האט מיט איהרע הארציגע רייד דעם פערצווייפעלטען עולם געטרייסט און געגעבען אויסצוהאלטען ביז צום זיג.

יהודית האט, נישט קוקענדיג אויף דער געפאהר, וואס האט געדראהט איהר יונג שעהן לעבען, זיך ענטשלאסען מיט דעם געפאנגענעם טערק ארויסצוגנב'נען זיך פון דער שטאט דורך א געהיים טירעל פון „שלאס" אויף דער טערקישער זייט, כלומרשט כדי צו איבערגעבען די שטאט. פון דעם סוד האט נאר געוואוסט איהר מאן און דער סטאראסטע.

אין א פינסטערער נאכט, סוף חודש גרודזיען, איז איהר געלונגען אומבעמערקט צו דערגרייכען די הויפט-קווארטיר פון דעם טערקישען קאמענדאנט, איבראהים פאשא, ביי וועלכען איהר פלאן האט זעהר אויסגענומען און צוטיילענדיג איהר גרויס כבוד האט ער בעפוילען די שעהנע יודין צו יעדער צייט אריינצולאזען צו זיך אין זיין געצעלט.

און יהודית פלעגט טאקע אפט דעם פאשא בעזוכען און מיט איהם זיך פריינדליך אונטערהאלטען, אבער אין איהר מוח האט געעגבערט דער איינציגער געדאנק: וואס געשווינדער איהר שטאט צו בעפרייען פון הונגער און נויט און הויפטזעכליך פון דער טערקישער בעלאגערונג.

ווען זי האט איינמאל שפעט אין דער נאכט געטראפען דעם פאשא פערזונקען אין א טיפען שלאף, האט זיך אין איהר פאטריאטיש הארץ אנגעצונדען דאס געפיהל פון נקמה. זי האט איהם מיט זיין אייגענעם קינזשאל געקעפט. און פערלאזענדיג באלד דעראויף דעם טערקישען לאגער איז איהר געלונגען דורך דעמזעלבען געהיימען „טירעל" פון „שלאס" בשלום צוריקצוקומען קיין ביאלאפאלע און אנזאגען דער שטאט די פרעהליכע בשורה וועגען פאשא'ס טויט...

דערהערענדיג די דאזיגע בשורה, האט דער סטאראסטע געמאכט נאך אין דערזעלבער נאכט מיט זיינע מענשען אן'אנפאל אויף די טערקען, און ביי בעגינען האט מען שוין געקאנט בעמערקען פון שלאסטירען, אז די דערשראקענע טערקען פערלאזען אין גרויס אונארדנונג דאס שלאכט-פעלד איבערלאזענדיג דארט זייערע געפאנגענע און גרויסע זאפאסען לעבענס-מיטעל, וואס מען האט באלד געבראכט קיין ביאלאפאלע און פערטיילט צווישען דעם הונגעריגען עולם.

מיט פערשטארקטע כוחות האבען זיך דאן גענומען די פאליאקען צו פערפאלגען און פערטרייבען דעם שונא פון דער פוילישער ערד. יאן סאביעצקי האט אויסנוצענדיג דעם גינסטיגען מאמענט, ארומגענומען מיט זיין אויסגעמאטערטער ארמיי די טערקען פון ביידע זייטען.

נאך דער גרויסער מפלה אונטער זשוראוועקע, האבען זיך די טערקען צוגעאיילט צו שליסען מיט פוילען שלום, און פוילען איז ענדליך בעפרייט געווארען פון דער טערקישער אקופאציע (1676).

יהודית, „די בעפרייערין פון ביאלאפאלע", דער נאמען מיט וועלכען זי איז געקרוינט געווארען, האט מען דאן גרויס כבוד צוגעטיילט, מיט פאראד האט מען זי אויף א מיט בלומען פערפוצטער קארעטע איבער אלע גאסען אין דער שטאט ארומגעפיהרט און איהר גרויסע אוואציעס געמאכט. דער קעניג יאן סאביעסקי האט איהר אויך רייכליך בעשענקט פאר איהר העלדישקייט.

ביז היינט דערמאנט מען נאך אין ביאלאפאליע (וואלין) מיט גרויס שטאלץ דעם נאמען פון דער יודישער העלדין „יהודית", וועלכע האט אפגעראטעוועט די שטאדט אין „חנוכה" תל"ז (1675) פון די טערקען בימי דעם מושל הסד ואדיר יאן סאביעסקי.

א טויטער אין וואלד

ערצעהלונג

פון מ. ברייטמאן

אין טאלאנער וואלד, ביים „טשערוועניע-הארן" האט מען געפונען א הרוג. געפונען האט איהם מיקיטא דער וואלד-שומר. דער קערפער איז געוועזען אריינגעווארפען אין גראבען ביים וואלד-וועג, און דער קאפ האט זיך געוואלגערט א צוואנציג שפאן ווייטער אין וואלד, ארויסשטארצענדיג פונ'ם גראז און פון די געלע פאריעהריגע בלעטער, ווי א שווארצער צעראפעטער רעטאך.

מיקיטא האט געשיקט דאס ווייב אין שטעטעל צעוויסען טון אויפ'ן זשאנדארען-פאסט און אליין איז ער געבליבען ביים הרוג.

פוהרלעך פאהרען דורך, פערד שפיצען אן די אויערען, גיבען זיך א ריס אוועק אין א זייט דערשראקענע, גלייך א וואלף לאקערט אין גראבען; פויערים נעהמען אראפ די היטלען, צלמ'ן זיך, כאפען א ווארט מיט מיקיטא'ן און איילען אוועק: נישט פערפלאנטען זיך אין דער געשיכטע און דערנאך האבען א שלעפעניש.

פונ'ם דערבייאיגען דארף זענען געקומען צו לויפען מיט א געוויין דאס ווייב און די קינדער פונ'ם הרוג און גענומען שרייען איבער איהם ווי צעיאמערטע ווילדע פוינעל, געוואלט איהם אויפדעקען, באזוכען, אבער מיקיטא האלט שטרענג אפ:

— נישט ריהרען! די מאכט דארף קומען!

זענען זיי געבליבען זיצען ארום דעם דערהרגעטען ווי שווארצע איבערגעברענטע פיענעס.

שטיל איז אין וואלד. די בוימער ציהען זיך צום הימעל, פערטייעטע אין הייסען זומער-טאג... דאס פערטרעטענע גראז גלייכט זיך אויס און שמעקט מיט א זיסען האניג ריח.

דער אומבעוועגליכער צונויפגעפרעסטער קערפער הויבט אן צו געבען א ריח און פער'סמ'ט די לופט ארום. מיקיטא שעלט זיך, וואס מ'לאזט איהם אזוי לאנג אליין ביים הרוג; ער רוקט זיך אפ פונ'ם פוילענדען קערפער, זעצט זיך צו איהם פון דער ווינד-זייט, פערוויכערט זיין שטארקע מאכארקע, שפייט דורך די צייהן און שלעפערינע מחשבות שלעפען זיך אין זיין פערטעמפטען מח, ווי א לאנגער צעצויגענער געניץ.

ערשט אויפ'ן אנדערען טאג איז אנגעקומען די מאכט.

דער אויספארשונגס-ריכטער שמעקט ארום די גאנצע געגענד, ווי א יאגד-הונד; בעקוקט יעדער גרעזעלע און בוימעלע, בעטאפט און נישטערט דעם הרוג און מאכט נאטיצען אין זיין טאשען-ביכעלע...

דער פראקוראר יאגט אונטער. מ'זאל זיך ריהרען, ענדיגען וואס גיכער דעם עסק, ער איילט זיך צוריק אין קרייז-שטאט, וואו ער דארף מארגען ארויסטרעטען אויף א וויכטיגען פראצעס, נישט צופרידען פון דער גאנצער געשיכטע איז דער יונגער שפיטאל-דאקטאר גאלדמאן; ער פערמאגט א פאר שווארצע אויגען, געקרויזטע האר און א פערליבט הארץ צו דער קורסיסטקע בראניע, וועלכע האט ענדליך געזאגט „יא" און די טעג דארף פארקומען זייער פערלאבונג.

— געה רייס דיך אפ פון בראניע'ן און פארע דיך מיט מתים!

מ'האט דעם הרוג ארויפגעלעגט אויף א טראגע פון פרישע אויסגעהאקטע צווייגען; דעם אפגעהאקטען קאפ האט דער פעלדשער ארונטערגערוקט אונטער דער פאכווע, און אזוי האט מען זיך גענומען שפאנען צום וואלד-שומר'ס שטיבעל מ'זאל איהם דארטען פאלמעסען און צונויפשטעלען דעם פראטאקאל.

דער פעלדשער מיט'ן וואלד-שומר פארען זיך ביים טויטען, טוען איהם אויס, לעגען איהם אוועק אויפ'ן טיש, וועלכען ער האט ארויסגעטראגען פונ'ם פינסטערען פעררויכערטען וואלד-שטיבעל און אוועקגעשטעלט אונטער א ווילדען קארשען-בוים.

ליכטיגע זונען-פויגעלעך טאנצען איבער'ן נאקעטען קערפער, וועלכער איז געלעגען אויפ'ן טיש ווייס און קאלט, ווי א פערקריפעלטער גיפטיגער שוואם, און גרויסע פליגען בעשפרענקלען מיט גרין גאלד די רויט פערטריקענטע אפגעהאקטע וואונד ביים האלז און נאקען...

דעם וואלד שומר'ס הינד צעבילען זיך הויך און פערצווייפעלט, אבער גיך בערוהיגען זיי זיך און מיט זשעדנע אויגען קוקען זיי זיך צו, ווי מ'שניידט פלייש געשמאקס און בלוטיגט און מ'זעהט ביינער, די הינד רוקען זיך צו נעהענטער, נישטערן ארום און בעלעקען זיך מיט ארויסגעשטעקטע סלינענדיגע צונגען.

דער דאקטאר שניידט מיט געשיקטע הענט, ווי אן'אלטע געניטע בעל-הביתטע מאכט כשר אן'עוף אויף שבת. ער בעטראכט אין אויפגעעפענטען שארבען, ווי אין א טעלער, דעם גרויען מארך, וועלכער איז דורכגעוועבט מיט רויטע בלוטיגע אדערלעך, גריבעלט זיך אין פערעלמוטער - גרינעם איינגעווייד, וואס פיהלט זיך מיט אזא פערסמטען ריח, אז א חלשות שוויס בעווייזט זיך אויפ'ן דאקטארס הויכען ווייסען שטערען; ער דיקטירט בשעת מעשה וועגען צושטאנד פון די געפאלמעסטע אברים און דער ריכטער פערצייכענט עס אין פראטאקאל.

געענדיגט דאס פאלמעסען, נייהט דער פעלדשער צונויף דעם בויך, אריינווארפענדיג פריהער אהין, ווי אין א ליידיגען זאק, דאס הארץ, די לעבער, די מילץ, די אנגעשוואלענע לונגען און די געדערים מיט די קישקעס, ווי פערפלאנטערטע קנויטען-שטריק, און דער דאקטאר וואשט זיך די הענד מיט שטארקער סובלימאט-זייף און טראכט, אז ער דארף נעהמען א וואנע, זיך גוט אויסבאדען, זיך איבערטון, מיט שטארקען פארפום זיך בעשפריצען, ס'זאל נישט איבערבלייבען קיין שפור פונ'ם עפושדיגען מתים-ריח, ס'זאל בראניען פון איהם נישט איבלען.

פלוצים דערזעהט ער א קליינעם פרישען ראץ אויפ'ן קליינעם פינגער פון זיין לינקער האנד און א קאלטער שווידער געהט איהם דורכ'ן הארץ. מיט ווילדע אויגען קוקט ער אויפ'ן ראץ, די פיס גיסען זיך איהם אן מיט בליי און ציהען צו דער ערד, ער פיהלט, גלייך ווי א שלאנג וויקעלט זיך ארום זיין האלז מיט קלאמער-רינגען און שטיקט איהם. עס פערפעהלט איהם אטעם.

דער פראקוראר און דער אויספארשונגס-ריכטער זענען שוין אויף דער בריטשקע און זאגען אן מיקיטא'ן דעם וואלד-שומר, ער זאל גלייך שפאנען זיינע פערד און נאכשיקען דעם פעלדשער מיט'ן הרוג.

— אבער וואס קלויבט זיך עפעס דער דאקטאר אזוי לאנג?

זיי קעהרען זיך אום צו איהם און דערזעהען:

א שוידערליכע מאסקע האט פערקרימט דעם דאקטארס פנים; ער בעקוקט מיט אויסגעשטארצטע משוגענע אויגען זיין קליינעם פינגער און מאכט ווילדע העויות...

— מיין גאט, וואס איז מיט אייך?... שפרינגט אראפ דער אויספארשונגס-ריכטער.

— דאקטאר, וואס איז געשעהען?

א שטראהל פון בעוואוסטזיין בעווייזט זיך אויפ'ן דאקטארס פנים; זיינע פערגלעזערטע מוטנע אויגען לויכטען אויף.

— זאל מען באלד אנגליהען א שטיקעל אייזען — שרייט ער אויס מיט א הייזעריג פערעמד קול — אבער געשווינד!

ס'איז קלאר: דער דאקטאר האט זיך איינגעשניטען דעם פינגער בשעת דעם פאלמעסען און ס'דראהט איהם א בלוט-פערגיפטונג מיט דעם געפעהרליכסטען מתים-סם; אלע האבען דערפיהלט די גרויסע סכנה, וועלכע האט זיך אנגערוקט איבער'ן דאקטאר.

דער פעלדשער איז אריין אין שטיבעל, אויסגעזוכט א גרויסען טשוואק, אריינגעשטיפט איהם אין פייער, וואס האט געטליעט אויפ'ן פריפעטשיק, צוגעווארפען א פאר שטיק האלץ און צע

די עלעקטרישע אייזענבאהנען

די ראלע פון דעם בעריהמטען ענגלישען געלערנטען פאראדעי אין דער דאזיגער ערפינדונג

פון ל. סאמאילאוו

איינער פון די גרעסטע ערפינדער און ענטדעקער פון פאריגען יאהרהונדערט איז געווען מיטשעל פאראדעי פון לאנדאן. איבערהויפט גרויס איז ער געווען אלס ערפינדער אויפ׳ן געביט פון עלעקטריציטעט, און אין דער הינזיכט האט ער צו זיך קיין גלייכען נישט אין דער גאנצער געשיכטע פון עלעקטראטעכניק.

אין יאהר 1831 האט פאראדעי געמאכט א זעהר וויכטיגע, עפאכע-מאכענדע ענטדעקונג. ער האט ענטדעקט, אז ווען מען זאל א שטיקעל דראט פערבייטראגען זעהר נאהנט פערביי א געוועהנליכען מאגנעט, וועט דורך אט די דראט דורכלויפען א׳ן עלעקטרישען שטראם. ווען דער שטיק דראט זאל גלאט אזוי ליגען נעבען דעם מאגנעט, וועט גאר נישט זיין; א׳ן עלעקטרישער שטראם וועט דורך דעם דראט דורכלויפען נאר אין דעם מאמענט, ווען ער, דער דראט, וועט פערביילויפען פערביי דעם מאגנעט. אט דאס פערביילויפען, אט-דאס בעוועגען זיך נעבען דעם מאגנעט, איז געווען דאס כאראקטעריסטישסטע אין דער גאנצער ענטדעקונג.

אויף דעם גרונד האט פאראדעי אויפגעבויט אזא מאשינקע: ער האט אוועקגעשטעלט א גרויסען מאגנעט, און זעהר נאהענט צו איהם האט ער בעפעסטיגט א שפול פון עטליכע געוויקעלטע דראטען. די שפול מיט דראטען האט זיך געפונען אויף א׳ן אקסעל און מען האט עס געקענט דרעהען מיט א הענטעל. ווען מען האט דעם שפול געדרעהט, זענען זיינע דראטען פערבייגעלאפען זעהר נאהענט פערביי דעם מאגנעט, און דערביי האט זיך אין די בעזונדערע דראטען ענטוויקעלט בעזונדערע עלעקטרישע שטראמען. די אלע בעזונדערע שטראמען האבען זיך דערנאך צוזאמענגעגאסען אין איין דראט און עס האט זיך פארמירט א שטענדיגער און רעגעלמעסיגער עלעקטרישער שטראם.

די ענטדעקונג האט געהאט א׳ן אויסערגעוועהנליך גרויסע בעדייטונג. ערשטענס זענען דא ענטדעקט געווארען גאנץ נייע, ביז דאן נישט-בעוואוסטע אייגענשאפטען פון מאגנעטען און עלעקטריציטעט און זייער געגענזייטיגע שייכות; און, צווייטענס, איז דא ענטדעקט געווארען א נייער קוואל פון עלעקטריציטעט און פון עלעקטרישען שטראם.

דער איינציגער קוואל פאר א׳ן עלעקטרישען שטראם זענען דאן געווען די עלעקטרישע באטאריען; זיי זענען אבער אין איניגע הינזיכטען געווען זעהר נישט בעקוועם; און די מאס עלעקטריציטעט, וואס זיי האפען געגעבען, איז געווען א בעגרעניצטע. און דא האט פאראדעי ערפונדען א מאשין וואס גיט א פיל גרעסערע מאס עלעקטריציטעט און אויף א פיל בעקוועמערען אופן. און פון אט דער מאשין, וואס פאראדעי האט ערפונדען, האבען זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט די איצטיגע דינאמא-מאשינעס, וואס גיבען פאקטיש א׳ן אומבעגרעניצטע מאס עלעקטריציטעט. ווען מען קוקט אויף א׳ן איצטיגער דינאמא-מאשין, זעהט מען די מעכאנישע און עלעקטרישע פרינציפען, וואס פאראדעי האט ענטדעקט און ערפונדען. איהר זעהט דא עטליכע שפולען פון געוויקעלטע דראטען וואס דרעהען זיך זעהר נאהנט נעבען עלעקטרא-מאגנעטען. די עלעקטריציטעט וואס ענטוויקעלט זיך דערביי אין די שפולען, שטראמט אריין אין בעזונדערע קופערנע פלאטען. צוויי מעטאלענע „בערשטלעך" רייבען זיך אין אט די קופערנע פלאטען, נעמען אראפ די גאנצע עלעקטריציטעט, וואס עס האט זיך ענטוויקעלט אין יעדען פון די שפולען, און פיהרען זיי אפ אין צוויי דיקע דראטען. און פון אט די דראטען ציהט מען עס די גאנצע עלעקטריציטעט פאר בעלייכטונג, פאר טראמוואיען און פאר אלע אנדערע עהנליכע צוועקען.

אבער דערזעלבער פאראדעי האט ענטדעקט נאך א זאך: ווען ער האט געדרעהט זיין שפול מיט דראטען נעבען די מאגנעטען, האט זיך אין זיי ענטוויקעלט א׳ן עלעקטרישער שטראם; און ווען ער האט אין די דראטען פון זעלבען שפול אריינגעלאזען א׳ן עלעקטרישען שטראם פון א זייטיגען קוואל, פון א׳ן עלעקטרישער באטאריע, צ. ב. ש., האט זיך דער שפול דראטען אנגעהויבען דרעהען פון זיך אליין. און פון דער מאשינקע האבען זיך דערנאך ענטוויקעלט די איצטיגע עלעקטראמאטארען.

ביי היינט צו טאג זענען פארהאן בעזונדערע דינאמא-מאשינעס, וואס מאכען א׳ן עלעקטרישען שטראם ווען מען ברענגט זיי אין בעוועגונג מיט דער הילף פון דאמף, און בעזונדערע עלעקטראמאטארען וואס בעוועגען זיך און בעוועגען אנדערע מאשינעס, ווען מען לאזט אין זיי אריין א׳ן עלעקטרישען שטראם פון דרויסען. מען קען אבער אויפבויען אזא מאשין, וואס זאל דינען אי אלס א דינאמא, אי אלס א׳ן עלעקטרא-מאטאר: דרעהט מען די מאשין — גיט זי עלעקטריציטעט, און ווען מען שפייזט זי מיט עלעקטריציטעט פון א דרויסענדיגען קוואל — הויבט זי זיך אן דרעהען. און די פונדאמענטאלע ענדערונגען און ערפינדונגען פאר אט דער מערקווירדיגער דאפאלטער מאשין, האט געמאכט מיטשעל פאראדעי, אין יאהר 1831.

פאראדעי׳ס מאשין האט זיך אבער געפונען בלויז אין דער ערשטער שטופע פון ענטוויקלונג. פאר עקספערימענטאלע צוועקען איז זי געווען זעהר גוט, אבער פאר פראקטישע אנווענדונגען האט זי, נאטירליך, נישט געטויגט. אבער באלד נאך איהם זענען געקומען אנדערע ערפינדער און האבען אנגעפאנגען ווייטער צו ענטוויקלען די מאשין, עס האבען זיך אנגעהויבען בעווייזען מעהר פאלקאמענע דינאמא-מאשינעס, וואס זענען געבראכט געווארען אין בעוועגונג מיט דער הילף פון דאמף און וואס האבען אנגעהויבען געבען א מעהר שטענדיגען עלעקטרישען שטראם. עס האבען זיך אנגעהויבען בעווייזען מעהר פאלקאמע עלעקטרא-מאטארען, וואס האבען געצויגען א׳ן עלעקטרישען שטראם פון דינאמא און געבראכט אין בעוועגונג אנדערע מאשינעס; און דא און דארטען האבען זיך בעוויזען שיפלעך, וואס זענען געבראכט געווארען אין בעוועגונג פון א׳ן עלעקטראמאטאר און וואגאנטשיקלעך, וואס זענען געלאפען איבער רעלסען מיט דער הילף פון עלעקטרא-מאטארען.

אין יאהר 1879 איז אין בערלין פארגעקומען א׳ן אינטערנאציאנאלע אויסשטעלונג, און דארטען האט מען צווישען אנדערעס געוויזען א גאנץ נייע זאך: דארטען איז געווען דורכגעפיהרט א ליניע מיט רעלסען אויף א לענג פון 1,000 פוס, און איבער אט די רעלסען איז געלאפען א׳ן עלעקטרישער וואגאן, וואס האט געקענט פיהרען עטליכע צעהנדליג מענשען. דאס איז געווען די ערשטע עלעקטרישע אייזענבאהן-ליניע אין דער וועלט. דער עלעקטרישער וואגאן, אדער, ריכטיגער געזאגט, דער עלעקטרישער לאקאמאטיוו, איז ערפונדען געווארען פון דעם דאן בעריהמטען אינזשיניער ווערנער סימענס, און איז אויפגעבויט געווארען פון דער עלעקטרא-טעכנישער פירמע "סימענס און האלסקע.

א יאהר שפעטער, ד. ה. אין 1880, האט טאמאס עדיסאן אין אמעריקא אויך אויפגעבויט א קורצע אייזענבאהן-ליניע נעבען זיין לאבאראטאריע.

די אייזענבאהן-ליניע איז געווען אויסגעלייגט אין פארם פון דעם ענגלישען בוכשטאב „יו" און זיך געצויגען איבער א לענג פון דריי פערטעל מייל. דער צוג איז בעשטאנען פון א קליינעם עלעקטרישען לאקאמאטיוו, וואס איז אויסגעארבייט געווארען אין עדיסאנ׳ס לאבאראטאריע, און זיך געשפייזט מיט עלעקטריציטעט, וואס איז געקומען פון א דינאמא-מאשין, דער עלעקטרישער לאקאמאטיוו האט געשלעפט הינטער זיך א וואגאנטשיק, אין וועלכען עטליכע מענשען האבען געקענט פאהרען.

אין גיכען נאך דעם זענען צו עדיסאנען אין מענלא-פארק געקומען פרעזידענטען און דירעקטארען פון פערשידענע אייזענבאהן-ליניעס, האבען בעטראכט זיינע עלעקטרישע וואגאנטשיקלעך און אנגעהויבען פערהאנדלען וועגען איינפיהרען רעגעלמעסישע עלעקטרישע באהנען. אבער די פראקטישע דירעקטארען זענען נישט געווען שטארק בעגייסטערט פאר די עלעקטרישע וואגאנעס. אין יענע צייטען, אין זייערע ערשטע שטופען פון ענטוויקלונג, זענען זיי נאך געווען פול מיט חסרונות און מען האט זיך אויף זיי נישט געקענט פערלאזען. אבער באלד נאך דעם זענען געקומען נייע אינזשינערען און נייע ערפינדער און אנגעהויבען אנטוויקלען די מאטארען און די וואגאנעס. דא און דארטען, אין פערשידענע טיילען און ערטער פון לאנד, האט מען אנגעהויבען פיהרען עלעקטרישע וואגאנעס, פריהער אויף קירצערע שטרעקען, און דערנאך אויף אלץ לענגערע און לענגערע שטרעקען, און צוביסלעך, צוביסלעך, האט זיך דער מיטעל פון פערקעהר מיט עלעקטרא מאטארען ענטוויקעלט צו דער איצטיגער שטופע.

אינדריע׳ס גאלדענער דלות

פון ש. יאקאבי

אויב איהר זייט א בעלן א נאש צו טון אביסעל אמת׳דיג גאלד מיט אייער וועטשערע, דארפט איהר זיך אריבערכאפען קיין אינדיען און זיך דארט לאזען מאכען א באנקעטעל. נאטירליך דארפט איהר זיין נישט קיין פשוט׳ער חי וקים, און דאס באנקעטעל דארף זיין א געהויבענס, א׳ן ערשט קלאסיגס. אין דעם דאזיגען וואונדערליכען לאנד, וואס האט נאך ביז היינט א מין לעגענדארישען צויבער פאר אונז ניכטערע אייראפעער און אמעריקאנער, וואלגערט זיך גאלד טאקע ווירקליך אין די גאסען, און נישט בלויז אזוי בדרך רמז, ווי אין גאלדענעם לאנד אמעריקא, אינדיער פערגינען זיך צו בעשיטען זייערע מאכלים מיט אמת׳ן גאלד-שטויב אין א יומא דפגרא און אמאל אפילו אין א מיטען מיטוואך אויך, און כאטש זיי פערשלינגען אויף דעם אופן א היבש ביסעל גאלד, בלייבט זיי נאך גענוג איבער אויף צו בעצירען דערמיט זייערע טעמפלען, עפענטליכע געביידעס און פריוואטע וואוינונגען, אויפ׳ן רייכסטען שטייגער. מענער און פרויען, בעהענגען זיך מיט כל׳ערליי אויסארבייטונגען פון ריינעם גינגאלד און פון זילבער, און פיל הויז-כלים ווערען געמאכט פון די דאזיגע טייערע מעטאלען. אפילו דאס ביסעל זילבערנע מטבעות, וואס קורסירען ארום אין לאנד ווערען אלץ מעהר פערכאפט און בעהאלטען פערבארגען אין אייגעם מיט אנדערע נישט פעראַרבייטע מעטאל-שטיקער און קעהרען זיך שוין נישט אום צוריק אויפ׳ן געלד-מארק.

די דאזיגע אויסערגעוועהנליכע שוואכקייט פון דער אינדישער בעפעלקערונג צום עדעלען מעטאל איז חלילה נישט ארויסגערופען דורך א נידעריגען געפיהל פון קארגשאפט און גאלדגיריגקייט. עס איז פשוט א רעזולטאט פון די אונזיכערע פערהעלטענישען, אין וועלכע דער דארטיגער בעפעלקערונג איז אויסגעקומען צו לעבען אין משך פון לאנגע יאהרהונדערטען. די אכזריות׳דיגקייט פון די אמאליגע אינדישע הערשענדע פירשטען האט כסדר געהאלטען די בעפעלקערונג אין איין שרעק. שווער ערווארבענע פערמעגענס פלעגען אין איין הרף עין אוועקגענומען ווערען ביי מענשען, וואס האבען זיך מיט וואס נישט איז פערשולדיגט געגען דער רעגירונג. די שווערסטע אבצאהלונגען זענען ארויפגעלעגט געווארען אויף יעדען, וועמען מען האט חושד געווען, אז עס געהט איהם נישט שלעכט. חוץ דעם פלעגען אפטע אנפאלען פון רויבערישע שבטים, אדער פון קעמפענדע חילות פערטרייבען מאסען מענשען פון זייערע וואוין-ערטער און זיי צווינגען צו זוכען א מקום מנוחה ערגיץ אין דער פרעמד, אט די אלע פערהעלטנישען האבען גורם געווען, אז יעדער זאל זיך בעמיהען צו האלטען זיין פערמעגען אין אזא פארם, וועלכע מאכט עס מעגליך עס צו בעהאלטען פון א מענשליכען בייזען אויג און לייכט מיטצונעהמען מיט זיך, ווען מען דארף מאכען א ויברח. אין דער פארם פון גאלד און זילבער-שטיקער האבען דעריבער די אינדיער זיך אמייסטען צוגעוואוינט צו האלטען זייער פערמעגען, און דאס איז שוין אזוי פערבליבען אויך איצט, ווען די פערהעלטנישען האבען זיך פולשטענדיג געביטען, און די פריהערדיגע פארזיכט איז נישט אזוי נויטיג.

היינט צו טאג איז די דאזיגע אלטע געוואוינהייט פון די אינדיער צו האלטען הויפענס פון נוצלאזען גאלד און זילבער א פשוט׳ע קללה פאר דעם לאנד. טראכט דעם, וואס אינדיע פערמאגט ארום פינף ביליאן ווערט פון אט אזא „טויטען" גאלד, איז עס א׳ן ארים, דערשלאגען לאנד. ווען דאס דאזיגע גאלד זאל אריינקומען אין געלד-מארק אריין, וואלט עס ווערט איבערגעגעבען צו באנקען און אינדוסטריעלע קארפאראציעס וואלט עס געבראכט גוטע פראצענטען פאר די אייגענטימער און גוטען נוצען פאר דער אינדוסטריע און דעם האנדעל. ווען אינדיען מאכט „לעבעדיג" איהר „טויטען" אוצר, דאן וואלט דאס לאנד געקענט שפילען א ריזיגע ראלע אין דעם אינטערנאציאנאלען גאלד-מארק. אינדיען וואלט געווארען אמת׳דיג רייך און, וואס וויכטיגער איז; עס וואלט געווארען איינפלוסרייך.

געוויסע פיהרענדע קרייזען האבען זיך שוין ענדליך אנגעהויבען ארומקוקען אויף דעם דאזיגען ענין, און מען פלאנט יעצט איינצופיהרען די נויטיגע גאלד-באזיס אין אינדישען געלד וועזען. מען האט זיך ארומגעקוקט אויף דער געוואלטיגער ראלע וועלכע פינף בילאן „לעבעדיג" גאלד שפילט אין דעם אויפבליה פון אמעריקא. דאס דאזיגע גאלד דינט אלס אונטערלאגע פאר א ריזיגען קרעדיט-וועזען סיי אין לאנד גופא, סיי אין חוץ לארץ.

אבער אפילו נאכדעם, ווי מען וועט שוין האבען איינגעפיהרט די גאלד-באזיס וועט נאך אלץ בלייבען א שווערע ארבייט אבצוגעוואוינען דעם אינדישען פויער פון בעהאלטען די גאלדענע מטבעות און די אינדישע גבירים פון שלינגען גאלד מיט זייערע אנבייסענס, עס וועט שווער אנקומען צו איבערצייגען דעם אבערגלויבישען הינדוס, אז א מעדיצין, א׳ן אפטייק-פראשעק קען העלפען א קראנקען אפילו ווען עס ווערט נישט בייגעמישט דערצו אביסעל גאלד-שטויב, ווי דאס איז דארט אפט דער פאל. עס וועט זיכער נישט לייכט זיין איינצוגעוואוינען דעם הינדוס צו בעהעגען מיט וועניגער גאלד זיינע פרויען און זיינע געטשקעס, צו האבען וועניגער גאלד און זילבער אין טעמפעל און מעהר אין די בענק. אלטע געוואוינהייטען ווערען נישט אזוי לייכט אויסגעווארצעלט, און דער טיף איינגעבוירענער חשד צו יעדען פרוב אויף צו צושיידען איהם מיט זיין גאלד וועט דעם הינדוס נאך לאנג פערבלייבען.

אבער עס וועט ענדליך דאך מוזען קומען דערצו, אז אינדיעס גאלדענע לאסט זאל אראבגענומען ווערען פון איהרע פלייצעס און אריינגעווארפען ווערען אין דעם שמעלצטאפ פון אינטערנאציאנאלען געלד-אויסטויש. עסען גאלד אויף באנקעטען וועט נאך אמאל ווערען אויס מאדע אין אינדיען, עס איז פארהאן גענוג אנדערע גוטע זאכען מיט וועלכע מען קען זיך אנגעניהם פערדארבען דעם מאגען. און די מיטלען צו די פערדארבענע מאגענס וועלען אויך גענומען ווערען אהן דער נאבעלעד ביימישונג פון דעם גאלדענעם שטויב.

בלאזען עס מיט זיינע שטארקע לונגען, און באלד טראגט ער שוין ארויס דאס רויט-אנגעגליהטע שטיק אייזען.

דער דאקטאר שטרעקט אויס צו איהם די האנד.

— נא, ברודער, ברען אויס, זשאלעווע נישט!

דאס פלייש סמאלעט זיך און שיפעט: דאס אנגעגליהטע אייזען עסט זיך איין ביז׳ן ביין פונ׳ם פינגער, אבער די פערהאקטע צייהן און פערקוועטשטע אפגעטויטע ליפען לאזען נישט דורך קיין קרעכץ!

— פערטיג — שרייט אויס דער פעלדשער. און צום דאקטארס אויערען דערטראגט זיך עס ווי א ווייט, ווייט ווידער׳קול, זייט רוהיג דאקטאר, גארנישט פערבליבען!..

דער דאקטאר פיהלט: דאס בלוט איז איהם אנטרינען געווארען פונ׳ם פנים און אט חלשט ער.

אבער א לייכט ווינטעל האט זיך צושפילט מיט די צווייגען פונ׳ם ווילדען קערשענבוים, ווי מיט גרינע זיידענע סטרונעס און ס׳האט איהם דערפרישט, אויפגעמונטערט, אויסגעטריקענט די אנגסט-טראפען פון זיין שטערן און פערטריבען דעם איבעלדיגען רח פונ׳ם פוילען טויטען פלייש און אויסגעברענטען — פון זיין פינגער.

דער דאקטאר קומט צו זיך און מיט א שוואך שמייכעלע פון א גענעזענעם ענטפערט ער דעם ריכטער, וועלכער קלאפט איהם איבער דער פלייצע:

— אט א מאלאדיעץ, א העלד כ׳לעבען! א קרעכץ מ׳זאל עס הערען פון איהם! — — — — — — — — — — — —

די בריטשקע דערווייטערט זיך, גלעקלעך-געקלאנג זילבערט זיך און שטארבט אפ אין ווייטע וואלדיגע טאלען. דער פעלדשער מיט מיקיטאן שלעפען זיך נאך, אויסגעמאטערטע פון דער היץ, נאכ׳ן פויערישען וואגען, וועלכער פיהרט דעם הרוג אין שטעטעל אריין... אונטער׳ן ווילדען קערשען-בוים דרעהען זיך ארום מיקיטא׳ס הינט; זיי בעלעקען דעם טיש און נישטערען אין פערבלוטיגקען גראז. א מתנה פויגעלעך שטעלען זיך אפ אויפ׳ן בוים און מיט א ליארם און סוויטשעריי פיקען זיי די שווארץ-רויטע צייטיגע קארשען, וועלכע זעהען אויס ווי פערטריקענטע טראפען בלוט צווישען די פרישע גרינע בלעטער.

מ'טאָר טאַקי נישט...

דער סאנדזער רבי חיים האלבער-שטראַם ז"ל. איז עטליכע מאָל א אלמן געוואָרען און ווידער חתונה געהאַט. ווען ס'דריטע ווייב איז איהם געשטאָרבען און ער האָט ווידער געזאָלט חתונה האָבען, האָט איהם זיין זוהן רבי ברוך'ל פון גארליץ געזאָגט:

— זעה טאַטע! דער זידיטשיווער — נאָכדעם ווי דאָס ערשטע ווייב איז איהם נפטרה געוואָרען, האָט נישט מעהר חתונה געהאַט, און האָט געזאָגט: „דאָס ער האָט חתונה מיט דער תורה".

— נו, וואָס ווילסטו מיין זוהן! איך זאָל אויך חתונה מיט דער תורה? — זי איז דאָך שוין אַ "אשת איש", דעם זידיטשיווער רבי'ס ווייב...

אַ מכה אַ דייטש...

פון אַ כעלמער באַלעבאָסטע דער-צעהלט מען:

אַיעדען פרייטאָג פלעגט זי איינגע-צען איהר טעכטערעלס קאָפּ מיט נאַפט און זי גוט אויסצוואָגען און פערקעמען צוויי שמאָלע צעפּעלעך און דערנאָך איהר אָבגעלעקט דעם שטערען און גע-זאָגט:

— „דער חן פונ'ם זיבענטען הימעל! אַ מכה אַ דייטש אַזאַ כלה!..

צווישען לומדים.

— זאָגט מיר, ר' הירש-בער, וואָס איז די נפקה-מינה פון מלך-סדום ביז אַ היינטיגען חתן?

— איך וועל זאָגען: דער מלך סדום האָט געזאָגט צו אברהמען: „תן לי הנפש והרכוש קח לך".

אַ היינטיגער חתן זאָגט צו זיין מחותן גיב מיר דיין פערמעגען און דעם נפש נעם פאַר זיך...

אַ גלייכווערטעל.

אַנ'אַפּיקורס איז געקומען פרעגען רבי מאירל פּשעמישלאָנער:

— רבי, מעג זיך אַ יוד אָנשפּיגלען?

— אַ יוד ווי איהר — האָט רבי מאירל געענטפערט — טאָר מען זיך נישט שפּיג-לען. עס שטייט דאָך בפירוש:

„אסור להסתכל בפני אדם רשע..."

א שולע וויץ.

אין שולע הענגען בילדער פון אלער-ליי חיות דער לעהרער זאָגט:

— „משה לע, בעשרייב מיר אַ איי-זעל".

— „משה קוקט אויפ'ן וואַנד וואו דער אייזעל הענגט און הויבט אָן שיל-דערען.

— דער לעהרער ווערט בייז:

— „וואוהין קוקסטו? — אויף מיר קוק!..."

אמאָל און היינט.

אַמאָל האָט יעקב אבינו געאַרבייט שווער 7 יאָהר צו קריגען אַ צווייטע ווייב, היינט קומט עס אָן לייכטער...

אַנ'עצה.

דער בעוואוסטער קעלמער מגיד, ווע-לענדיג קריגען ביי די גבירים געלט האָט אַמאָל אויסגערופען אין זיין דרשה: רבותי, איהר, גבירים, דאַרפט געבען געלד, דען אויב נישט וועלען דאָך חלילה אויסשטאַרבען די אָרימעלייט, און עס שטייט דאָך בפירוש: „לא תחדל אביון מקרב הארץ" (קיין אָרימעלייט וועלען נישט אויפהערען צו זיין) און ממילא וועט איהר דאַרפען מקיים זיין דעם פסוק.

טאָ היט זיך, און גיט געלט...

אַ גאַנצע משפחה.

אַמאָל האָט אַ בן-יחיד — זיצענדיג ביים טיש מיט זיין גאַנצער משפחה מודיע געווען אַלעמען אַז ער איז אַ חתן געוואָרען פאַר פרל. ראָזענבערג.

— וואָס? מיט אַזאַ אַלטער מויד — האָט געשריען די מאַמע.

— זי איז נישט געבילדעט — האָט געשריען די שוועסטער.

— זי האָט רויטע האָר — האָט גע-זאָגט די מומע.

— זי האָט נישט קיין געלד — האָט געזאָגט דער פעטער.

— זי איז אַ קראַנקע — האָט געזאָגט אַ קוזינע.

— אין מיט איהר ווילסטו חתונה האָבען? — האָבען אַלע געשריען אין כאָר...

—אודאי וועל איך מיט איהר חתונה האָבען, איהר מעלה איז, וואָס זי איז אַ יתומה און האָט נישט קיין משפּחה.

זי זאָרגט פאַר איהם.

ער: — איך מוז דיר זאָגען דעם אמת אַז איך פערדין נאָר 120 זלאָטיס אַ וואָך, וועסטו קענען אויסקומען מיט דעם געלד?

זי: — איך וועל האָבען גענוג, אָבער וואו וועסטו נעהמען?

אין דער צוקונפט.

אין דער צוקונפט וועט אַ קינד פרעגען:

— וואָס איז דאָס אַזוינס אַ קלייד?

— וואָס מיינט מען דרך ארץ?

— ווי-אַזוי האָט אויסגעזעהן אַ חתן?

— ווי-אַזוי האָט מען געטאַנצט אַ וואַלס?

— ווי-אַזוי האָט אויסגעזעהן אַ פערד?

— ווי-אַזוי האָט אויסגעזעהן אַ בוך?

— וואָס איז דאָס אַזוינס פרנסה?

דיאַמת'ע רעצענזיע.

ווען אין פאָנעוועזש איז געשטאָרבען דער שטאָט-חזן, האָט דער עולם גענג-מען אויף זיין אָרט דעם זוהן זיינעם. אַמאָל שבועות נאָכ'ן דאַוונען, געהן צו די בעלי-בתים צום דעמאָלטיגען רב ר' שמואל פנחס און פרעגען ווי איז איהם געפעלען דאָס דאַוונען. רופט זיך אָפּ דער רב: וואָס זאָל איך אייך זאָגען: דער „ומפני חטאינו" איז זיין טאַטענס און דער „ואין אנחנו יכולים", איז דעם זוהנס.

די אלטע לעהרערקע.

לעהרערקע: ווען איך זאָג, אַז איך בין געווען שיין, איז דאָס די פערגאַנ-גענהייט. ווען איך זאָג אָבער, אַז איך בין שיין, וואָס איז דאָס?

שילערין: אַ ליגען.

א גוטע סיבה.

יונה. — פאַרוואָס איז דיין ווייב אין כעס?

שלמה, — צוערשט האָט זי זיך גע-ערגערט איבער דעם דינסטמיידעל, דאַן האָט זי זיך געערגערט איבער מיר, ווייל איך האָב זיך נישט געערגערט איבער דעם דינסטמיידעל, איצט ער-גערט זי זיך איבער דעם, וואָס איך ערגער זיך נישט פאַרדעם וואָס זי ער-גערט זיך.

א גוט מיטעל.

— פאַרוואָס האָסטו עפּעס אויפגע-קלעבט דיין שוויגער'ס פאָטאָגראַפיע אויפ'ן פאַפּיראָסען-טאַש?

— איך וויל זיך אָפּגעוואוינען פון רויכערען!

בויך-סברות.

— וואָס הייסט פּויליש-יודישע פער-שטענדיגונג?

— ראַקעס געפּרעגעלטע און ציבעלעט.

*

— וואָס איז דער חילוק פון אַ היינ-טיגע כלה ביז אַנ'אַמאָליגע כלה?

— אַמאָל, אַז אַ כלה איז געשטאַנען אונטער דער חופה, האָט זי געוויינט, היינט — קרעכצט זי.

דער הויפט-מאַכער.

דער בעריהמטער זינגער פעאָדאָר שאַליאַפּין האָט אַ דינער מיט'ן נאָמען פיאָטער, איז ער בטבע אַ גרויס-האַלטער און האָט זיך ליב אַרויסצושטעלען פאַר אַ גאַנצען קנאַקער.

איינמאָל קומט אַריין אַ רעפּאָרטער פון אַ צייטונג, וועלכער וויל האָבען אַנ'אינטערוויו מיט שאַליאַפּינען.

— שאַליאַפּינען קענט איהר היינט נישט זעהן, — ענטפערט פיאָטער, — ער נעהמט אַ וואַנע, אָבער איך וועל אייך געבען די זעלבע אינפאָרמאַציע ווי ער.

— אַלזאָ, — פרעגט דער רעפּאָרטער, — קען איך נישט וויסען וואָס זענען די צוקונפטיגע קונסט-פּלענער פון אייער מייסטער?

— מיר קלייבען זיך, — ענטפערט שטאָלץ פיאָטער, — קומענדיגען מאָנאַט אין מילאַן, וואו מיר וועלען זינגען אין דער „סקאַלאַ"-אָפּערע-הויז אַלס מעפיס-טאָפעל. דערנאָך פאָהרען מיר נאָך לאָנדאָן געבען אַ קאָנצערט אין קעניגס פאַלאַץ — — —

ביי דעם מאָמענט האָט זיך האַלב-געעפענט די טיר פון באָדע-צימער און עס האָט זיך דערהערט שאַליאַפּינס באַ-סאָווע שטימע.

— דער אינטערוויו שטימט. אָבער ליבער פיאָטער, אַז דו וועסט פאָהרען קיין מילאַן און קיין לאָנדאָן, פערגעס נאָר נישט מיך אויך מיטצונעמען!

נישט כח, נאָר שכל.

— איהר מיינט, מען דאַרף האָבען כח? האָט זיך אַ בעל-עגלה גע'חקר'נט

— ניין, כח איז גאָרנישט! מען דאַרף נאָר האָבען שכל.

— למשל?

— למשל, אַז דאָס פערד שטעלט זיך אַוועק באַרג אַרויף, פאַל איך אויף אַ ש כ ל און... שטופּ אונטער דעם וואָגען...

נישט קיין דאָקטאָר.

מאַן: — פרויען קענען לענגער אויס-האַלטען שמערצען ווי מענער.

פרוי: — איהר זייט דען אַ דאָקטאָר וואָס איהר ווייסט, דאָס?

מאַן: ניין, איך בין אַ שוסטער.

אין די ציין פון טיגער.

טענסאַציאָנעלער ראָמאַן

פון מאָרים לעבלאַן

29)

דער הער דעמאַליאָן האָט זיך ביני לבינו דערנעהנטערט צו איהם, און ווענדענדיג זיך כלומרשט צו מאַזע'ן, האָט ער אַ פרעג געטון ביי פערענאַ'ן:

— וואָס מיינט איהר וועגען דעם?

מאַזע האָט אַ שאָקעל געטון מיט'ן קאָפּ און פערענאַ האָט געענטפערט:

— איך געפין איין, הער פּרעפעקט, אַז אויב די פרוי איז שולדיג, פערטיידיגט זי זיך, נישט אַכטענדיג אויף איהר געשיקט-קייט, מאָדנע אומגעלומפערט.

— דאָס הייסט?

— אַז זי האָט בלויז געמוזט זיין אַ כלי זין אין די הענד פון עפּיס אַ שותף.

— פאַרוואָס מיינט איהר אַזוי?

— דערמאָנט זיך, הער פּרעפעקט דעם אויסגעשריי פון איהר מאַן נעכטען, אין אייער קאַבינעט: „אַך, אויסוואורפען... פערברעכער!" מוז דאָ, מיין איך, זיין ווייניגסטענס איין שותף. ס'קען גרייליך זיין, אַז דאָס איז דערזעלבער, וואָס איז געווען מיט'ן אינספּעקטאָר ווערראָ אין דער קאַוויאַרניע, און וועגען וועל-כען מאַזע האָט אייך אוודאי דערצעהלט. דאָס זאָל זיין אַ הויכער וואוקסיגער מאַן מיט אַ טונקעל בערדעל און מיט אַ העבאַן-שטאָק, וואָס האָט אַ זילבערן הענטעל.

— הייסט עס, אַז אַרעסטירענדיג באַלד די פרוי פּאָוויל אויפ'ן יסוד פון געוועהנליכע פערדאַכטען, וועלען מיר האָבען געוויסע שאַנסען אַריינצוקריגען אין אונזערע הענד איהר שותף?! — האָט דער פּרעפעקט געזאָגט.

פערענאַ האָט דעראויף גאָרנישט געענטפערט.

דער פּרעפעקט האָט פאָרטגעזעצט:

— אַרעסטירענדיג זי באַלד... ס'איז לייכט צו זאָגען! מען דאַרף פונדעסטוועגען האָבען עפּיס אַ בעווייז! צי האָט איהר נישט אָנגעטראָפען אויף עפּיס אַ שפּור?

— ניין, הער פּרעפעקט. איבעריגענס האָב איך נישט שטאַרק געזוכט...

— מיר האָבען אָבער גרינדליך געזוכט. דער גאַנצער צי-מער איז אויסגענישטערט געוואָרען פון אַלע זייטען.

— און דער גאָרטען, הער פּרעפעקט?

— דער גאָרטען אויך!

— צי אויך גענוי?... איך מיין... אַז די פערברעכער זענען אַריינגעהענדיג און אַרויסגעהענדיג אַדורך דעם גערטעל. אפשר וואָלט עפּיס געווען מעגליך אויסצוגעפינען.

— מאַזע! — האָט בעפוילען דער פּרעפעקט — געה נאָך אַ מאָל, טו אַ קוק.

דער סערזשאַנט איז אַרויס.

שטעהענדיג אין דער זייט, האָט פערענאַ געהערט, ווי דער פּרעפעקט האָט געזאָגט צום ריכטער:

— ווען עס וואָלט כאָטש איין בעווייז געווען! ס'איז קלאָהר, אַז די פרוי איז שולדיג. צופיל אומשטענדען זאָגען עדות געגען איהר. און אַ חוץ דעם — די מיליאָנען מאָרגינגטאָנס... און איבע-ריגענס... טוט נאָר אַ קוק אויף איהר... וויפיל אָרענטליכקייט און אמת'ע יסורים עס זענען אויסגעמאָהלט אויף איהר שיין פנים.

די פרוי פּאָוויל האָט אונאויפהערליך געוויינט.

מאָמענטענווייז פלעגט איהר אַ צאָרן אַרומכאַפּען — פלעגט זי ביילען די הענד און בייסען דאָס נאַסע נאָז-טיכעל מיט די צעהן.

פערענאַ האָט, בעת מעשה, קוקענדיג אויף איהרע גלייכע ווייסע צעהן, אַ ביסעל ברייטליכע, געטראַכט וועגען די שפּורען אויפ'ן עפּעל, און אַ געפיהל פון וועלען גענוי דערגיין די זאַך איז פעסט צו איהם צוגעשטאַנען און נישט אָפּגעלאָזט.

מאַזע איז צוריקגעקומען.

דער פּרעפעקט האָט זיך תיכף געווענדעט צום סערזשאַנט, וועלכער האָט איהם בעוויזען אַנ'עפּעל, וואָס ער האָט געפונען אין גראָז אונטער אַראָפּגעפאַלענע בלעטער.

דאָן לואי האָט געהאַט אויפ'ן אָרט די געלעגענהייט זיך צו איבערצייגען ס'אַראַ בעדייטונג דער פּרעפעקט האָט צוגעגע-בען דעם פּרט.

עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ לעבעדיגע דיסקוסיע צווישען דעם פּרעפעקט און די ריכטער.

אין אַ ווייַלע אַרום איז דער פּרעפעקט צוגעגאַנגען צו דער פרוי פּאָוויל.

עס האָט זיך דערנעהנטערט משמעות צו דער אויפלייזונג פון דעם קרימינעלען רעטעניש.

נאָך אַ קורצען איבערלעגען זיך, האָט דער פּרעפעקט גע-זאָגט צו איהר:

— צי קאָנט איהר נאָך אַלץ נישט זאָגען אונז, וואָס איהר האָט געטון די נאַכט?

מיט אַנ'אָנשטרענגונג האָט זי אַרויסגעשעפּטשעט:

— יאָ... איך קאָן!.. איך בין זיך פריהער אַדורכגעפאָהרען מיט'ן אויטאָ, און דערנאָך אַ ביסעל געגאַנגען צו-פוס...

— דאָס זענען פאַקטען, וועלכע עס וועט אונז לייכט זיין צו קאָנטראָלירען, ווי נאָר עס וועט אונז געלינגען אויסצוגעפינען דעם שאָפער, וועלכער האָט אייך געפיהרט. דערווייל אָבער קאָן איך אייך געבען די געלעגענהייט צו צושטרייען אַ ביסעל דעם שלעכטען איינדרוק, וואָס עס האָט אויף אונז געמאַכט אייער שווייגען...

— איך בין אויף אייערע בעפעהלען...

— אַלזאָ, אָט איז אין גאָרטען געפונען געוואָרען אַנ'עפּעל מיט בולט'ע שפּורען פון צייהנער, וועלכע זענען אוודאי איבער-געלאָזען געוואָרען דורך אַ פערזאָן, אָדער דורך איינעם פון די פערזאָנען, וואָס האָבען אַנטייל-גענומען אין דעם פערברעכען. כדי אָבער צו אָוועקטרייבען אַלע פערדאַכטען בנוגע אייער פער-זאָן, וואָלט איך אייך געבעטען צו אָנבייסען אַ צווייטען עפּעל...

— ביטע... אדרבא! — האָט זי לעבהאַפט אויסגערופען — הלואי זאָל איך אייך נאָר קאָנען דערמיט איבערצייגען...

זי האָט אַ כאַפּ געטון איינעם פון די דריי איבערגעבליבענע עפּעל, וואָס זענען געלעגען אין קיישעל, און צוגעטראָגען צום מויל.

דער דאָזיגער שריט איהרער האָט געקאָנט זיין אַ דעצידי-רענדער.

ווען דער שפּור וואָלט געווען דערזעלבער, וואָלט עס גע-ווען אַ קאָנקרעטער בעווייז...

אין דעם לעצטען מאָמענט אָבער האָט זי זיך פערהאַלטען, ווי אָפּגעשטעלט פון צוטומעלטקייט. צי האָט זי זיך דערשראָקען פאַר דער נעץ, וואָס ס'האָט זיך אַרום איהר געשפּרייט? צי איז דאָס געווען די שרעק פאַר אַנ'אומגליקליכער צופעליגקייט, וואָס האָט זי געקאָנט אומברענגען?

קיין זאַך איז אָבער נישט געווען אַזוי געגען איהר, ווי די נישט-זיכערהייט — די אומפערשטענדליכע נישט-זיכערקייט אין ביידע פאַלען, סיי אין אומשולדיגקייט, סיי אין שולדיגקייט.

— וואָס האָט איהר מורא? — האָט דער הער דעמאַליאָן א פרעג געטון.

— איך ווייס אַליין נישט וואָס... איך האָב שוין מורא פאַר אַלץ! — האָט זי אַרויסגעשעפּטשעט, ציטערענדיג אינגאַנצען.

— איך פערזיכער אייך אָבער, אַז דאָס קאָן פאַר אייך האָ-בען בלויז אַ גליקליכען רעזולטאַט!

(פאָרטזעצונג קומט).

אין באַלוטער שטובען

(ענדע פון 6-טע זייט)

דערפער, די געשוואָלענע פיס זיך אויסצודרעהען, וויאָרסטען, מיילען אדורכצוגעהן, אהיימקומען ביינאַכט, זיצען ביים וויגעל, איינשלעפערען דאָס קינד, בעדינען אַ משוגענע טאָכטער און וואַרטען אויפ'ן איידעם, ביז ער וועט קומען פון שטיבעל — רבקה ביילע איז געווען מיט הונדערט נשמות, וואָס ווען איינע פליהט אַרויס, בלייבען נאָך ניינאונניינציג — — —

זיצט רבקה ביילע נעבען וויגעלע, דאָס לעמפעל איז טיף אַראָפּגעדרעהט, זיצט זי, אַנ'איינגעקאָרטשעטע און ברומט פערשלאָפען:

— איי ליו, ליו, ליו, הינדעלע.

און די יונגע מאַמע, ליגט אין בעט מיט בלייכע, איינגעפאַלענע באַקען אין די גלעזערנע, אַרויסגעזעצטע אויגען בויערן די פינסטערניש, ווי שפּיזען, אַדורך און רעדט:

— דאָ ליגט דער קאָפּ, דאָרט די פיס, אינמיטען — אַ האַרץ... רוישט דער קאָפּ, ווי הונדערט ביימער, געיאָגטע פון ווינד, די פיס; קאַלט, ציטערן, ווי די בלעטער פון די ביימער... און דאָס האַרץ אינמיטען וואַרפט זיך, וויל אַרויספּרינגען, ווי דער פויגעל פון שטייג... און די אויגען טראָפּען טריפען, שטיקער זאַלץ אין מויל אַריין — מאַמע, פאַרוואָס האַקט אַזוי דער קאָפּ?!...

— ליג רוהיג, מלכה'שי, דער דאָקטאָר האָט געהייסען רוהיג ליגען!...

— און פאַרוואָס, מאַמע, איז דער דאָקטאָר, אַזאַ שעהנער, אַנ'אָפּגעוואַשענער, און האָט אַזעלכע זיידענע הענד?...

שפּייט די אַלטע אויס און בטל'ט חלומות צו שונאים'ס קעפּ און מלכה'לע רעדט ווייטער:

— פאַרוואָס, פאַרנאַכט, ווען דער הימעל איז רויט, ווי אַ רויטע ציך, ליגען דאָרט רויטע פערד, און הינד?...

— הינד, מאַמע, ווי קומען זיי און הימעל?...

נו וואָס קען זי ענטפערן, רבקה ביילע? — זינקט איהר נאָר דער קאָפּ נאָך טיפער אַראָפּ: „אַ רחמנות, נעביך, דער יונגערמאַנטשיק“ און מאָרגען, צו געזונד, מוז מען ווייטער געהן אין דאָרף מיטאָג-צייט די שכנ'טע האָט דאָס קינד אנגעקאָרמעט, אין וויגעל עס געלעגט און עס גלאָצט מיט די בלויע גלאָצער'ס, גלאַט אַזוי, ווייל עפּיס אַנדערש האָט עס נישט צו טון... שפּרינגט מלכה'לע אַרויס פון בעט מיט צעפּלאָשעטע קרויזען, ווי צעקרומטע שפּרינגפעדערען, פערקייטעלט די טיר, רייסט אָפּויר דאָס ליילעך פונ'ם געלעגער און פערהענגט דאָס פענסטער און די אויגען גליהען, ווי אַנגעגליהט אייזען און דאָס קליינע, זאַפטיגע מויל צעציהט זיך אין דערברייט:

— האַ, האַ, האַ — אַ ווייב? — אויס, נישטאָ!.. — „טו מיר גאָרנישט, כ'בין קראַנק...“ — „אַ ווייב דאַרף האָרכען אַ מאַן“... אויס! די טיר פערשלאָסען... דאָס פענסטער פערהאָנגען... אין באַלקען זיצט אַ האָק!... דער זיידענער גאַרטעל גלעט אַזוי זיס... אַזוי איידעל, ווי דעם דאָקטאָר'ס האַנד... באַלד וועט זיין אַ חתונה... באַלד וועט מען טאַנצען...

אַרויף אויפ'ן טיש... אַרויף אויפ'ן בענקעל... אָט איז דער גאַרטעל אויפ'ן האָק! און דאָס שטיבעל טאַנצט... דרעהט זיך שנעל, שנעל... און דאָס וויגעל מיט'ן קינד... טויזענד בלויע אויגען האָט דאָס קינד... — עס וויינט... — מאַמע... מאַמעש... צום קכככינד... ראַכככ... ראַטע... וו... וו... כ.. עט...

יאָ, רבקה ביילע איז געוויג שטאַרק געווען: גאַנצע טעג אין די דערפער צו געהן, די געשוואָלענע פיס זיך אויסצודרעהן, פאַרנאַכט אהיימקומען, די טיר אויפרייסען, די שטייפע טאָכטער פון גאַרטעל אָפּצושניידען און אין בעט זי אַריינצולעגען און אַפילו קיין איין געשריי נישט צו טון: מ'זאָל די טאָכטער נישט פאַלמעסען — — — — — —

יוסף זעלקאָוויטש.

לכבוד חנוכה!

עמפּפעהלט די בעוואוסטע

פּערפומעריע

J. DRUKIER, ZAWADZKA 11 פון דער פירמע

אַ רייכען אויסוואַהל פון די נייעסטע

פּערפומען, זייפען, פּודערן, קעלנישע וואַסערן

אַלער אַרט קאָסמעטיק צו פאַבריקס-פּרייזען.

בעמערקונג: צו די ווייַנאַכטען עמפּפעהל איך דער געעהרטער קונדשאַפט ספּעציעלע באָמבאָניערקעס אַלס ווייַנאַכטס-געשענקע.

מיט פוילער אַכטונג

PERFUMERJA J. DRUKIER,
11 Zawadzka 11.

פאַר ענגראָסיסטען — ראַבאַט.

די מוסטערהאַפטע שולעפאַר יודישע אינטעליגענץ פון נאַוואָמיעסקאַ-געגענד!
Dla dzieci żyd. Inteligencji północnej dzielnicy miasta.

7-קלאַסיגע **שולע** — פון — קאַצענעלזאָן-נאַחומאָוו נאַד לודקאַ 6 נייע נאָם ביי נאַוואָמיעסקאַ.

שילער און שילערינס פון 6 ביז 14 יאָהר ווערען אָנגענומען אין די שולע - קלאַסען.
50% ביליגער
אין די נאָכמיטאָג-שולע פאַר אונבעמיטעלטע.
פּויליש
איז די אונטערריכטס-שפּראַך פון אַלע למודים.
העברעאיש
און אַלע למודי-קודש ווערט געלערנט גרינדליך.

7-kl.
SZKOŁA
KACENELSON-NACHUMOW
ul. nad Łódką Nr.6
przy Nowomiejskiej.

אונטער דער פּערזענליכער הנהלה און השגחה פון ר' **בנימין יעקב האַצנעלזאָן** חדרים געפיהרט מפּעציעל פאַר קנאַבען פון בעסערע אָרטאָדאָקסישע עלטערן (פון 4—14 יאָהר)

אַ רעליגיעזער חדר (נאָכמיטאָג פון 4—7)

מיט דעם חדר-פּראָגראַם פון אַלע למודי-קודש: חומש רש"י, תנ"ך, פּסוק, גמרא.

איינשרייבונגען פון 11—2 און פון 4—7. מיטברענגען אַ מעטריקע און אַ פּאָקען-שיין פון קינד.

Freblówka nowoczesna מאָדערנע פרעבעלשולע

פאַר קינדער פון 3—6 יאָהר

פּויליש אונטערריכטס-שפּראַך אין דער 1-טער גרופּע. העברעאיש — אין דער 2-טער גרופּע. מוזיק, ריטמישע גימנאַסטיק, ריטמישע טענץ, האַנדאַרבייט, גוטע אויפציכט, ענטוויקלונג און בעסטע ערציהונג.

50% ביליגער איז די נאָכמיטאָג פרעבעלשולען פון 2—6 פאַר אונבעמיטעלטע אָדער שוואַכע קינדער.

אַנ'אייביג היסטאָריש אָנדענקען!!!

דאָס בילד פון דעם גרויסען מאַלער

פּיליכאָווסקי

וואָס שטעלט פאָר די ערעפנונג פון דער העברעאישער אוניווערזיטעט אין ירושלים און וואָס האָט געמאַכט דעם גרעסטען רושם אין איירָאָפּאַ איז צו בעקומען אין בילדער-געשעפט ביי **צווייליך, נאַרוטאָוויטשאַ 11**

—: טעלעפאָן 53-35 :—

וויכטיג פאַר פאַבריקאַנטען און סוחרים!

אויב איהר ווילט שיקען אייערע סחורות קיין וואַרשאָ צום פערקויפען, ווענדעט אייך נור צו דער בעוואוסטער עקספּעדיציאָנס-פירמע פון

שלמה גאָלדקאָרן, פּעטריקאָווער 26

טעלעפאָן 47-16.

וואו עס ווערען מטפּל וואַגאָן-לאַדונגען מיט ספּעציעלע בעגלייטער אָוועקגעשיקט און ווערען פערזיכערט פון זאַמלונג אינדערפּריה פּינקטליך צום בעשטימטען סוחר צוגעשטעלט. די סחורות ווערען לויט'ן וואונש אַסעקורירט.

איך בעזיץ גרויסע לאַגער-רוימען אין וואַרשאָ, נאַלעווקי 13 און האָב ספּעציעל איינגעאָרדענטע שרענק פאַר יעדען סוחר, וואו די סחורה קען לאַגערן.

די לאַגערס זענען אַסעקורירט פון גנבה און פייער. מיט אַכטונג

Specialista dla przepukliny
Wynalazca patent. bandaży

מיט 20-יעהריגער פּראַקטיק בעקאַנטער ספּעציאַליסט ד"ר אָפּאַרט האָט ערעפענט אַ פיליאַלע אין לאָדז און נעהמט אָן לײַדענדע אויף פערשידענע געברעכליכקייטען און מערפאַר-פערקריפּלונגען, ווי: 1) ליימען-ברוכען, וואָס פאַלען אַריין אין כים (איער-פּמטאַל) נאַבעל-ברוכען, בויך-ברוכען, געבער-מוטער-ברוכען, אויך גאַל-שטיינער, הענג-בויך א.ז.וו. ס'ווערט געהיילט מיט די נייעסטע ספּעציאַל היילבאַנדאַזשען פון אייגענער ערפינדונג, וואָס איז געוואָרען אָנערקענט דורך מעהרערע פּראָפעסאָרען, 2) פערקרומטע פּלייצעם (הויקערס) לעהמונגען, געשוואָלענע פיס, העלפט דעם קראַנקען מיט די גמעסטע היילאַפּאַראַטען. בעשאַנקען אויך מיט אַגאָדרענעם מעדאַל.

ד"ר. ד"ר אָפּאַרט נעהמט אויף ליידענדע ביי

גרינבוים, זגערזשער № 17 טעלעפאָן 42-64.

אויף פערלאַנג פון קראַנקע בעזוך אין דער היים און אין שפּיטאַל. | אייגענע הערקשטעל

פרישען בוימאייל ¼ פיש-טראָן

צו בעקומען ביי **J. GALEWSKA** סקלאַד אַפּטעטשנע און פּערפומעריע

286 עק ווסכאָדניאַ און צעגעלניאַנאַ

ווי אויך אין און אויסלענדישע קאָסמעטישע אַרטיקלען ווי: פּודער, קעלנישע וואַסער און פּערפומען צו זעהר בילינע פּרייזען

פראַנצויזישער פּודער פון 1 זל. אַ שאַכטעל.

פאַבריק פון

זשיראַנדאַלען

ווי אויך גאַלוואַנישע בראָנזיר-אַנשטאַלט

מ. לידער, לאָדז

צעגעלניאַנאַ 38, טעל. 41 53

[illegible]

מאַסאַזש- און הייל-גימנאַסטיק-שולע און

קאַבינעט

פון דר. מעד.

ב. שמירגעלד

צעגעלניאַנאַ 6, טעל. 89-51

[illegible]

אַכטונג, ה"ה ריזיערס!

קעלניש בלומען-וואַסערן נור 3.60 אַ קילאָ
וועזשעטאַל „ 3.00 „
פּיקסין צום ראַזירען „ 7.75 „
בריליאַנטין „ 3.60 „
פראַנצויזישער לאַקיר „ 45 גר. אַ דעקאַ

עמפּפעהלט די פּערפומעריע

J. DRUKIER
11 ZAWADZKA 11,

פאַר אַנגראָסיסטען—ראַבאַט.

דער ניי-ערעפנעטער

יודיש. רעסטאָראַן ראַדוואַנסקאַ 6

(פּראַגיט, חאָוינגנג 19)

עמפּפעהלט כשר'ע און געשמאַקע

היימישע מיטאָגען

צו מעסיגע פּרייזען!

מיטאָגען ווערען אַרויסגעגעבען פון 12 ביז 4.30 נאָכמ. אונטער דער אויפזיכט פון בעוואוסטען קעלנער **הערמאַן בידערמאַן.**

שנעלע בעדינונג! רעיעלע בעהאַנדלונג!

אויף בעקוועמע בעדינגונגען

עמפּפעהלט מעטאַל-בעטען, שפּאַציר-וועגעלעך, געבעטע און דראָט מאַטראַצען אויך צו מעבעל-בעטען לויט מאָס

„Patent“ וואַש-טישען ווי אויך ראַוועראַן ווערט אַמביליגסטען געקויפט אין פאַבריקס-לאַגער **„DOBROPOL“**

Łódź Piotrk. 73. w podwórzu.

אַ לאָקאַל

בעשטעהענד פון 8 פענסטער אין צענטרום שטאָדט, בענעדיקטאַ 34, ערשטער שטאָק, געאייגנעט אויף אַ פאַבריקס-לאָקאַל (אויך מיט אַ מאָטאָר), סוויטער-פאַבריק אָדער אויף אַנ'אַנדערע אונטערנעהמונג, איז פון זאָפאָרט איבערצוגעבען. צו ערפאַהרען ביי מ. זלאַטשיסטי, בענעדיקטאַ 34 (קאָלדרע-פאַבריק).

לעטשניצע פון דאַקטוירים ספּעציאַליסטען

און ערצטליך-דענטיסטישער קאַבינעט

זגיערסקאַ 17 טעל. 16-33.

ד"ר ראַקאָווסקי	נאָז האַלז, אויערן קר.	10—11 2—3, 6—7
ד"ר רוזשאַנער	הויט און געשלעכט קר.	10—11 1—2
ד"ר גאָלדשטיין-פאָלאַק	אויגען-קראַנקהייטען	1—2, 7—8
ד"ר יוסטמאַן	נערווען קראַנקהייטען	12—2 חוץ זונ.
ד"ר ראָזענצווייג	קינדער-קראַנקהייטען	10—12 4—5
ד"ר פּאָפּיערני	פרויען און געבורט-הילף	11½-1 5—6
ד"ר קאַנטאָר	כירורגישע-קראַנקהייט.	4-5 זונ. 1—2
ד"ר וויינבערג	אינ. האַרץ לונגען-קר.	11-1 5½—7
ד"ר סטופּעל	רענטגען	10—12 4—6
א. גראַדזענטשיק	צאָהן-אַרצט	3—7
נ. ראָזעס	צאָהן-אַרצט	9—2

צאָהן-טעכניק, געבלייבענע, [illegible] קאָראָנען, מאָסטען א. א. וו. ביי דער לעטשניצע איז געעפענט געוואָרען

א רענטגען-אינסטיטוט

היילונג פון הויט קראַנקהייטען פון קאָפּ (פּאַרך) מיט רענטגען-שטראַהלען. פאַר דורכלייכטונגען [illegible] קוואַרץ-לאַמפּע, דיאַטערמיע, ערעקטריזאַציע, [illegible] אַ קורס פאַר [illegible].

איינימפונגען געגען שאַרלאַך (שקאַרלאַטין) פון 4—5 נאָכמ.

די לעטשניצע איז אויך אָפען זונטאָג.

וויזיט אין דער שטאָט.

לאדז
23 דעצעמבער 1927

דאס לאדזער לעבען

לאדז
23 דעצעמבער 1927

23 פרייטאג כט כסלו תרפ"ח	דעצעמבער זון-אויפגאנג 7.44 זון-אונטערגאנג 3.26 לענג פון טאג 10.11 ליכט-צינדען—3.10

איך שטעה אין רשות פון דער בעפעלקערונג

דער איצטיגער מאגיסטראט האט גרויסע מעלות און וועט זיינע פלענער דורכפיהרען

אינטערוויאו פון „נייעם פאלקסבלאט" מיט לאווניק אלעקסאנדער יאעל

דער נייער מאגיסטראט האט שוין אנגעהויבען זיין איינענטליכע ארבייט. ס'ווערען שוין אויסגעפיהרט די ערשטע בעשלוסען און ס'ווערען געמאכט הכנות צו רעאליזירען די פאראויסגעזעהענע פלענער.

מיר האבען זיך געווענדעט צום לאנג-יעהריגען לאווניק אלעקסאנדער יאעל, ער זאל ארויסזאגען וועגען זיינע איינדרוקען בנוגע דער נייער מאגיסטראט-מעהרהייט און וועגען זיין. ארבייט אין זיין אייגענעם נייעם רעסארט:

— אונטער מיין אויפזיכט, זאגט לאווניק יאעל, געפינט זיך איצט דאס ביורא פון די ביכער פון דער שטענדיגער בעפעלקערונג, ציוויל-שטאנד-אמט, שידס-אמט פאר לאקאטארען און סטאטיסטישער אמט. דאס זענען אלץ זעהר וויכטיגע שטאטישע אינסטיטוציעס, וואס זייער ענטוויקלונג האט א געוואלדיגע בעדייטונג. בעזונדערס וויכטיג פאר דער יודישער בעפעלקערונג איז דער ציוויל-שטאנדס-אמט, וועלכע בעשעפטיגט זיך מיט די דאקומענטען פון דער נישט-קריסטליכער בעפעלקערונג.

וואס שייך דער נייער מאגיסטראט-מעהרהייט אריענטירען זיך זיינע מיט-גלידער זעהר גוט און שנעל אין אלע קאמונאלע פראגען. ס'פיהלט זיך א גע-זעלשאפטליכע רוטין און א ווילען צו דער ארבייט. די ארבייט פון מאגיסטראט וועט איצט זיין לייכטער דערפאר, ווייל ס'איז פערהאן אנ'אויסגעשפראכענע מעהרהייט און ס'וועלען אויפהערען די אמפעריייען און די קליינליכע חלוקי דעות, וואס האבען געהערשט צווישען דער ביז-איצטיגער געשטיקעוועטער מעהרהייט. איך גלויב דעריבער, אז די גרויסע פלענער, וואס דער איצטיגער מאגיסטראט האט זיך געשטעלט, קעגען אדוירכגעפיהרט ווערען.

אין מיינע רעסארטען פיהר איך איצט דורך די ארגאניזאציע-ארבייט, איך האב נאך לעת-עתה נישט קיין ביודזשעט און רעגולאמין, איך פערשטעה אבער מיין פליכט בנוגע דער יודישער בעפעלקע-רונג און וועל זי ווייטער אויספיהרען.

דער ציוויל-שטאנדס-אמט וועט אזוי ווי ביז איצט אלע פעטענטען בעהאנד-לען לויט'ן געזעץ, אבער ס'וועלען גע-מאכט ווערען אלע מעגליכע פערלייכטע-רונגען לטובת די פעראינטערעסירטע.

דאס ארויסנעהמען „וויטשאנגען", כדי צו האבען אין ארדנונג אלע דאקומענ-טען איז שטארק פערנאכלעסיגט געווא-רען צוליב דעם, וואס נישט יעדער האט זיך געקענט ערלויבען אויף די אויסגא-בען מיט וועלכע דאס איז פערבונדען כד' אזעלכע דאקומענטען צובעקומען אומזיסט האט מען געדארפט האבען א בעשייני-גונג פון מלוכה'שען ארבייטסלאזען ביו-רא. איך האב דעריבער שוין ארויסגע-געבען א פעראָרדנונג, אז מ'קען בעקו-מען דעם דאקומענט בחנם, אויב דער פעטענט וועט האבען א בעשייניגונג פון „דאבראטשינאטש".

אויך וויל איך, אז די סטאטיסטישע אפטיילונג זאל ברענגען מעהר נוצען דער יודישער בעפעלקערונג. איך פער-נעהם זיך שוין איצט מיט א פלאן, וועגען ארויסגעבען א גרעסערע ארבייט פון דער ענטוויקלונג פון דער יודישער בעפעלקערונג אין לאדז.

בכלל האף איך, אז אזוי גוט, ווי די געזונדהייט-אפטיילונג, מיט וועלכער איך האב פערוואלטעט אין פערלויף פון 7 יאהר, איז געווען אנ'ארט, וואו די יודישע בעפעלקערונג איז געקומען און געזוכט פערלייכטערונג פאר איהרע בעדערפענישען, וועט דאס אויך זיין מיין נייער רעסארט אין מאגיסטראט און איך וועל גערן זעהען יעדען יוד אין מיין קאבינעט נאך אנ'עצה אדער ממשות'דיגע הילף.

איך בין געוועהלט געווארען, זאגט לאווניק יאעל, מיט די שטימען פון די ציוניסטען, אונפארטייאישע און די דייטשען. אין דער לעצטער מינוט זע-נען געקומען די ארטאדאקסען און פאל-קיסט און האבען פארגעלעגט ארויסצו-שטעלען נאך א קאנדידאט, ווייל זיי האבען זיכערע 2 שטימען פון א פוילי-שער ריכטונג.

מיר זענען באלד איינגעגאנגען דע-רויף, הגם מיר האבען געוואוסט, אז די דאזיגע ריכטונג וועט די שטימען פאר אונז נישט אפגעבען. וואלט די שטע-לונג פון די ארטאדאקסען ביז דער לעצטער מינוט געווען נישט אזא עקשנות'דיגע וואלטען מיר 2 שטימען ערגיץ וואו יא בעקומען און ס'וואלטען געווען 2 יודישע בירגערליכע לאוו-ניקעס.

איך גיב מיר א חשבון וועגען דער געוואלדיגער קאמפאניע וואס די „אגודה" האט געפיהרט געגען מיין פערזאן, איך פערגעס אבער וועגען דער פערגאנגענ-הייט און שטעה צו דער דיספאזיציע פון דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג, אהן אונטערשיד פון ריכטונג.

רעגיסטראציע

פון יאהרגאנג 1905, היינט דער לעצטער טאג.

די מיליטעריש - פאליצייאישע ביורא ביים מאגיסטראט טיילט מיט, אז אלע יונגעלייט פון יאהרגאנג 1905 דארפען איצט פערזענליך זיך רעגיסטרירען אין לאקאל פון מיליטעריש-פאליצייאישען ביו-רא (טראוגוטא 10) פון 8 פריה ביז 3 נאכמיטאג.

היינט, פרייטאג די, וואס וואוינען אויפ'ן שטח פון 8, 9, 10, 11, 12, 13 און 14 פאליציי-קאמיסאריאט.

טעלעפאן-אבאנענטען

ארגאניזירען זיך.

(§) די פארבערייטונגען צו עפענען אין לאדז אנ'אפטיילונג פון דער ווארשעווער געזעלשאפט פון טעלעפאן-אבא-נענטען זענען אין פולען גאנג. אינגיכען וועט גערופען ווערען א מיטינג פון טע-לעפאן-אבאנענטען.

קורסען

פאר טורמע-בעאמטע.

(§) לויט א פעראָרדנונג פון יוסטיץ-מיניסטעריום זענען אין לאדז געעפענט געווארען קורסען פאר די נידעריגע טורמע-בעאמטע. אלס קאמענדאנט פון דער שולע איז בעשטימט געווארען צוו-געניוש אומגעלטער.

אפטייקען-דיזשורען.

(§) היינט בייגאכט דיזשורירען פאל-גענדע אפטייקען: ג. אנטאניעוויטש (פא-ביאניצקא 50), ק. כאנדזשינסקי (פיעט-ריקאווער 164), וו. סאקאלעוויטש (פזשע-יאזד 19), ר. רעמבינסקי (אנדזשעיא 26); י. זונדעלעוויטש (פיעטריקאווער 25), וו. קאספערקיעוויטש (זגיערזשער 54), ס. סטראוקאווסקא (בזשעזשינער 56).

שאפערען - שטרייק

נישט אויסגעמיטען.

(§) צוליב דער מעגליכקייט, אז אין די חגאות טעג זאל אויסברעכען א שטרייק פון די שאפערען. האט דער רע-גירונגס-קאמיסאר צוזאמענגערופען אויף היינט א קאנפערענץ. די שאפע-רען פאדערען פון זייערע בעלי-בתים ווארימע מלבושים אויף ווינטער.

געוואלט שיסען א האז

און דער'הרגעט א מענש.

(—) אין דארף וויקנא איז פארגעקו-מען א „פאלאוואניע" אויף האזען. איינער פון די יעגערס האט געוואלט אויסשיסען אין א האז, האט געטראפען אין דעם 17 יעהריגען מאקסימיליאן פריץ, די קויל האט געטראפען דעם אומגליקליכען אין דער ברוסט, פון וואס פריץ איז באלד געשטארבען, די פא-ליציי פיהרט אנ'אויספארשונג, וועלכער פון די יעגער האט אזוי געשיקט גע-שאסען.

שרפות.

(§) אין משך פון מיטוואכדיגען טאג זענען אויסגעבראכען 14 שרפות א חוץ די וועגען וועלכע מיר האבען געשרי-בען אין נעכטיגען נומער זענען נאך פארגעקומען שרפות אין פאלגענדע היי-זער און פאבריקען:

אויף קילינסקא 92 ביי יאן דרעווינ-סקי; אויף ליפאווע 68; אויף פזשעיאזד 19 אין דער וואוינונג פון הערמאן שיק; אויף קילינסקי 61 אין דער וואוינונג פון דעם וועכטער; אויף פאביאניצער שאסע 40 אין קעניגס-פאבריק; אויף קאנסטאנטינאווער 100 אין דער וועבע-ריי פון שיינראב. אוטעטום האבען די פייערלעשער די שרפות פערלאשען. די היזקות זענען נישט קיין גרויסע.

א גרויסער אויסוואהל פון נייעסט-מאדערנע שייטלען פאלקעס און האלבע פאלקעס צו בעקומען קאמיענא 5 2-טען הויף, 2. שטאק ביי פארזשוצקי.

Dr. med. M. GLAZER
ul. ZIELONA Nr. 6
טעלעפאן 45-49
הויט-און ווענערישע קראנקהייטען.
נעמט אן פון 3—9.30, 12—2 און 7—8 אוו.

Dr. med H. LUBICZ
צעגעלניאנא 43, טעל. 32-41
ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע און מע-נער-שוואכע קראנקהייטען, מיט היילונגס-קווארץ לאמפען (הער-אויספאל).
נעהמט אן פון 8—10 און פון 5—8 אווענד.

Dr. med. A. ROZENBLIT
אינערליכע און קינדער-קראנקהייטען
Aleje Kościuszki 22
telefon 316.
נעהמט אן פון 6-8 אוו.

Dr. med. H. Lajchter
קאנסטאנטינער 9.
רוג זאכאדניע טעל. 49 66
צאהן-כירורג
ספעצ. פון כירורגישע קראנק-הייטען וו: שטשענקעס, גומענס, דזשאנסלעס, צאהן פיסטולעס א.א.וו. נעמט אן פון 1½—5 זונטאג און יום-טוב פון 10—12

Dr. med. WOLF EYCHNER
פרויען - קראנקהייטען און אקושעריע
זגיערזשער 11 טעל. 34-72.
נעהמט אן אין דער לעטשניצע פעטריקאווער 294 פון 12—2 נאכמ. אין דערהיים פון 6-8 אוו.

Hemoroidy
ZNAK ANUSOL TOWAROWY
CZOPKI
Anusol
• Goedecke •
LECZNICZY ŚRODEK WYPRÓBOWANY, SPROWADZAJĄCY ULGĘ w CIERPIENIACH
WYSTRZEGAĆ SIĘ PODRABIAŃ.
PRAWDZIWY TYLKO W PUDEŁKACH z PLOMBĄ
PRZEDSTAWICIELE NA RZECZPOSPOLITĄ POLSKA
DOM HANDLOWY
ED. KOCH i W. BORMANN
WARSZAWA, UL. BODLENA Nº1.

זאל פילהארמאניע, נארוטאוויטשא 20
גאסטראלען פון די בעליבטע אמעריקאנער קינסטלער
אננא און היימאן יאקובאוויטש
פרייטאג, דעם 23-טען, 9 אין אווענד – פרייזען פון 1 ביז 2.50
זייער חופה-נאכט
די פיעסע, וואס האט געהאט אזא גרויסען ערפאלג
אין 3 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון סיגאל.
הויפט-ראלען: דארא—אננא יאקובאוויטש; מאריס—ה. יאקובאוויטש.
שבת, צוליב דעם קריסטליכען יום-טוב, ווערט נישט געשפילט
זונטאג, 3.30 נאכמיטאג צו ביליגע פרייזען
די מאמע פון דער וועלט
אין 4 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון זאלאטארעווסקי
הויפט-ראלען: מריב—אננא יאקובאוויטש; דעוו—ה. יאקובאוויטש
זונטאג, דעם 25-טען, 9 אווענד פרעמיערע! צום 1. מאל אין לאדז!
„לייבקע פון אדעס"
אין 3 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון רייזעלמאן. די הויפט-ראלען: „לאה'קע קניש"—אננא יאקובאוויטש; „לייבקע איזוואשטשיק"—ה. יא-קובאוויטש. רעזשי: היימאן יאקובאוויטש. נייע געזאנגס-נומערן.
מאנטאג, ד. 26-טען, 9 אווענד גרויסע פאפולערע פארשט. פון 1 ביז 2.50 זל.
בלינדע פרויען אין 4 אקטען מיט געזאנג און טענץ הויפט-ראלען: בעלא—אננא יאקובאוויטש; מאזענטאל—ה. יאקובאוויטש.
ס'נעהמען אנטייל פרויען: בעזמאן, זעווקינא, מאכאראווסקא, פאדערמאן. מענער: אריעל, אייזענבערג, בירנבוים, באלבירסקי, האמבורגער, מאכא-ראווסקי, נייהויז, פאליאנסקי, צווייליך. מוזיקאלישע לייטונג: ל. זעלמאן. אדמיניסטראטאר: א. בעזמאן. ביהנע-לייטער: מאכאראווסקי.
בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע.

א קונסט-פאטאגראפיע
איז א צִיהרונג אין יעדען הויז!
אין מיין איבעראל בעקאנטען קונסטפאטאגראפישען אטעליער ווערען אויסגעפערטיגט אלערליי אויפנאהמען אויף פאסטקארטען. פארטרע-טען, סאלאן-בילדער א. ז. וו. לויט דער לעצטער טעכניק פון ליכט און שאטען. לויט וואונש א גרויסער אויסוואהל פון די נייעסטע אטע-ליקאנער זיידען-קארטען. מ'ווערען אויך געמאכט אויפנאהמען פאר גע-זעלשאפטען (ארגאניזאנטען). אויפ'ן פערלאנג אויך אויסער'ן אטעליר. צוגענגליכע פרייזען. גרעסטע אנערקענונג פון א ריהע לאדזער פער-זענליכקייטען פאר די שעהנע און וארנפעלטיגע אויספיהרונגען.
מיט אכטונג קונסט-פאטאגראפישער אטעליער
„PARISIEN", wł. H. SROKA, Łódź, Brzezińska 69
צופאהר מיט'ן טראמוואי נ' 1 — צופאהר מיט'ן טראמוואי נ' 1.

Dr. med. L. Pikielny
ספעציאל-ארצט פאר רעו, בלאזען און הארן-קראנקהייטען
Nawrot 8
telefon 19-90.
נעמט אן פון 4—7 אוו. אווענד

Dr. HELLER
ספעציאליסט פאר הויט-און ווענערישע קראנקהייטען.
2 נאווראט 2
נעמט אן ביז 10 פריה, 1—2 און פון 4 ביז 8 אוו. פאר פרויען ספעציעל פון 4 ביז 5 נאכמיטאג. פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

Dr. med. STUPEL
Szkolna 12
ספעציאליסט פאר הויט, האר און ווענערישע קראנקהייטען, מענער-שוואכע, רענטגען-שטראהלען און קווארץ-ליכט, עלעקטרא-טעראפיע.
נעמט אן פון 12—3 נאכמ. און פון 6—9 אווענד.
לעטשניצע פרייזען.

אויפפאדערונג פון „נייעם פאלקסבלאט" האט געווירקט.

די קהלה-פערוואלטונג בעשטימט פאר דאכלאזע א סובסידיע פון 10,000 זלאטעס.

די מיטוואכדיגע זיצונג פון דער קהלה איז געווען זעהר שטורמיש. צו דער זי-צונג זענען געקומען אלע 16 מיטגלי-דער. פרעזעס רוס עפענט די זיצונג און לעגט פאר אלס ערשטען פונקט פון דער טאג-ארדנונג די בודזשעט-פראגע. ראט-מאן מינצבערג שלאגט פאר, אז דער בודזשעט זאל נישט בעהאנדעלט ווע-רען, ווייל דער קהלה-ראט האט אויס-געדריקט אונצוטרוי דער פערוואלטונג און זי דארף דעריבער אוועקגעהן. דא-זאר בערגער שלאגט פאר אלס 1 פונקט פון דער טאג-ארדנונג די פראגע וועגען משוגעים-הויז און דאזאר פליוואצ-קי שלאגט פאר — קויהלען-אונטערשטי-צונג.

דער ארטיקעל אין „נייעם פאלקס-בלאט" וועגען דירות פאר דאכלאזע האט אויפמערקזאם געמאכט די פאר-שטעהער פון דער ארימער יודישער בע-פעלקערונג אויף דער דרינגענדער פרא-גע און די פראגע איז טאקי אויפגע-הויבען געווארען אויף דער זיצונג פון קהלה.

די ערשטע פארשלאגען, וועלכע זע-נען געווען דעמאנסטראטיווע און גע-מאכט געווארען לשם אבסטרוקציע — אויף דעם האט אנגעוויזען דאזאר קא-רא — זענען טאקי אבגעווארפען געווא-רען, דאגעגען איז בעשלאסען געווארען אלס ערשטער פונקט פון דע טאג-ארדנונג אוועקצושטעלען די פראגע וועגען שטיצע פאר דאכלאזע.

איידער מ'טרעט צו צו דער טאג-ארדנונג, פרעגט אן אדוו. וויצמאן, חאס איז מיט דעם לאקאל פון הערצס אכראנ-קע, וועלכער איז הפקר. און ער שלאגט פאר צו עפענען וועגען דעם א דעבאטע, די דעבאטע ווערט געעפענט און מען בעשליסט 1 שטאק איבערצוגעבען דעם יתומים-הויז פון זאכאדניא 20 און איין שטאק דעם „טאז" אויף צו פערברייטע-רען זיין זויגלינג-היים.

דא ברעכט אויס א שארפער אינצי-דענט. דער באלוטער רב, וועלכער איז א מיטגליד פון דער „אגודה", איז איצט, לויט דער רייה, מיטגליד פון קהלה-פערוואלטונג אלס פערטרעטער פון רא-בינאט. די „אגודה"-דאזארעס האבען פון איהם געפאדערט, אז ער זאל פער-לאזען די זיצונג, כדי מ'זאל נישט קע-נען בעטראכטען דעם בודזשעט. דאגע-גען, א מיטגליד פון ראבינאט האט איהם אויפגעקלערט, אז דער ראבינאט איז פעראינטערעסירט, אז דער בודזשעט זאל אנגענומען ווערען, ווייל דאן וועלען גילטיג ווערען די געהעכערטע לוי-נען. דער רב האט זיך קיין עצה נישט געקענט געבען. ווען מ'איז צו איהם ווידער געקומען פון דער „אגודה", אז ער זאל פערלאזען די זיצונג, איז ארויס מיט א שארפען פראטעסט דער דאזאר האפמאן. ער האט פארגעווארפען די „אגודה"דאזארעס, אז זיי ציהען אריין אין פאליטיקאנעריי דעם רב, נישט רע-כענענדיג זיך מיט כבוד, אבי ס'נוצט פאר זייערע מאמענטאלע פארטייאישע אמביציעס.

ס'איז ענטשטאנען א שטארקער טו-מעל און דער רב איז פונדעסטוועגען טאקע אוועק פון דער זיצונג.

נאכדעם איז מען צוגעטרעטען צו דער פראגע וועגען שטיצע פאר דאכלאזע. דאזאר א. ל. זעלמאנא-וויטש שלאגט פאר צו בעשטימען 10 טויזענד זלאטעס. פרעזעס רוס ערקלערט, אז ער איז נישט געגען, ער ווייסט נאר נישט צי ביי דער טאקטיק פון דער „אגודה" וועט געלינגען צו שאפען דאס געלט. דאזאר ראטמאן מינצבערג האלט, אז אין אזא פאל דארף דער פרעזעס ציהען די קאנסעקווענצען... דאזאר זעלמאנאוויטש טרעט שארף ארויס געגען דאזאר מינצבערג, וואס טרייבט שפאס אויפ'ן חשבון פון די אונגליקליכע. אויך ד"ר ראזענבלאט שטיצט דעם פארשלאג. פאר'ן פאר-שלאג זאגען זיך ארויס אויך אדוו. וויצמאן און דאזאר האפמאן, וועלכער ווייזט אן, אז מ'דארף טאקע בעמיהען זיך, אז דער בעשלוס זאל נישט בליי-בען אויפ'ן פאפיר, און דאס איז אפ-העענגיג פון אייניגע דאזארעס, וועלכע געהערען היינט צו דער, מארגען — צו יענער מעהרהייט.

די דאזארעס וויצמאן און האפמאן לעגען פאר, אז דער ענין זאל איבער-געגעבען ווערען דער קאמיסיע פאר סאציאלע הילף. דאזאר קארא איז גע-גען. דער פארשלאג ווערט אנגענומען. ס'בלייבט נאר איבער צו פערלאנגען, אז די דאזארעס זאלען זיך נישט שפי-לען אין פאליטיקעריי אויפ'ן חשבון פון די ארימסטע און אומגליקליכע דאכ-לאזע און זאלען דעם בעשלוס טאקע אדורכפיהרען אין לעבען, לינדערענדיג כאטש א ביסעל די שרעקליכע נויט.

מ'טרעט צו צום פארשלאג פון דא-זאר פליוואצקי צו בעשטימען 10 טוי-זענד זל. אויף קויהלען פאר דער ארי-מער בעפעלקערונג און פאר געזעל-שאפטליכע אינסטיטוציעס.

די דאזארעס זעלמאנאוויטש און האפמאן לעגען פאר די סומע צו הע-כערען אויף 40 טויזענד, ווייל פאר-יאהרען איז בעשטימט געווארען 55 טויזענד זל. און דאן האבען קויהלען געקאסט ביליגער. די דאזארעס פלי-וואצקי און מינצבערג זענען מספים צו העכערען די פאזיציע, און דער פאר-שלאג וועגען בעשטימען 40,000 זל. אויף קויהלען ווערט אנגענומען.

ס'ווערט פארגעלייענט דער בריף פון וויצע-פרעזעס פון קהלה-ראט ראטמאן מענדעלסאן וועגען דעם בעשלוס פון קהלה-ראט אויסצודריקען אונצוטרוי דער פערוואלטונג.

ד"ר ראזענבלאט ערקלערט, אז יו-רידיש האט דער בעשלוס נישט קיין שום בעדייטונג; אין דער מיינונג איז אגב אויך דער וויצע-פארזיצער פון קהלה-ראט, ראטמאן מענדעלסאן, וועל-כער האט אין „יוד" ערקלערט, אז דער פארשלאג איז אנגענומען געווא-רען לשם דעמאנסטראציע. אגב, אויב זיי ווילען באמת נישט, אז די קהלה-פערוואלטונג זאל ווייטער פיהרען א טעטיגקייט טא צוליב וואס קומען זיי צו די זיצונגען.

דאזאר ניימאן מיינט, אז לויט'ן אר-טיקעל 21 פון קהלה-סטאטוט, האט דער קהלה-ראט נישט אין זיינע קאמפעטענ-צען אזעלכע אויפגאבען.

אדוו. וויצמאן און ראטמאן מינצבערג האלטען, אז דער בעשלוס פון קהלה-ראט איז מאסגעבענד און די קהלה-פערוואלטונג האט נישט קיין יורידישען און נישט קיין מאראלישען רעכט ווי-טער צו זיין טעטיג.

דאזאר האפמאן זאגט, אז אויב אויפ'ן ארט פון פרעזעס רוס וואלט געווען דא-זאר ראטמאן מינצבערג, וואלט ער גע'-טענה'ט גאנץ אנדערש.

אייגענטליך האבען פאר אונצוטרוי געשטימט די „אגודה"-מיטגלידער, דאר-פען דאך קודם-כל די „אגודה"-מיטגלי-דער נישט קומען צו די זיצונגען. דא-געגען די אונפארטייאישע, ציוניסטען און האנדווערקער האבען אויפגעפאדערט זייערע פערטרעטער ווייטער צו פיהרען זייער טעטיגקייט. ער ווענדט זיך צו דער „אגודה", אז זי זאל בעסער נישט מאכען צו שאנד און צו שפאט דעם רב, ווי דאס איז געווען אויף דער היינ-טיגער זיצונג פון דער קהלה.

דאזאר מינצבערג מיינט, אז ס'וואלט געווען זעהר גוט, ווען עס וואלט בע-שטימט געווארען א רעגירונגס-קאמיסאר אין דער קהלה. ער גרייפט אן דעם פרעזעס רוס, פארוואס ער האט נישט אויסגעצאהלט די סובסידיע פאר דער מקוה.

פרעזעס רוס בעווייזט מיט ציפערען אין האנד, אז די איצטיגע קהלה האט אויסגעצאהלט פיל מעהר אונטערשטי-צונגען, ווי דאס איז געווען בעת די „אגודה"-מעהרהייט האט געבאלעבאטע-וועט אין דער קהלה. טראץ דער אפא-זיציע פון דער „אגודה" וועט ער זיך בעמיהען ווייטער צו דערפילען זיין פליכט און צו העלפען דער ליידענדער ארימער יודישער בעפעלקערונג.

ס'ווערט אריינגעטראגען א רעזאלוציע' אז דער בריף פון וויצע - פרעזעס פון קהלה-ראט ווערט גענומען אין אכט, און אז די פערוואלטונג ווערט אויפגעפא-דערט פארצוטרעטען פאר דער רעגירונג מיט א פארשלאג וועגען בעשטימען נייע וואהלען צום קהלה-ראט. ד"ר ראזענ-בלאט גיט אב אן'ערקלערונג אין נאמען פון די ציוניסטען, אונפארטייאישע און האנדווערקער, אז זיי נעהמען נישט קיין אנטייל אין דער אבשטימונג, ווייל זי איז נישט קיין געזעצליכע.

דערמיט ווערט די זיצונג געשלאסען

ZARZĄD TELEFONÓW ŁÓDZKICH

podaje do wiadomości, że w **kwietniu 1928** roku wyjdzie z druku

Spis Abonentów Łódzkiej Sieci Telefonów na rok 1928.

Spis będzie zawierał dział alfabetyczny i dział podług branż i zawodów. Dział alfabetyczny spisu będzie redagowany przez Zarząd Telefonów, o ile zatem w tym dziale P.P. Abonenci pragną wprowadzić jakiekolwiek zmiany zechcą zwracać się do **Zarządu Telefonów, Przejazd Nr. 38** Biuro Redakcji Katalogu, lub telefonicznie, **telefon Nr. 8** w godzinach od 9—14 najpóźniej **do dnia 20 stycznia 1928 r.**

Dział drugi nieoficjalny będzie obejmował adresy i ogłoszenia, umieszczone według branż i zawodów. Przyjmowanie ogłoszeń do tego działu zostało powierzone wyłącznie Tow. z o. p. **„Reklama Polska"**, reprezentacja w Łodzi, ul. **Nawrot Nr. 1a** tel. Nr. 26-89 dokąd P.P. Abonenci zechcą zwracać się po informacje.

Zaznacza się, że w Spisie Abonentów będą umieszczone tylko te adresy i ogłoszenia, za które należność zostanie całkowicie wpłacona do kasy Zarządu Telefonów, ul. Przejazd Nr. 38, najpóźniej do dnia **1 marca 1928 roku.** 88

אבלאוועס אין קאוויארניעס און רעסטאראציעס

מען האט געזוכט פאלשע וועקסלען, פאלש געלד און ארעסטירט 13 פערזאן

(—) מיטוואך ארום 8 אין אוונד איז אויף עק ציגעל-גאס און פיעטריקאווער אנגעקומען קאמיסאר ווייער און א צעהנד-ליג פאליציי-בעאמטע, וועלכע האבען ארומגערינגעלט די צוקערניע „אסטאריא".

עטליכע פון די בעאמטע מיט'ן קא-מיסאר בראש זענען אריין אין די היני-טער-שטובען פון דער צוקערניע און עס איז אדורכגעפיהרט געווארען א שטרענ-גע רעוויזיע. ביי טישלעך האט מען גע-טראפען זעהר פיל מענשען, שפילען אין פערשידענע אזארד-שפילען.

עס איז אדורכגעפיהרט געווארען א זעהר שטרענגע פערזענליכע רעוויזיע ביי די אנוועזענדע.

די בעאמטע האבען געזוכט פאלשע וועקסלען, פאלש געלד און לעגיטימירט די שפילער.

אלס רעזולטאט פון דער רעוויזיע זע-נען ארעסטירט געווארען 13 פערזאן, וועלכע זענען אבגעפיהרט געווארען אין דער פאליציי-קאמאנדע. די מכשירים צו די אזארד-שפילען זענען קאנפיסקירט געווארען.

אזעלכע רעוויזיעס זענען אויך פאר-געקומען אין רעסטאראן „בריסטאל" און אין באר אויף זאוואדזקא 6.

קוואליפיקאציע-שיינען צו בעקומען פעסער

ווערען אבגעשאפט סוף יאנואר 1928.

(§) ווי מיר דערוויסען זיך וועט אינ-גיכען רעאליזירט ווערען דער פראיעקט צו סקאסירען די קוואליפיקאציע-צייגע-נישען ביים בעקומען אויסלענדישע פע-סער. דער אמט, וועלכער גיט ארויס די אויסלענדישע פעסער, וועט טעלעפא-ניש אנפרעגען דעם אויספארשונגס-אמט וועגען דער לאיאליטעט און פאליטישער זיכערקייט פון דער פעראינטערעסירטער פערזאן. די קוואליפיקאציע-צייגענישען זאלען אבגעשאפט ווערען צום סוף יא-נואר 1928.

Dr. PRYBULSKI

זאוואדזקא 1, טעל. 25-38.

ווענערישע און האר-הויט-קראנקהייטן, מענער שוואכע, בעהאנדלונג מיט קווארץ-ליכט (הויך-אויזמאל), רענטגען-שטראהלען.

נעמט אן פון 9—1 און פון 4—8 אווענט

דאמען פון 4—5 נאכט.

ספעציעלער ווארטע-זאל פאר פרויען.

מיליאנען פאמיליעס טרינקען

EWIG טריי

No 17

וועלכע האט נישט קיין קאנקורענץ הן אין דער פרייז הן אין דער פראקטישער קוואליטעט.

די צופרידענהייט פון יעדען איז גאראנטירט

אן'אלטער קאנקורענץ-מיטעל.

זאל נאר אבער די סחורה ארויסקומען אביסעל פער-עלטערט.

(§) דער אינערן-מיניסטער גענ. סלא-וואי סקלאדקאווסקי האט פארגעלעגט דעם לאדזער וואיעוואדע, צוליב דעם אונטערשיד אין די פרייזען אויף די מילכיגע פראדוקטען צווישען זומער און ווינטער, איינצוארדנען אין לאדז, ווי אויך אין אנדערע שטעט פון לאדזער וואיעוואודזטווע גרויסע רעזערוועז פון מילכיגס אין ספעציעלע לאגערען, און נאכדעם, בעת דעם ווינטער-יקרות די רעזערוועז ארויסצולאזען אויפ'ן מארק צו ביליגע פרייזען. אזוי ארום וועט מען דורך קאנקורענץ בעקעמפען דעם יקרות אויף די מילכיגע פראדוקטען אין דער ווינטער-צייט.

דירה-געלט.

עס האלט נאך אלץ אין וואק-סען.

(§) אין ערשטען קווארטאל 1928 קומט אריין א געוויסע ענדערונג אין דער דירה-געלד-טאבעלע אויף אייניגע לאקאלען.

געוועלבער צאהלען 100 פראצענט פון דעם פאר-מלחמה'דיגען דירה-געלד; 3-2 צימער-וואוינונגען 96 פראצענט, און גרעסערע וואוינונגען צו גאנצע 100 פראצענט.

צוליב דעם וואס דאס דירה - געלד אויף איין-צימער וואוינונג ווערט נישט געהעכערט, וועט דאס דירה-געלד ווײ-טער אויסמאכען ביז'ן אפריל 43 פרא-צענט.

הויז-אויסגאבען, הערט מען אויף צו צאהלען מיט'ן מאמענט ווען דאס דירה-געלד דערגרייכט דעם גאנצען פאר מלחמה פרייז.

אזא שוטה

דארף מען זוכען מיט ליכט...

(—) אין פרעזידיום פון מאגיסטראט איז געקומען א געוויסער מרדכי-לייב זילבערינג, אלעקסאנדראווסקי 24 און געבעטען איבערצוענדערען זיין נאמען פון מרדכי לייב אויף לודוויג. ווען מ'האט מרדכי לייב'ן געפרעגט צו וואס ער האט דאס נויטיג האט זילבערינג געענטפערט, אז ער איז א פאבריקאנט פון טיכער און איהם פאסט נישט צו הייסען מרדכי לייב.

דער פאבריקאנט לודוויק האט סך הכל א פאטענט פון 8 טער קאטעגא-ריע.

צוקאַליעטשעט
בעת דער אַרבייט.

(§) אין י. לאַנגעס-פאַבריק (וואָל-טשאַנסקאַ 51) האָט די אַרבייטערין טאַטיאַנאַ לענקע (קאָפּערניק 43) מחמת אונאויפמערקזאַמקייט ביי דער אַרבייט, זיך אַריינגעדרעהט אין דער מאַשין די לינקע האַנד — די האַנד איז אינגאַנצען צוקאַלעטשעט געוואָרען.

איבערגעפאהרען.

(§) אויף קילינסקאַ 52 איבערגעפאָהרען געוואָרען דורך אַנ'אויטאָ דער 65 יעהריגער פעליקס קוכאַרסקי. דעם פערוואונדעטען האָט פאָגאָטאָוויע אָפּגעפיהרט אַ היים אויף ראָקאָטשינער 10.

אין „ארורט"
שפּילט מען „נסים מן השמים"

די ערשטע פאָרשטעלונגען פון דעם אויסערגעוועהנליך-אינטערעסאַנטער דריטען פּראָגראַם א. נ. „נסים מן השמים" האָבען בעוויזען, וואָס פאַר אַ דערפרעהענדע ערשיינונג אונזער „ארורט" איז.

אַזעלכע שטורמישע אָוואַציעס, אַזאַ בעגייסטערטע בעציהונג, ווי דער עולם ווייזט אַרויס צו זיינע יונגע, טאַלאַנטפולע קינסטלער — זעהט מען זעלטען אין אַנ'אַנדער טעאַטער.

ס'איז פשוט צו בעוואונדערען דעם מערקווירדיגען קאָנטאַקט צווישען אַקטיאָר און פובליקום, וואָס הערשט אויפ'ן זאַל. בעזונדערס איז עס צו זעהן ביי דעם איצטיגען פּראָגראַם, וואָס האָט געשלאָגען רעקאָרד מיט זיינע אויסערגעוועהנליך-אינטערעסאַנטע פערעל'דיגע מיניאַטורען, און וואָס שפּרודעלט מיט טאַלאַנט, פיינקייט, וויץ און הומאָר.

אויף אַלע יודישע טעאַטער'ן געזאָגט נישט ערגער!

*

היינט, פרייטאָג — 2 פאָרשטעלונגען: פונקט 8. און 10 אַ זייגער. שבת ווערט וישט געשפּילט. זונטאָג און מאָנטאָג — אויך צו צוויי פאָרשטעלונגען.

צוליב די אָפטע שרפות אין לאָדז
ווערט געשאַפען אַ ספּעציעלע קאָמיסיע צו קאָנטראָלירען די לעש-מיטלען.

(?) אין צוזאַמענהאַנג מיט דער גרויסער צאָהל שרפות אין פריוואַט-וואוינונגען און אין פאַבריקען, וועלכע האָבען זיך לעצטענס אַזוי פערמעהרט אין לאָדז, האָט דער רעגירונגס-קאָמיסאַר נעכטען צוזאַמענגערופען אַ קאָנפערענץ, אין וועלכער עס האָבען אַנטייל גענומען דער קאָמענדאַנט פון די פייערלעשער, אַלפרעד גראָהמאַן, פּאָליציי-קאָמענדאַנט ניעדזשיעלסקי, שעף פון אַדמיניסטראַטיווער אָפּטיילונג דיכדאַלעוויטש, אינזש. בערלינער, פאָרשטעהער פון אינדוסטריע-און-אַרבייטס-אָפּטיילונגען ביי דער וואָיעוואודסטווע — א. א. עס איז בעהאַנדעלט געוואָרען די פראַגע, ווי אַזוי צו פערהיטען די שטאָט פון שרפות.

בעשלאָסען איז געוואָרען צו שאַפען 4 קאָמיסיעס ביי די 4 פייערלעשער-אָפּטיילונגען. די קאָמיסיעס וועלען האָבען די אויפגאַבע צו געהן בעזוכען די פאַבריקען און וואוין-הייזער און נאָכקוקען ווי עס פונקציאָנירען די לעש-מאַשינען, לעש-איינריכטונגען א.ד.ג.

דער פערסאָנאַלער צוזאַמענשטעל פון די קאָמיסיעס וועט פעסטגעשטעלט ווערען נאָך די חגאות אויף אַ קאָנפערענץ.

חנוכה-אָוועגד פון 2-טען יודישען גימנאַזיום.

אין פילהאַרמאָניע איז פאָרגעקומען דער טראַדיציאָנעלער חנוכה-אָוועגד איינגעאָרדענט דורך דער צווייטער יודישער מענער-גימנאַזיע.

דער „פילהאַרמאָניע"-זאַל איז געווען נעפּאַקט פון עלטערן און שול-יוגענד. די חנוכה-פייערונג האָט זיך אָנגעהויבען מיט'ן צינדען דורך די שילער דאָס ערשטע חנוכה-ליכטעל. דער שילער-כאָר זינגט „חנרות הללו", העגדעל'ס „נצחון ליד" דיריזשירט און אַקאָמפּאַנירט פון פּראָפ. י. פּיוווישיס.

גרויס בייפאַל האָט דאַן די העברעאישע רעדע וועגען נס חנוכה פון שילער האַלפּערן. רערנאָך האַלט די פעסטרעדע פּראָפ. עהרליך, און ס'ווערט אויפגעפיהרט דער צווייטער אַקט פון אָטאָ לודוויק'ס פּיעסע „מכבים" (אין דער איבערזעצונג פון ד"ר נתן עק און רעזשי פון פּראָפ. פרעהליך). די אויפפיהרונג האָט צוגעצויגען אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט, סיי צוליב דעם האַרמאָנישען צוזאַמענשפּיל פון די יונגע אַרטיסטען, סיי צוליב די פּרעכטיגע דעקאָראַציעס, וועלכע ס'האָבען געמאָלט די שילער (אונטער דער לייטונג פון פּראָפ. ח. כהנא).

אינ'ם צווייטען טייל איז אויפגעפיהרט געוואָרען דאָס שעהנע סצענישע קינדער-מעשה'לע „קאַרליקעס", אַ פראַגמענט פון „פּעער גינט" — „אין דער הייל פון בארג-מלך" אויסגעפיהרט דורך די יונגסטע שילער. עס ווערען נאָך געגעבען ריטמישע איבונגען פון עלטערע און יונגערע שילער, שפּרינגען איבער'ן רעק און עס ווערען געמאַכט, אונטער רעפלעקטאָרען-ליכט פּרעכטיגע פּיראַמידען מיט'ן אַנטייל פון די סאַמע יונגסטע גימנאַסטיקער, אונטער דער לייטונג פון פּראָפ. ויידע.

צום סוף איז אויסגעפיהרט געוואָרען דורך די יונגסטע שילער פון די פאָרבערייטונגס-קלאַסען אַ פאַנטאַסטישע פאַבול פון פר. לעוויטער מיט מוזיק פון פּראָפ. פּיווישיס א. נ. „בין-השמשות, נאַכט און פריהמאָרגען".

די פּרעכטיגע אויפפיהרונג האָט אַרויסגערופען אַ שטאַרקען בייפאַל ביים עולם.

דער אָוועגד האָט זיך געענדיגט אין אַ געהויבענער שטימונג מיט אָוואַציעס לכבוד דיר. ש. ריגער און דער לעהרערשאַפט. אַלע זענען בעשאָנקען געוואָרען מיט בלומען.

חנוכה-פעסט
אין קאַצענעלזאָנס גימנאַזיע.

זעהר אַנ'אינטערעסאַנטער חנוכה-פעסט איז פאָרגעקומען אין קאַצענעלזאָנס גימנאַזיע. אין דער אָנוועזענהייט פון דירעקטאָר, דעם גאַנצען, לעהרערפערסאָנאַל און אַלע שילער האָט דער שול-כאָר אונטער דער לייטונג פון פּראָפעסאָר זאזולא געעפענט די פייערונג מיט דעם הימן „תחזקנה". אַ גייסטרייכע רעדע האָט דאַן געהאַלטען דער דיכטער קאַצענעלזאָן וועגען אַ קליינעם שוואַכען פאָלק, וואָס האָט זיך בעפרייט פון מעכטיגע אונטערדריקער, נישט מיט'ן כח פון שווערד, נאָר אַ דאַנק דער גרויסער ליבע צו פרייהייט.

נאָך קאַצענעלזאָנען האָט גערעדט אַ שילער וועגען דער בעדייטונג פון חנוכה, דעם יום-טוב, וואָס איז אַ סימבאָל פון אַנ'אייביגען קאַמף געגען אונטערדריקונגען, געגען פעריאָכונג.

אויסגענומען שטאַרק האָט קאַצענעלזאָנס אַנ'אָריגינעלע קאָמעדיעלע „נישט די שווערד, נאָר דאָס ליכט", וועלכע די שילער האָבען זעהר שעהן געשפּילט. פערענדיגט האָט דער כאָר מיט אַ רייה העברעאישע לידער.

די אָפּערן-שולע
פון בראָניסלאַווא אָלעצקאַ.

די אָפּערן-שולע פון דער בעקאַנטער לאָדזער זינגערין פרוי בראָניסלאַוואַ אָלעצקאַ, וואָס געפינט זיך אויף אַלעי ערשטער מאַי 68 ענטוויקעלט זייט די לעצטע חדשים אַנ'אינטענסיווע טעטיגקייט און גרייט צו די שילער און שילערינס צו דער אויסשטעלונג פון דער אָפּערע „מאַדאַם בוטערפליי" אין היגען שטאָטישען טעאַטער. אַ דאַנק דער געניטער און פּעדאַגאָגישער און קינסטלערישער לייטונג פון פרוי בראָניסלאַוואַ אָלעצקאַ שטעהט די אָפּערן-שולע אויף דער געהעריגער הויך און זי פערדינט די וואַרימסטע אינטערשטיצונג פון די מוזיקאַלישע קרייזען פון אונזער שטאָט.

מעלדונגען.

אַכטונג — לוין-וועבער!

זונטאָג דעם 25. דעצ. פּינקטליך 6 אָוענד קומט-פאָר אין פעראיין בזשעזשינער 7 אַ גרויסע וויכטיגע פערזאַמלונג.

חברים מיטגלידער קומט מאַסענווייז.

110 די פערוואַלטונג

פון דער פאָלקס-ביבליאָטעק א. נ. פון א. ד. גורדון ביי „התאחדות" (שיענקעוויטשאַ 3/5).

די ביבליאָטעק-קאָמיסיע אגז מודיע דאָס ס'איז איינגעקויפט געוואָרען אַ גרעסערע צאָהל ביכער פון די נייעסטע העברעאיש-יודישע ליטעראַטור ס'איז אויך צו בעקומען די לעצטע אויסגאַבען פון ארץ-ישראל. די ביבליאָטעק איז טעטיג 4 מאָל וועכענטליך זונטאָג, דינסטאָג דאָנערשטאָג פון 7 - 9 און אין שבת פון 5—7, און דאָס איינשרייב-געלד און לעה-ער אָבצאָהל איז אַ מיגימאַלער. פאַר אַרבייטסלאָזע און שילער אַ ספּעציעלע הנחה. ספּעציעלע אָבטיילונג פאַר העבראַישע קינדער ליטעראַטור.

איינשרייבען קען מען זיך טעגליך אין סעקרעטאַריאַט פון דער ביבליאָטעק שיענקעוויטשאַ 3/5 פון 5—8 אָוענד.
102

צו פערפאַכטען אַ פּלאַץ

פון 80X40 איילען צוזאַמען מיט אַ שאָפּע 15X4 מעטער, געאייגנעט אויף אַ קויהלען-לאַגער אָדער אויף אַנ'אַנדער געשעפט. פּאַביאַניצער שאָסע 70

צו ערפאַהרען זשגאָוסקאַ 129 ביי ה' שניאַדע. 99

לעטשניצע פון דאָקטוירים ספּעציאַליסטען
בזשעזשינער 11, טעל. 37-63
אָפען פון 9 פריה ביז 7 אָוענד.

ד"ר וואַלינסקי	גאָז, האַלז, אויערן קר.	4—3
ד"ר קערשנער	קינדער קראַנקהייטען	12-9½, 5-4
ד"ר שיפמאַן	אינערליכע קראַנקה.	1—11
ד"ר לוביטש	הויט-און געשלעכט-קר.	2—12
ד"ר שטירנעל	נערווען און גייסטיגע קר.	3—1
ד"ר גאָלדבלאַט	אויגען-קראַנקהייטען	2—12½
ד"ר פּלאַסבערג	כירורגישע-קראַנקה.	3—1
ד"ר בערגמאַן	פרויען און געבורטס-הילף	4—3

אימפּפונגען געגען שקאַרלאַטין.

ביי דער לעטשניצע איז געעפענט געוואָרען אַ
דענטיסטישער קאַבינעט
עם נעהם ן אָן:

ד"ר זילבערשטיין	צאָהן-אַרצט	2—10 נמ.
ד"ר לאָושינסקי סמאַראַפּאָלסקאַ	צאָהן-אַרצט	7—5

קינסטליכע ציהן, קראָנען, פּלאָמבען א. ז. וו.
די לעטשניצע איז אויך טעטיג זונטאָג.

פּרווילייגס

צו נייהען אויבערהעמדער מיט אייגענע מאַשינען ווערען געזוכט. צו מעלדען זיך ביי י. ווידאַווסקי פּאָלנאַצנאַ 23.

בינדע-נייערינס

אויף מאַשין-אַרבייט ווערען געזוכט, ווי אויך אַ לערן-מעדל אין וועש-קראַוואַטען געשעפט ביי
ש. באַרקאָווסקי
נאָוואָמיעסקאַ 22.
107

סקלאַד פון קופּער-בלעך און פערשידענע מעטאַלען
WŁADYSŁAW RATNER
Łódż, ul. Sienkiewicza № 29, tel, 64-54 i 5-66
עמפּפעהלט די געעהרטע קונדשאַפט:
קופּערנע און מעשענע בלעכען נאָרמאַלע גרעסען אין אַלע שטערקען.
קופּערנע בלעכען אין ספּעציעלע מאָסען אויף באַד-אייוועז, אויף דאַכובקעס און אויף באַלאַנען צו זאָדאַ-וואַסער.
קופּערנע און מעטאַלענע פּרענטעס יעדע שטערקע, ווי אויך קופּערנע קאַלבעס.
מעשענע רוירען פון פערשידענע מאָסען.
ענגליש צין אין בלאָקען און שטאַבעס, צין צו לייטען, ווייס-מעטאַל, אַלומיניום, צין-פּליטען, בליי, ווי אויך אַנדערע מעטאַלען.
קופּערנע בלעכען אין מאָסען און פאַסאָנען לויט בעשטעלונג ליפער איך דירעקט פון קאָניעצפּאָלער וואַלצאַווניע אין פערלויף פון אַ פּאָר טעג.
אַכטונג: כ'קויף פאַר מזומן יעדען קוואַנטום קופּער-שמעלץ, פון ראָט-גוס און מעש, ווי אויך אַלטע צינק-בלעך, בליי און אויך מעטאַל-אַש.
106

רויטלינגער שטריקמאַשינען פאַבריק
H. STOLL & Co.
Reutlingen Württ.

אָריגינעלע לינקס — לינקס-מאַשינען, זשאַקאַרד בונט-מוסטער-מאַשינען, געוועהנליכע שטריק-מאַשינען, מיט לייכטע בעדינגונגען. — פערטרעטער פאַר פּוילען:
Firma Leon Friedman i S-ka
ul. 6-go Sierpnia 3 (Benedykta) Tel. 609.
אַלע טיילען זענען זאַפּאַרט צו בעקומען. 88

שפּאָרזאַמקייט מאַכט רייך! די בעסטע איינקויפסשטעל פון
מעבעל
...... אין די פירמע ......
Z. Bocian, Piotrkowska 41
w podwórzu.
צו די בעפאָרשטעהענדע יום-טובים זענען מיר פערזעהען מיט אַ רייכען אויסוואַהל פון פערשידענע וויענער שטיהל, וויג-שטיהל, פּיאַנינאַ-טאַבאָרעטען ווי אויך סאַלאָן-איינריכטונגען.
887

אין אַ שיך-געשעפט
ווערט אַ טיכטיגע
פערקויפערין געברויכט.
אָפּערטען אונטער H.W.
אין אַדמיניסטראַציע פון דער צייטונג.

אַמיידעל
צו אַזשור-אַרבייט ווערט געזוכט ביי 112
א. לעווקאָוויטש,
פּיעטריקאָווער 42.

כדי שנעל אויפצוראַמען
ווערט אין משך פון דער ליקווידאַציע ביי
JULJUS ROSNER, Piotrkowska 100
קאָנפעקציע, וועש, רעשטען א.ז.וו.
25% ביז 50% ביליגער אויספערקויפט.

גאַרדינען, שטאָרען
טול-בעדעקען אויף ווייגאַכטען
בעזונדערס גינסטיגע פרייזען ביי
JULJUS ROSNER, Piotrkowska 98.

בעקאַנטמאַכונג.
תלמוד-תורה דוילקאַ, צעגעלנ. 59
מאַכט דערמיט בעקאַנט דאָס דעם געוועזענעם אינקאַסענט י. בענדער זאָל מען קיין געלד געבען הן אויף קאַרטען הן אַנדערע בייטראַג. און ווער עס וויל אַריינגעבען קינדער צום לערנען קענען זיך מעלדען יעדען טאָג אין חדר ציגעל-גאַס 59 און וועלען בעקומען בעקליידונג געגנצליך אומזאָנסט וכל הקודם זכה.
100
מיט דרך-ארץ די פערוואַלטונג.

מלבושים-פערטיילונג

אין ת"ת של הרב מייזל.

(–) זונטאָג דעם 25 ד.ח. קומט פאָר אין דער ת"ת אויפ'ן נאָמען פון הרב מייזעל די פערטיילונג פון מלבושים פאַר די אָרימע שילער פון דער ת"ת. די פערוואלטונג האָט זיך דעריבער גבווענדעט מיט אַן'עפענטליכען אויפרוף צו דער לאָדזער בעפעלקערונג, אַז זי זאָל קומען צו הילף אין דער דאָזיגער אַרבייט.

חנוכה-פייערונג

אין תלמוד-תורה ד'אלטשטאט

די בעוואוסטע תלמוד תורה דאַלט-שטאָט אין לאָדז אָרדענט איין זונטאָג פ' ויגש 6 אָוועגד אַ גראַנדיעזע חנוכה-פייערונג מיט אַ זעהר רייכען פראָגראַם.

די דאָזיגע תלמוד-תורה דערציהט און שפייזט לערך 400 אָרימע קינדער און יתומים.

באַראַכאָוו-אַקאַדעמיע

קומט פאָר מאָרגען שבת.

(–) מאָרגען, שבת דעם 24 דעצעמב. 2 אַ זייגער נאָכמיטאָג קומט פאָר אין „פילהאַרמאָניע" אַ פייערליכע אַקאַדעמיע געווידמעט דעם צעהנטען יאָהרצייט פון פערשטאָרבענעם בער באַראָכאָוו, אויף דער דאָזיגער אַקאַדעמיע וועלען אַרויסטרעטען ה' זרבבל פון וואַרשע דיכטער מ. בראָדערזאָן, דאָזאָר עדעל-מאַן און חיים בראַנד.

16-יעהריגער יובילעאום פון דער מוזיק-סעקציע ביים מכבי

דעם קומענדיגטען זונטאָג, דעם זיבעטען טאָג חנוכה פייערט די מוזיק-סעקציע פון „מכבי" דעם 10-יעהריגען יובילעאום פון איהר עקזיסטענץ.

די מוזיק-סעקציע איז געגרינדעט געוואָרען אין יאָהר 1916 דורכ'ן פערשטאָרבענעם טיטגליד פון „בר-כוכבא" ה' בערמאַן ז"ל. אַ דאַנק דער איבער-געגעבענער רבייט פון די אָנפיהרער פון דער מוזיק-סעקציע די ה"ה הערש-קאָוויטש, לובאַשיצקי, האָפמאַן, זילבער-שטיין, פעטער א. א. האָט זיך דער „מכבי"-אָרקעסטער גלענצענד ענטוויקעלט און שטעהט אויף דער געהעריגער מוזיקאַלישער הויך. אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן 15-יעהריגען יובילעאום אָרדענט איין די מוזיק סעקציע אַ פייערליכען באַנקעט מיט'ן אָנטייל פון פאָרשטעהער פון געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציעס, פרעסע און אייגעלאָדענע געסט.

Dr. Med. **I. WEINBERG**
Cegielniana 47, tel. 26-02.
אינערליכע קראַנקהייטען, ספעציעל פאַר לונגען- און האַרץ-קראַנקהייטען, בע-שטראַהלונגען און קינסטליכע בערג-זון. נעמט אָן אין לעטשניצע, זגערזשער 17 פון 6–7. אין דערהיים פון 3–5 נאָכמ.

Dr. RACHELA LEWI
ספעצ. פאַר קינדער-קראַנקהייטען
פיינסקאַ 24, טעל. 42-72.
נעמט אָן פון 1 ביז 3 נאָכמיטאָג.

„אררט"
אַרטיסטישער רעווי און קאַמער-טעאַטער
אונטער דער לייטונג פון
מ. בראַדערזאָן.

ווייסער זאַל פון „מאָנטי-פעל"
זאַכאָדניאַ 43.
היינט ווידערהאָלונג פון דער פרעמיערע

היינט פרייטאג–2 פאָרשטעלונגען פון גראַנדיעזען, ערפאָלגרייכען 3-טען פּראָגראַם א. נ.:

נסים מן השמים

I.		
1) פראָלאָג	5) ישוב'ניקעס	9) טויב, טויבען-כאַפער
2) נסים	6) עקסצענטריש. טאַנץ	10) די זון פערגעהט...
3) מאַסקעס	7) בלאָפערס.	11) חסיד'שער טאַנץ
4) אונט.אַקליין ביימעלע	II.	12) אַלטע שטאָדט
	8) משיח	(גרויסע רעוויע)

מאָרגען שבת, ווערט נישט געשפּילט.

מוזיקאַל. לייטער: ה. קאָן. דעקאָראַציעס און קאָסטיומען, אַרט.-מאַלערס: ד.מאַטוס און בלום. רעזשי: מ.פולאַווער. קאָנפער.: קאַזאַנאָווער קאָנצערט-מייסטער: בייגעלמאַן.

אָנהויב פּינקטליך 8 און 10 אָוועגד. די קאַסע איז אָפען פון 5 נאָכמ.

TOM MIX

היינט און פאָלגענדע טעג!

שוראדראז דער העלדישער

CZARY

אין דער הויפּטראָלע דער ליבלינג פון אַלע קינא-בעזוכער, דער קעניג פון די קאָוובאָיען

אכטונג! אויפ'ן 1-טען סעאַנס זענען אַלע פּלעצער צו 75 גראָשען.

TEATR-ŚWIETLNY
NOWOSCI
Piotrkowska, róg Głównej.

גרויסער יום-טוב-פּראָגראַם !!!

דער גליקליכער בעל-תליה

אָדער „קאַליפאָרניע אין פּוילען"

ערשטע פּרעכטיגע פּוילישע קאָמעדיע אין 12 טיילען.– עס נעהמען אָנטייל: M. Szymański i E. Kanarek

אינסצעניזאַציע און רעזשי פון פּראָפ. T. Pruszkowski

מוזיקאַלישע אילוסטראַציע פון רוסישען אָרקעסטער פון באַלאַליקעס און דזשאַז-באַנד אונטער דער לייטונג פון ה' נ. שאַרקאַ.

אלס פּוילישע **PAT i PATACHON**

אנאנס! דער נעכסטער פּראָגראַם: די בעריהמטע N. KOWANKO i M. KOLIN אין בילד: „דער שטיפערישער פירשט".

קינא „ERA"
פרי-העהער „פלאַרא"

פון דאָנערשטאָג, דעם 22-טען ביז'ן 27-טען דעצעמבער ה. י.
שבת צוליב דער ווירגיליע ווערט נישט געשפּילט!
דאס פּראַכטפולסטע בילד פון דער איצטיגער צייט!

די שקלאפינס פון פירשט באריס

מעכטיגסטע טראַגעדיע פון אַלע צייטען. — סענסאַציאָנעלע ראָטישע דראַמע פון די רוסישע פירשטען אויף דער עמיגראַציע. — מעכטיגסטע טראַגעדיע פון אַלע צייטען.

:–: אין די הויפּט-ראָלען :–: די פרעמירטע ענגלישע שעהנהייט **BILLIE DOVE** און דער שעהנער **BEN LYON**

אין בילד ווערט געשילדערט דאָס אויסגעלאַסענע לעבען פון די רוסישע פירשטען. .·. רעוואָלוציע פון פירשט באָריס מיט דעם גביר איבער אַ פרוי. .·. הולטייאיש לעבען. .·. טענץ. .·. גרויזאַמקייטען.

אַלע מוזען דאָס בילד זעהן! — דער זאַל איז גוט בעהייצט! — אַלע מוזען דאָס בילד זעהן!

לעטשניצע

פון דאָקטוירים-ספּעצ. און דענטיסטען-קאַבינעט.
פּעטריקאָווער 62, טעל. 31-53.

אינגערל. קראַנקהייטען	ד"ר ב. ראַבינאָוויטש " מ. וואָלפסאָן " א. טענענבוים	פון 2½–3½ און 7 8 " 12–2 " 4–6
כירורגישע קראַנקהייטען	ד"ר י. שרייבער " א. פּאַכשאַנסקי	פון 2½–4 און 7–8 " 12–1 און 5–6
פרויען-קראַנקהייטען און געבורטס-הילף	ד"ר ד. אלטערמאַן " מ. פעלדמאַן פרוי ד"ר ח. זאַלדאַוויטש-קראַמשטשיק " " גוסטאַוואַ זאַנד טענענבוים	פון 11–1 " 5½–7½ שבת, זונט., דינסט. דאָנ. 3-5 זונט. מאָנט. מיט. פרייט. 3-5
קינדער-קראַנקהייטען	ד"ר ס. גוטענטאַג " ל. פאַמיליער	פון 10–11 און 6–7 " 12–1 און 4–5
נערווען-קראַנק.	ד"ר מ. מאַשלאַנקאַ	פון 6–7 זונטאָג 1–2
אויגען-קראַנקהייטען	ד"ר י. סטופאַי " ס. האַלענדערסקאַ	פון 1–2 און 4–5 11–12, 6–8 זונט. 12–2
נאָז, האַלז און אויערען-קראַנק.	ד"ר מ. קלאַמשקאַ " באַל. כאַן	פון 11–1 און 7–8 " 3½–5½
הויט- און וועגערישע קראַנק.	ד"ר פ. ברוין " י. פאַלאַצייטשיק	פון ½12–½3 " 6–8
ציין- און מונד-קראַנקהייטען	צאַהן-ערצט ס. שעהעם " מ. רעזניקאָווא " ב. משודנאָווסקאַ " נ. קאַצענבאָגען	פון 9–10¾ און 8–9 " 11–1¾ " 2¼–5 " 5¼–8

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 9 פריה ביז 9 אין אָוונד.

קוואַרץ-לאַמפּען און גרופּען-בעשטראַהלונג

עס ווערען געמאַכט אָפּעראַציעס, בעשטראַהלונגען מיט קוואַרץ-לאַמפּען עלעקטריזאַציע און אַנאַליזען, קינסטליכע ציינער, קאָראָנעס, גאָלד-בריקען און פּלאַטין.

וויזיטען אין שטאָדט. נאַכט-דיזשור. געבורט-הילף.

Dr. med.
NIEWIAŻSKI
Sienkiewicza 34
tel. 59-40.
ספּעציאַליסט פאַר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקה. בעהאַנדל. פון מענער-שוואַכע
נעמט אָן פון 5–9 אָוועגד.

Dr ADAM
GROSGLIK
Al. Kościuszki 27,
tel. 51-78.
הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און ליבעס-חיל אינסט.
נעמט אָן פון 4–7 אין אָוונד.

Dr. med.
BRAUN
פּאָלודניאָווא 28,
טעלעפאָן 40-26
ספּעציאַל-ערצט פאַר הויט און וועגערישע קראַנקהייטען און מענער-שוואַכע.
בעהאַנדלונג מיט קוואַרץ-ליכט (הער-אויספאַל)
נעמט אָן פון 9–11 פריה און פון 5–8 אָוונד.

Dr Med.
J. PIK
Wólczańska 57, tel. 23-77
parter
פּסיכאָטעראַפּיע פון נערווען-גייסטיגע לייַדען.
פון 12 — 1 און 5 — 7 אָוו. 66
לעטשניצע פרייווען.

לעטשניצע „זדראָוויע"

פון דאָקטוירים-ספּעציאַליסטען

אויף נאַוואָמיעסקאַ 3 (וואָסכאָדניאַ 13) טעלעפאָן 37-76.

אויגען קראַנקהייטען	ד"ר קראַוש	3–4, זונטאָג 10.30–11.30
נערווען קראַנקהייטען	ד"ר בראָניסל. פרענקעל " קלאָזענבערג	12.30–1.30, חוץ פרייטאָג מיטוואָך, שבת, זונטאָג 11–12
מאָגען און קישקע קראַנק.	ד"ר אַלעקסנד. מאַרגאָליס	12–1
אינערליכע קראַנקהייטען	ד"ר ניבאַנסקי " קאַץ " לעווי " האַי העקעריס	9½–11½, זונטאָג 9½–11 12–2, זונטאָג 1–12 3–4½, זונט. 1–2 11 — 12 זונטאָג 11–12
קינדער קראַנקהייטען	ד"ר סאָלאָוויטשיק אַרס " מאַשראַנסקאַ " פערעבנער	11–12.30, 3–5, ו. 12–2 1.30–2.30, זונט. 10.30–12 5–6.30, זונטאָג 9–10.30
כירורגישע קראַנקהייטען	ד"ר גאָלדמאַן " פעריס	טעגליך 2–3 12-1.30, 6-7.30, זונט 11-1
פרויען קראַנקהייטען	ד"ר אַראָנסאָן " אייגעראָווא	12–1, זונטאָג 12–1 10.30-11.30, דינסט. 1.30-2.30
נאָז, האַלז און אויערען קראַנקהייטען	ד"ר ראַבינאָוויטש	12–2, זונטאָג 12–1.30
הויט און וועגערישע קראַנקהייטען	ד"ר פאַלק " זאָנענבערג	3.30–4.30, זונטאָג 9–10 11–12, זונטאַג 11–12
רענטגענאָלאָג	ד"ר ייִרסאַ	3–7
ערצטליכע אַנאַליזען	ד"ר מ. קאַצען	

וויזיטען אין שטאָט. :–: פּאָקען-שטעלען. :–: רענטגענאָגראַפּיע. :–: זעמט-ליכע דורכשטראַהלונגען (קוואַרץ-לאַמפּען). :–: אַלערליי אַנאַליזען און אונטערזוכונגען

די לעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 8.30 פריה ביז 7.30 אָוונד.

זונטאָג פון 8.30 ביז 2 אַ זייגער נאָכמיטאָג.

CASINO

פילם=מייסטערווערק פון וועלט=רוהם

דראמא פון ליבע און אפּפּע=
רונג לויט דער אונשטערבלי=
כער ערצעהלונג פון גראף

ל. טאָלסטאָי

תחית המתים

רעזשי: גראף איליאַ טאָלסטאָי (זוהן) און עדווין קאַרעוו.

אין די הויפּט-ראָלען: די וואונדערליך-שעהנע DOLORES DEL RIO און דער אימפּאָני- רענדער טראַגיקער ROD LA ROCQUE

דער דערנער-וועג פון אַ לייכטזיניגער ליבע.
גרויסע עפּאָפּעי פון דער ווידעראויפלעבונג פון אַ פרויען-האַרץ.
הולאַנקעס און אויסגעלאַסענקייט פון אָפיצירען פון דער צאַרישער גוואַרדיע.
נויט פון ווייטע „עטאַפּען" אין סיביר.
שטאַרק-ווירקענדע בילדער פון דער קאַפּאַלניע אויף קאַטאָרגע.

פאַר די אויגען פון צושויער ערשיינען סצענעס, וועלכע האָבען נישט זייערס גלייכען אין דער קינאָ-געשיכטע. דאָס שפּילען פון די אַרטיסטען איז אַ רוהם פון דעם, וואָס ס'קען נעבען אַ טעאַטער אָדער עקראַן, דאָס איז אַ נייע ערשיינונג אין דער קינאָמאַטאָגראַפישער פילם-וועלט. די פערבינדונג פון גוטען און שלעכטען, אומ-שולד און אויסגעלאַסענקייט, געפאַלענקייט און אויסגעלייטערטקייט דערהויבען דעם אינהאַלט ביז צו דער העכסטער שטופע פון פעראינטערעסירונג. די אינסצעניזאַציע איז אויסגעפיהרט געוואָרען דורך דעם זוהן פון גרויסען דענקער און בעצויבערט מיט איהר ראָמאַנטישער פשוט'קייט. דער צייט-גייסט איז גלענצענד איבערגעגעבן,

אַכטונג! אַ ספּעציעל אַנגאַזשירטער בעוואוסטער רוסישער כאָר וועט אויספיהרען די בעוואוסטע „קאַטאָרגע=לידער".
סימפאָנישער אָרקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' לעאָן קאַנטאָר.

SPLENDID

היינט פּרעמיערע!
גרויסער יום-טוב - פּראָגראַם!

SPLENDID

דער פערגעטערטער און דער אָנגעגעהמסטער ליבלינג פון :—: שעהנעם געשלעכט :—:

Harry LIEDTKE

אין זיין בעסטער שאַמפּאַנער קרעאַציע אונטער'ן נאָמען:

די נעסט פון ליבעלעך

פילם-מייסטערווערק, וואָס אילוסטרירט מיספערשטענדנישען אויפ'ן גרונד פון ליבע-אַוואַנטורעס. פּרעכטיגע אויסשטאַטונג! דאַנסינגען! נאַכט=קאַבאַרעטען!
מוזיקאַלישע אילוסטראַציע אונטער דער לייטונג פון ה' א. טשודנאָווסקי. אָנהויב פון די סעאַנסען טעגליך פון 4.30 אַ זייגער נאָכמיטאָג.
שבת און יום=טוב פון 1.30 ביז 3 אַ זייגער נאָכמיטאָג זענען די פּרייזען פון אַלע פּלעצער 50 גר. און 1 זל.

גרויסער יום=טוב-שלאַגער! גרעסטע פּרעמיערע! נאָך ביז-איצט נישט געזעהען!

KINO TEATR
„SYRENA"
ŁÓDŹ ALEKSANDROWSKA 37 TEL 49-48

דער ריטער פון ווילדען מערב!!

Ken Maynard

אין דעם 9-אַקטיגען גרויסען פילם א. נ.

„דער מענש, וועלכער האט דעם טויט געזעהען"

Ken Maynard טרעט אויף מיט זיין ליבלינגס-פערדעל TARZAN

אכטונג! פון 28 דעצעמבער 1927 גרויסער יום=טוב=פּראָגראַם! עס ווערט דעמאָנסטרירט דאָס פּרעכטיגע איבעראַל ערפאָלגרייכע בילד, א. נ. „HOTEL IMPERIAL" מיט Pola Negri אין די הויפּטראָלע

פערגרעסערטער אָרקעסטער! דער זאל איז גוט בעהייצט!!

אַ מבילּיגסטען אויף די בעקוועמסטע בעדינגונגען!

קען מען קויפען אלערליי

פּעל־ץ-וואַרען

...... נאָר ביי דער לאַנג-יעהריגער פירמע ......

ל. ב. פּעפּער, ווסכאָדניאַ 42.

בעמערקונג: די קירושנער-ווערקשטעטער אויפ'ן אָרט. די אַרבייט ווערט אויסגעפיהרט פּינקטליך און רעעל.

נייעס פאַר לאָדז! בעקאַנטמאַכונג. נייעס פאַר לאָדז!

דערמיט מאַכען מיר בעקאַנט דעם געעהרטען פּובליקום, אַז דאָס פעראייניגטע קאָלעגיום פון

פאָטאָגראַפען=אַנגעשטעלטע

האָט ערעפענט אין לאָדז, קאָנסטאַנטינער 33 (פראָנט, 2-טער שטאָק) אַ ספּעציעלע ווערקשטעל פון פערגרעסערונגס=בילדער (פּאָרטרעטען).
אַן אָריגינעל פּאָרטרעט, דאַפּעלט רעטושירט 35X45 צום פּרייז פון 8 זל. אַ שטיק. כדי צו בעקענען דאָס געעהרטע פּובליקום מיט אונזער קונסטלערישער אַרבייט, מאַכען מיר אַ פּראָבע פּאָרטרעט דיזעלבע גרויס צום פּרייז פון 3 זל. אַ שטיק. עס ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי אויפנאַהמען אין דער שטאָט, ווי אויך אַלע אַרבייטען, וואָס האָט אַ שייכות מיט דעם פאָטאָגראַפיע-פאַך.
אַכטעט נישט, וואָס די פּרייזען זענען שטוינענד ביליג, נור קומט און איבערצייגט אייך! דאָס אַטעליער איז אָפען טעגליך פון 9 פריה ביז 7 אָוונט.

Kolegjum Pracowników Fotograficznych w Łodzi,
Konstantynowska 33, front, II piętro. 909

אַ לעהרער

מיט רעגירונגס-רעכט, וועל-כער פערבייט שול-צוואַנג ערטיילט לעקציעס צו ביליגע פּרייזען פאַר שילער מיט שוואַכען פאָרטשריט פון פאָלקס-שולען און גימנאַזיעס, אויך לעקציעס פאַר דערוואַקסענע: פּויליש, דייטש, פראַנצויזיש, מאַטעמאַטיק און בוכהאַלטעריע. שיף, שוו. יאַקובע 12. אין דער אָפיצינע 1. שטאָק. 681

AKUSZERKA
G. SALIMONOWA
Szkolna 12
נעהמט אָן געבורטען.

צאָהן = אַרצט
ה. אבּאַדאָווסקי
האָט זיך איבערגעצאָגען אויף שיענקעוויטשאַ 26.
נעמט אָן פון 10—1 און 7-3 אָוו.

די טעג איז פאָרגעקומען די ערעפנונג אין לאָדז פון דער

ערשטער פּוילישער

מענאַזשעריע

הויפּט-איינגאַנג זאַכאָדניאַ 6—2 געגענאיבער וואָיעוואודזטוואָ, ווי אויך פון דער אַגראַדאָוואַ גאַס 9, אין דער געביידע פון קייליכס ברויעריי.
די מענאַזשעריע בעשטעהט פון

60 זעלטענע ווילדע לעבעדיגע חיות

די מענאַזשעריע איז אָפען טעגליך פון 10 פריה ביז 10 אין אָוונט. 986
אַכטונג: עס ווערט אָנגענומען הינט פון פערשידענע ראַסען צו דרעסירען.

וויכטיג פאַר קאַלאָשען=סוחרים!

ה. שיינפינקעל

44 פּעטריקאָווער 44

איז אָנגעקומען אַ טראַנספּאָרט „PEPEGE"
קינדער=קאַלאָשען, קינדער=באָטען אַלע גרעסען,
דאַמען = באָטען אויף נידריגע און הויכע אָבצאַסען.
מענער און דאַמען ווינטער=קאַלאָשען אויף רויטען פוטער.
ריגער גאַבאַרדין=באָטען 1-טער סאָרט צו 22 זל.
צו פאַבריקס-פּרייזען! 86 צו פאַבריקס-פּרייזען!

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Silberberg. Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufm.
Czcionkami i druk. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.